

25453

Mant. Nyhoff, Hacia, cat. 518 (n. 425)

J. DE SOUSA - LEÃO

hh-

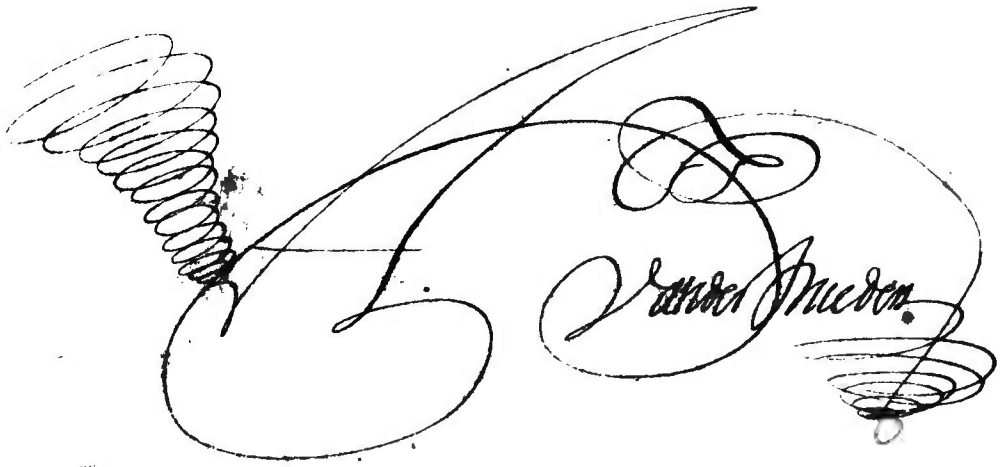
James L. Vander Brugge
A B

Handwritten signature and decorative flourishes.

Alfred Constanten Encke 3.

Verónica Medina.

Claudia Bode
Ammann

Nº 190

Página 100

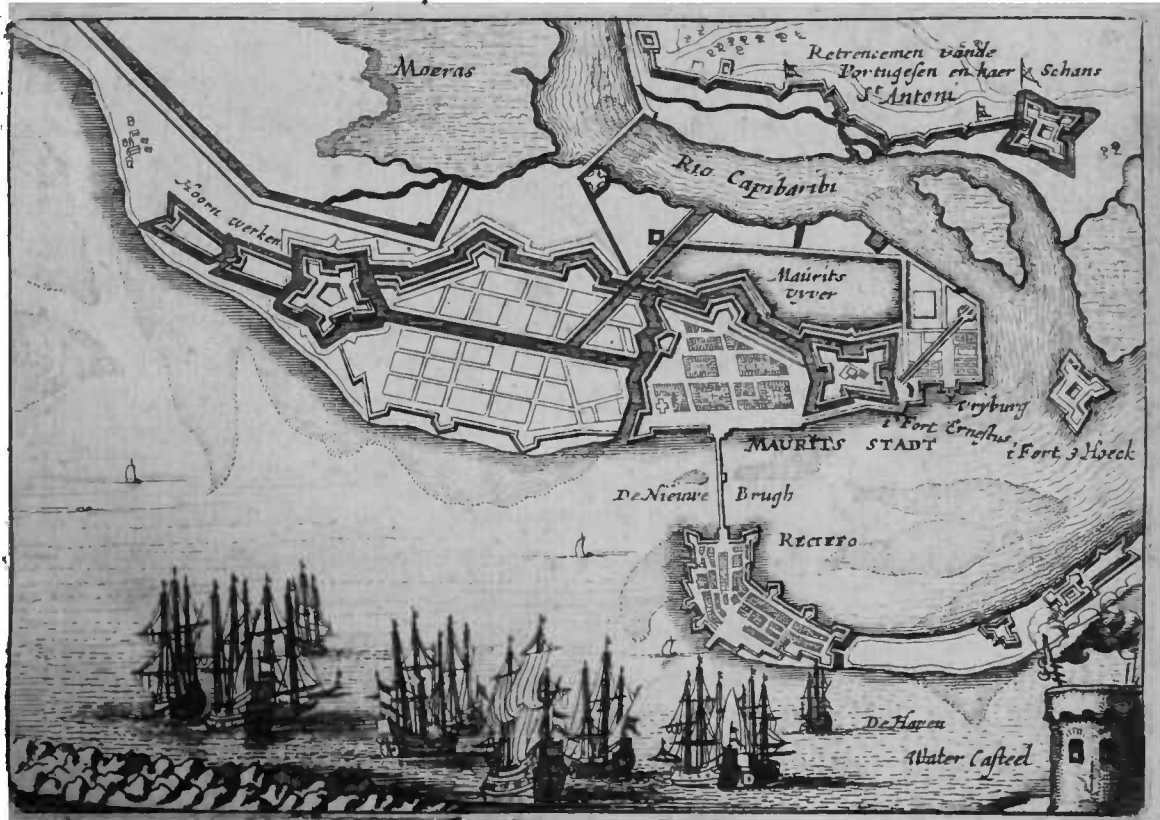
Klare en Waârachtige
B E S C H R Y V I N G
Van de Ieste Beroerten en Afsaal der Portugezen in
B R A S I L ;

Daar in d'oorsprong dezer zwarigheden en oor-
logen klarelyk vertoont worden.

In de Fransche taal beschreeben door PIERRE MOREAU van Parrey
in Charollois, die zelf in dat Land geweest / en d'oorzaken dezer Beroerten
naaukeurighlyk onderzocht / en getrouwelighlyk beschreeben heeft.

Met de Reisbeschrijving van de zelve Schrijver naar Brasil, en
de vreemdigheden, die hem daar in ontmoet zijn.

Door J. H. GLAZEMAKER vertaalt.

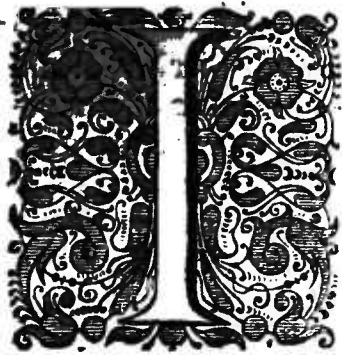

t A M S T E R D A M ,

Door Jan Hendriksz. en Jan Rieuwertsz. Boekverkoopers. 1652.

V O O R R E E D E N .

Ndien men 't waar bevind dat de Werrelt niet dan een Stat is, en dat al de menschen d'inwoonders daar af zijn, en indien 't, naar de redenen van Seneca, schandelijk is niets te weten, dan alleenlijk met behulp van de Boeken, zo moet nootzakelijk de nieuwsgierigheid, van zich zo veel, als men kan, tot de kennis van onz Vaderlant te begeven, en 't geen, 't welk prijsselijk of lasterlijk by d'andere volken is, zelf te gaan leren en onderzoeken, gerechtig en heerlijk zijn. Maar dewijl dit niets anders, dan door reizen, geschieden kan, zo moest de geen, die dit niet beminde, een vyant van de treffelijke dingen zijn, vermits dit, door d'ervarenheit in de zeden der volken, ons geleert maakt, en ontellijke voorbeelden, en verscheide voorvallen vertoont, daar gehele Staten, huisgezinnen en bezondere lieden te voorschijn worden gebracht, uit het welk wy van de zaken der andere menschen kunnen oordeelen: in voegen dat het alleenlijk aan onshapert, om ons, op hun kosten, wijzer en beter bedacht te maken. Deze zoete hartstocht van te zien vleidde mijn geest zodanig, dat hy de banden, die anderen aan hun Lant binden, brak, om my te verplichten tot die te volgen. Hollant, een bequame plaats voor de genen, die genegen zijn om zich naar verre gewesten te begeven, uit oorzaak van hun gewone vaarten naar al de delen van de Werrelt, was de plaats, die ik verkoos, om mijn zinnelijkheid te voldoen, daar ik een weinig kennis van hun Taal kreeg, terwijl ik my drie jaren lang in de wapenen oeffende. Ondertusschen quam tijding uit Brasil, dat de Portugezen een snood verraat tegen de voortgeplante Gemeente der algemene Staten van de Vereenigde Nederlanden hadden bedreven, dat men, tegen 't Vredeverdrach, tusschen hen gemaakt, de Hollanders vermoort, en de plaatsen en Vestingen, die

V O O R R E E D E N .

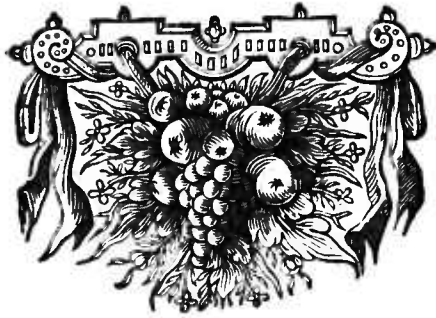
die zy daar bezaten , verrascht en ingenomen had. Het volk, hier over in beroerte geraakt , sprak niets anders , dan van zo groot een verraat te wreken. Men vergaderde hier toe in alle Steden een groot getal van Krijgslieden , en maakte alle nootwendige toerusting , om een machtige Vloot in Zee te brengen , en naar Brasil te zenden. Ik , grote begeerte betuigende , om meê in deze Vloot te zijn , wierd door middel van enige lieden van hoge verdienste , die my zonderling eerden , den Raat van Staat , die tot de bestiering van dat Lant verkozen was , voorgedragen , van dewelk een my tot zijn Geheimschrijver meênam. Ik begaf my met hem te Scheep , doch op voorwaarde , dat hy my zou laten vertrekken als 't my beliefte ; 't welk hy getrouwelijk aan my gehouden heeft. Ik heb daar twee jaren geweest , behalven noch zes maanden op de heenreis , en drie maanden op de weêromreis. Ik , zo veel warringen , verwofstingen , elenden , moorden en verdelgingen der Hollanders en Portugezen tegen malkander , zo ter Zee , als te Lant , ziende , besteedde al mijn vlijt in 't ondersoeken van d'oorfsprong en 't begin van zo veel rampen , en in 't aanmerken van 't geen , 't welk ik bequaam geacht heb , om aan 't gemeen tot kennis van deze tegenwoordige Beschrijving te dienen , die ik , aangaande deze beroerten van Brasil , voorneem in 't licht te brengen. Zeker , men heeft niet alleenlijk de Vrede daar nooit konnen bevestigen , maar men mag ook daar af zeggen , dat het daar meê gaat , gelijk met zekere plaatsfen op 't Lant , die men niet wel versterken en vastmaken kan ; niet door gebrek van de konst , zeggen de Boumeesters , maar om hun quade gelegenheit. Schoon deze aanbiddelijke Dochter des Hemels , en getrouwe Beschermster van 't geluk en de voorspoet der menschen , in dit schoon en vruchtbaar gewest geen vaste woning heeft konnen vinden , zo gebeurt dit echter niet uit onkunde van hoe kostelijk en gewichtig zy is om in een eeuwige voorspoet te doen leven , maar eer door enige geheime en boze gesteltenis van de Lucht , die men daar inademt , en die , van boze geesten besmet , d'aart en natuur

natuur van haar Inwoonders bederft. Want dit rijke deel van Amerika , dat by zich de gerustheit behoort te doen heerschen, schijnt alleenlijk tot moorden en roven geschikt , 't welk zy daar altijd heeft zien plegen , zo wel door haar ingeborenen , als door de genen , die onz Europa voor haar voortgebracht heeft, die, gelijk men zeggen zou , niet in haar schoot getrokken worden, dan om dat met hun bloet te besmetten. De Boeken der gener, die 't ander deel des Werrelts naar de Zuidpool ontdekt hebben, onderwijzen ons genoeg hoedanig Brasil, en in welke streek des Werrelts het gelegen is ; met hoedanig een woede de Brasilianen , Topinambous, en Tapoyers, die de volken van dit Lant zijn ; eertijts tegen malkander oorlogden, en de verwonnenen verslonden ; hoe de Portugezen, deze elendigen onder hun heerschappy brengende , door schrikkelijke bloetstortingen vermaart zijn geworden ; hoe ook de Franschen, met bloedige strijden zich meester van een deel van 't Lant gemaakt hebbende, van de Portugezen, met verlies van 't leven, daar uit wierden gedreven ; hoe de Portugezen daar na weêr door de Castilianen geschopt wierden, daar een groot getal van de hunnen door 't staal sneuvelden , toen de Koning van Spanjen het Koninkrijk van Portugal aan zijn heerschappy hechtte. D'algemene Staten der Vereenigde Nederlanden brachten sedert ook hun wapenen derwaarts, en veroverden 't beste deel daar af, in 't welk de roveryen en verwoestingen, die d'oorlog verzellen, niet gespaart wierden. In deze leste tijden, in de welken de Portugezen zich weêr in hun eerste vryheit gestelt hebben, namen d'ouden van dit geslacht der Portugezen wraak van de Castilianen, die hen overheerden, en zonden hen naar d'andere Werrelt. Eindelijk zijn deze zelve Portugezen, zo wel d'Onderzaten van Don Jan de vierde, Koning van Portugal, als d'anderen, die d'algemene Staten voor Opperheren kenden, en onder hun bescherming leefden, na dat zy de Vrede met deze Hollanders van Brasil gemaakt hadden, tegen hen opgestaan, en hebben, na veel moorden en dootslagen, aan de Hollanders gepleegt, een grote streek

V O O R R E E D E N .

Lants, en byna al de plaatsfen vermeestert, en de Landen, daar af zy de Vestingen niet konden winnen, verwoest en verdelgt: in voegen dat de Hollanders, hoe groot een tegenstant en poging zy gedaan hebben, altijd op 't Lant in 't onderspit zijn geweest. Maar zy hebben veel grote voordelen op Zee, daar zy veel dapperder en behendiger zijn dan hun vyanden, die zy zeer qualijk handelen, als zy in hun handen komen. Ik neem dan voor in 't bezonder van deze leste oorlogen en beroerten, van hun oorzaken, en van hun droeve uitgangen te schryven, met zo groot een oprechtheid, als ik uit het geen heb kunnen krijgen, 't welk ik gezien heb, dat ik heb horen verzekeren, door ervarentheit heb bespeurt, en uit de geheugschriften verstaan, als ook uit het Onderwijs, 't welk ik in de Boeken van de West-Indische Compagnie gelezen heb: Redenen, naar mijn oordeel, aanneemelijk genoeg, om mijn Beschrijving te bevestigen.

De Lezer gelief t'aanmerken dat de mijlen, in dit werk genoemd, Fransche mijlen zijn, van de welken de vijf drie van d'onzen uitmaken.

Beschrij-

Beschrijving van

't R E C I F.

DEZE plaats mag de sterkste van Brasil, en een der sterksten van de Werrelt genoemd worden. De Lantvoochden, Bestierders, en de hoge Overigheden van de Westindische Compagnie, in de naam van d'algemene Staten, houden daar ook hun woning en hun voorraat. Daar landen ook al de Schepen, als in een plaats, daar de koophandel bloeit. Zy legt op acht graden aan gene zijde van de Middellinie, op d'Oever van de grote Zee, die aan d'Ooftzijde van haar legt. Aan de Westzijde is het vaste Lant; aan de Noortzijde de Stat Olinda, Goyanne, Paryba en Riogrande, en d'Oever naar de Middellinie; aan de Zuidzijde de Kaap Sint Augustijn, en de Kust van Rio Sanct Francisco naar de Baay de todos los Sanctos. Deze Vesting heeft noch veel andere Vestingen, die daar aan vast zijn. De gelegenheit daar af is wonderlijk, en kan niet beter verkozen worden. Om dit wel in de gedachten te begrijpen, moet men gedenken dat geheel Brasil, van 't een tot aan 't ander einde, 't welk enige hondert mijlen lang is, met een grote, lange en platte Klip bezoomt is, tien of twintig treden in Zee breed, en omtrent een musketscheut van de strant af, en een spies hoog. Men bespeurt deze Klip als de Zee afgelopen is, en anders niet, om dat zy geheel daar af bedekt is. Deze Klip, die zich langs de gehele Kust van Brasil uitstrekt, zou een ondergang der Schepen verstreken, zo zy niet op verscheide plaatfen afgebroken was, en openingen had, die tot een deurtocht aan de Schepen verstreken, om daar in en uit te komen. 't Recif is niet recht tegen over een van deze openingen en deurtochten gebout, maar omtrent vijf hondert treden daar voorby, aan een der Oevers van deze deurtocht, hondert treden breed, en naar de Zuidzijde op de Klip zelve. Daar is een stene Burgt, geheel ront, hondert treden in haar om-

gang, daar de Zee van alle zijden aanspoelt, met twintig grote gegote stukken, en met een gewone bezetting van vijftig mannen versterkt. De Schepen, die aankomen, moeten zich ook wel wachten dat zy niet te na hier aan raken. Zy ankeren ook niet nader daar aan, dan op een halve mijl, en komen daar na in Boten aan, met de brieven, die zy naar 't Recif brengen. Daar na zend men enigen naar deze Schepen, om hen te bezichtigen, eer men d'ingang in de Haven aan hen toestaat. Beneden aan de Berg, op de welk de Stat Olinda gesticht is, aan d'Oever van de Zee, neemt een Eilant, of eer naturelijke Dijk, zijn begin. Hy is omtrent tweehondert treden breed, en een mijl lang naar de Zuidzijde, tusschen 't vaste Lant en deze grote en brede Klip, door middel van 't Zeewater, dat zich, aan deze en gene zijde aan de voet van de Berg deelt, en een kleine deurvaart maakt, daar men onbeschroomdelyk deur mag gaan als de Zee laag is. 't Water, 't welk tusschen d'Oever van 't Lant, en de Dijk is, word de zoute Rivier genoemd, om dat de zoute Rivier een mijl dieper in 't Lant is, en deze, die tusschen de zelve Dijk, en de grote Klip is, word de Haven van 't Recif genoemd. Op de punt, uitterste of ander einde van deze Dijk is 't Recif gebout, dat in omtrent duizent huizen bestaat. Het heeft geen regenweêr en Vesten aan deze of aan gene zijde van de Haven, of van de zoute Rivier, dan van drie Bolwerken met steen bekleed, en daar op twee Beukeryen, yder van drie gegote stukken. D'een op d'aankoomst van de Stat Olinda langs de Dijk: 't een gebied over de zoute Rivier, en 't ander over de Haven. Duizent treden verder op de Dijk is ook een vaste stene vesting, die tot een Gasthuis gebruikt word, daar echter altijt een Vaandel op de wacht is, en daar drie Beukeryen van vier stukken geschuts zijn, die over de Dijk, de Haven,

Beschrijving van 't Recif.

Haven, en de zoute Rivier gebieden. Verder van daar is noch een grote en kleine Schans, beide vierkant, met dubbelde werken, diepe grachten, volk, voorraad van Oorlog, en lijftocht wel verzorgt, en een scheutweegs van malkander. De Hollanders hadden aan de voet van de Berg noch een andere Konduit opgeworpen, die door een van de hinnen aan de Portugezen verkocht en geleverd wierd, gelijk men in 't gevolg van deze beschrijving kan zien. De Portugezen in tegendeel hebben, om zich tegen de Hollanders te beschutten, op deze zelve Dijk, op een bequame ruimte tusschen beide, twee andere Schanssen gemaakt. De zoute Rivier verdeelt zich op de punt van 't Recif, en een deel vloeit in de Haven, en 't ander maakt een snijding in 't Lant, en omhelst daar af omtrent anderhalf mijl in d'omloop, langwerpig ront, en daar af het een Eilant van de naaste zijde maakt, 't welk zijn uitzicht naar 't Recif heeft, en daar zo na aan komt, dat 'er niets anders, dan de deurtocht, tusschen legt, over de welk men een houten brug gemaakt heeft. Op de kant van dit Eilant is een andere Stat gesticht, eertijts van de Portugezen Anthonivas, en tegenwoordig van de Hollanders Mauritsstat genoemd, met aarde wallen, en alderhande werken, en dubbelde grachten verzorgt, en zo wel, als 't Recif, met huizen bebout, met drie wapenplaatsen verzien, veel schoonder, grooter en ruimer dan op 't Recif, en daar men altijd duizent mannen in bezetting houd. Een weinig herwaarts, dicht ter zijde daar aan, is een andere Schans van vijf Bolwerken, 't Klooster genoemd, om dat daar eertijts een vergadering van Minderbroeders was: en noch een weinig verder op d'Oever is het treffelijk huis, 't welk Graaf Jan Maurits van Nassou heeft doen timmeren, in 't welk men een wachtplaats gemaakt heeft, om dat, en ook de toegangen, te bewaren; om dat men daar ter zijde, en deur de zoute Rivier zou kunnen deurwaden, als de Zee laeg is. Dit Klooster, en 't huis van Graaf Maurits van Nassou zijn van Mauritsstat door een gracht afgeschei-

den, daar men deze zoute Rivier in de Haven doet komen, over de welk een valbrug is.

Daar is in d'overtochten noch een kleine Vesting, als een driehoek, recht in 't midden tusschen 't vaste Lant, Mauritsstat en 't Recif, daar gewonelijk twintig mannen in bezetting zijn, met kleine uitleggers, om de Portugezen, zo zy op 't water quamen, 'ontdekken, en bescheit hier af aan de Schanssen te brengen. Aan gene zijde van Mauritsstat, in 't zelve Eilant, zijn nu noch twee Schanssen, d'een van vijf, en d'ander van vier hoeken, omtrent een scheut van een grof geschut van malkander, met voorraad van lijftocht en Oorlog verzien, en met vaste werken, wallen en bezettingen verzorgt. Noch een half mijl verder, en een viendeel mijls van de brug, die 't Eilant van 't vaste Lant afscheid, is noch een andere Schans, met zes punten, d'Affogaden genoemd, daar vier Vaandelen in bezetting zijn. Noch een half mijl aan gene zijde van deze Vesting, op d'Oever van de Zee, en drievierdeel van een mijl van 't Recif in 't vaste Lant, een musketscheut van de Klip, legt noch een andere schans, Barrette genoemd, vierhoekig, met goede grachten en andere werken wel verzorgt, die over de toegangen van de Zee, en van 't Lant, naar de zijde van de Kaap Sint Augustijn, gebied, om achting op 't Recif te hebben. De Lezer kan hier uit dan bespeuren dat de Hollanders, hoe grote omzichtigheit zy beoont hebben, om 't Recif onwinbaar te maken, echter verzuimelijk zijn geweest om, behalven de twaalf bovengenoemde Vestingen, noch een dertiende te maken, tegen over 't Recif, op d'Oever van de zoute Rivier, om al tijt vertrek in 't vaste Lant, en zoet water tot hun gebruik te hebben. Want zy hebben geen varsch water, op 't Recif, noch op de Dijk, noch ook in 't Eilant, daar zy niet anders, dan brak water, vinden. Men deé in tijt van Vrede het zoet water deur grachten van de Stat Olanda in 't Recif komen; maar deze grachten zijn heden verwoest. De Portugezen hebben ter plaats, daar 't de Hollanders behoorden gedaan te hebben, een Schans gemaakt, uit de welke zy 't Recif overhoop schieten.

W A A R A C H T I G V E R H A A L

Van de Beroerten en Oorlogen, in 't Lant van

B R A S I L,

Tuffchen de Hollanders en Portugezen, sedert het
Jaar 1644, tot in 't Jaar 1648, voorgeballen.

Het eerste Hoofddeel.

Kort verhaal van d'eerste koomft der Hollanders in Brasil; daar zy verscheide plaatsen veroveren, en den Portugezen grote schade doen. Oprechting van de Westindische Compagnie, en ordening, in Brasil gestelt. De Hollanders trekken de Brasilianen, met vryheit aan hen te geven, aan hun zijde. Schrik der Ingeborenen voor 't geschut, die zich wreet tegen de Portugezen betonen.

' Algemeene Staten der Vereenigde Lant-
schappen van Nederlant / niet vernoegt met
grote winning op de Koning van Spanjen in
Nederlant gedaan / hebben besloten ook onder
een andere Pool / dan bronze is / tegen hem t'oor-
logen. Maar eer zy zich tot de verbulling van
zo heerlijk een aanslag begaben / was 't rede-
lijk dat zy / om een gelukkige uitgang daar af
te hebben / eerst goede rekening maakten. Zy
zonden d'eshalven eenige Schepen uit / om
kennis van de staat van Brasil, 't welk zy booz-
namen te veroveren / te verneemen. Toen zy
weerom gekeert waren / bespeurden zy dat het
niet alleenlijk eer zou zijn / maar dat zy ook een onwaardeerlijke winst daar uit
zouden verkrijgen / verzoofden aan de rijke kooplieden van Amsterdam, die
zelven aanboden de boozballen van deze Keijs te bezoeven / Oorlogschepen toe
te rusten / die zich op deze konmerlijke tocht begaben / deur de Middellinie heen
zeilden / en / eindelijk het vaste Lant van Brasil ontdekkende / langs de kusten
van Riogrande en Paryba heen zeilden / en Zuidwaarts optrokken tot aan 't
Lantschap van Pharnabuco, daar zy op heldere middag een befting op d'oever/be-

Olinda van
de Hollan-
ders inge-
nomen.

neden aan een Berg / op de welk de Stat van Olinda gesticht is / innamen / op acht graden aan geen zijde van de Linie / en een mijl van 't Recif, van 't welk hier na noch dikwijls gesproken zal worden. Deze Stat / van zijn Stedelingen ontbloot / die toen met vrouwen in 't Lant bezich waren / weder / zonder tegen- weder zijnde / tetsont geworpen ; en al de rijkdommen / daar af 30 overbloefde / wierden tot roof van de berwinner. De Hollantsche Krijgsknechten versloegen in hun koorst een grote menigte van Mannen en Vrouwen / bleidden de Slaven / die van de Portugezen strengelijker dan de Beesten gehandelt wierden / gaben aan hen vryheit / en verplichtten hen door deze jonst om met hen de Wa- penen aan te tasten / en hen 't Lant te leren / en de wegen te wijzen. Deze nieuwe veroveraars / door 30 vorderlijk een geluk aangelokt / vertoittigden baerdiglijk dit goet gebotg aan de Hollanders / die / van 30 wonderlijk een tijding opgeto- gen / ter zelbe tijt noch andere Schepen aan deze nieuwe veroveraars zonden. De Krijgslieden van deze Schepen / daar gekomen / verboegden zich by d'eer- ste benden / en bestormden een stene besting / drie vierendeel van een mijl van de Stat Olinda, op een dijk gelegen / of eer op een Cilant van een mijl lang / en vijfhondert treden breed / tusschen het vaste Lant / en deze lange en brede klippen / die de gehele kust van Brasil, tot een Musketcheut in Zee / bezomen. Zp / dit uitgetwerkt hebbende / trokken een vierendeel van een mijl verder / naar een plaats / 't Recif genoemd / op 't einde van deze dijk gelegen / daar toen omtrent tweehondert huizen op stonden. Zp veroverden deze plaats lichtelijk / en / zich daar af verzekert hebbende / maakten sterke bestingen van aarde op de toegan- gen van de dijk. Zp wonnen ook door hongersnoot de stene besting / gelegen aan 't einde van de breek van de klip / aan de mont van de haven / Pharnabuco genoemd ; een Portugeesche naam / die mont van de Hel betekent / om dat men lichtelijk daar in kan komen / maar zwarelijk weer daar uit geraken / en daar af het Lantschap / dat men Pharnabuco noemt / de naam gekregen heeft. De Hollan- ders trokken sedert van 't Recif over in een ander Cilant / een mijl in 't ronde groot / ten halben met de loop van 't water omringt / dat van Olinda kooft / en tusschen 't vaste Lant / en 't Cilant / of de dijk van 't Recif deurbloeft / de zoute Rivier genoemd / daar 30 Graaf Mauritsstat, en veel Vestingen hier en daar stichtten / van de bzoeken en puinhopen der Stat Olinda, die 30 ten deel deden verwoesten / gelijk men tegenwoordiglijk ziet / en gelijk men beter uit de beschrij- ving / die in 't begin van dit Verhaal gemaakt is / begrijpen kan. 't Gehele platte Lant wierd ten roof gegeven ; en d'Inwoonders / dien men alle genade weigerde / waren geheel verbaast / en bloden aan alle zijden in de Woschen / en in de geburige Vestingen.

De Hol-
landers be-
stroomden
een stene
Besting.

't Recif
van de Hol-
landers ge-
wonnen ;

ook de
stene
Burg.

Ter de Castilianen en Portugezen / daar mee het Lant bevolkt was / tot be- doring gekomen waren / en zich in de wapenen begeben hadden / en eer d'Onder- koning / die zijn hof in de Baap de todos los Sanctos, of van Alderheiligen (een Stat hondert mijlen van daar gelegen) hield / en zodanig een overrompeling nooit boozien had / ordening hier tegen had gestelt / quam gestadelijk d'een Vloot na d'ander uit Holland in de havens van Olinda, en van 't Recif. De Blo- ten der Hollanders verdroeben de Schepen / Galjoenen en Barken van Spanjen / die met Suiker / en kostelijke Waren geladen waren / namen alrijt eenigen daar af / en sloegen somtijts hun Vloten / en verhinderden booz hun gestadige roch- ten

ten de handeling ter Zee tusschen de plaatsen / aan de Noort- en Zuidzijde gelegen / dat is van Riogrande en Paryba, met de Baay de todos los Santos, om dat zy tusschen beiden lagen / daar 't dan op slaan aanquam. **De Lant** was 't ook zeer zwaarlijk te doen / vermits de berichten altijd te spade quamen. Want zy konden niet vaerdiglijk ryding ober en weer krygen in een Lant / daar men niet dan te voet kan gaan / dat vol van dichte Bosschen is / en dikwoyls van grote en diepe Rivieren bedolven legt / die men oberzwoemmen / en dikwoyls met het Kompas oberbaren moet / om dat de poelen daar somtijts hondert of tweehondert mijlen groot zijn.

't Gerucht / 't welk zich in Hollant verspreidde / dat Brasil het middelpunt der rijkdommen was / daar al hun Krijgslieden en Bootsgezellen hun geluk vonden / en dat het bequaam was om aan geheel Europa dienst te doen / maakte de voornaamste Kooplieden van Amsterdam wakker / die hier af aan de grote Steden der Verbonde Lantschappen schreeven / vergaderingen daar ober hielden / en aan d'algemeene Staten deden vertonen / dat, dewyl het geen, dat zy alreë in Brasil bezaten, op de kosten der Kooplieden gewonnen was, zy noch aanhouden in de verovering daar af voort te varen, gehele Vloten toe te rusten, en op hun eige kosten zodanig een getal van Krijgsknechten, als van node was, te wapenen, indien men de bezitting van 't geen, dat veroverd was, en noch veroverd mocht worden, aan hen wilde laten, met al de rechten, voordeelen en inkomsten, die zy in zeker getal van jaren daar af zouden trekken. Dit verzoek wierd hen vooz de tijt van dertig jaren toegestaan / met het jaar van zestienhondert bierentwintig te beginnen / en in 't jaar zestienhondert bierenvijftig t'eindigen. Zy verkiegen ook de wyheit van alle hoge en laege Bewynstlieden te noemen / verkiezen / en in te zetten / zo vooz de bestiering en bewaring der Vestingen / als vooz 't Gerecht / burgerlijke Ordening / Krijgstucht en Zeebestiering. Zy moesten ook d'reed van getrouwheit in de handen der algemene Staten / als hun Opperheren / doen / en van hen bevestiging verkrygen / op voozwaarde van de Plaatsen / Steden / Vestingen / en 't geen / dat daar aan behoort / t'onderhouden / de habens / huzgen en wegen in goede stant te bewaren / die nodig te doen verzoegen / en uit te roejen / of op te bouwen / als de noot zulks vereiffchen zou ; de Bevelhebbers / Krijgsknechten / en al de genen / die in hun soldy waren / wel te betalen / goed recht aan hun Onderzaten te doen bedienen / de Brasiliers en Tapoyers in de kennis van God / en van de Christelijke Godsdienst te doen onderwijzen / en zo voozt : Met voozwaarde dat zy / ten einde van dertig jaren / het Lant weer aan hun Opperheren overgebende / van al de Schepen / 't Geskut / voozraat van Oozlog / toerusting en penningen / betaalt zouden worden / die zy in 't bouwen der Vestingen / Muren / Huizen en gemene Pakhuizen / die men in wezen vond / besteed zouden hebben. De Maatschapp van deze bezondere Kooplieden wierd de Westindische Compagnie genoemd / die in pder grote Stat by Kamers afgedeelt wierd / die hun dienaars bezonderlijk hadden. Zy verhozen tot hun algemeene Bestierders negentien mannen van de rylften / die men vond / en namen de Prins van Oranje vooz hun Hoofst / tot berclering / op dat zijn naam hen ontzaghelijker zou maken. Zy verkerden en bezegelden hun beradengen in 's Gravenhaag / daar zy gehouden waren hun verblijf te nemen / deden zich volkomentlijk ober alle Kamers gehooz-

Nieu voozstel / aan de Staten gedaan / om Brasil te veroveren.

Voozwaarden / op de welken dit voozstel aangenoemen word.

zamen / geboden aan hen / in de naam van de Compagnie of Maatschappij / Schepen toe te rusten / en in Zee te brengen / Krijgsknechten naar hun macht te werben / en de Vloten te doen vertrekken. Zp deden ook de gelade Schepen / uit Indien komende / bezichtigen / en de Waren / die zp in hadden / aantekenen. Zp verdeelden de gelden / die van de voorsz. genoemde verkoping aan pder Kamer toebehoorden / naar dat de som groot was / die pder ingelegt had. Hun Bewinthebbers deelden ook de penningen / die van de winst der verhochte goederen quamen / aan de Participanten / of Deelhebbers / uit / na dat de gemene kosten afgerekeent / en d'onkosten en soldpen te voren daar af betaalt waren.

Daar ziet gp de regel / die in deze Compagnie / of Maatschappij waargenomen wierd. Maar hun Krijgslieden spreidden zich ondertusschen wijt en breekt in Brasil uit / versloegen hun vyanden / veroverden de sterke plaatsen / maakten d'Inwoonders van 't platte Lant / die zich aan hen overgaven / schatbaar aan hen / en beschermden hen in de bezitting van hun goederen. En om dat de Bevelhebbers der plaatsen al te veel werk begonnen te vinden / zo maakten de Regentien (die dus by overtreffing genoemd worden) een hoge Raat / van de welk de genen / die daar in waren / meer kennis van de koophandel / dan van de geleertheit hadden / en die zp naar 't Recif zonden / om 't Volk en 't Lant te bestieren / en zonder hoger beroep te bonnissen. Deze Raatsheeren wierden alle zes jaren weer 't huis ontboden / en weer anderen in hun plaats gezonden. Deze Raden zonden een van hun vergadering in hun veroverde Vestingen / die van enig belang waren. Zp noemden dezen Directeurs / die kennis van alle zaken namen / van de welken men zich van minder op hoger recht beroepen had / en voornamelijk in 't bezonder al 't geen / 't welk de Compagnie betrof / en de bedragerpen / die in 't hanthaben van haar rechten gedaan wierden / ook alle misdaden / robingen / afzettingen / en dootslagen. Maar 't hoger beroep van 't bonnis dezer voorsz. genoemde rechters wierd vooz de hoge Raat gedaan / die twee andere rechtsplegingen op 't Recif oprichtten / d'een van gemachtigde rechters / die verandert / en uit de Burgers verkozen wierden ; d'ander van Schepenen / daar af de bonnissen by beroep / of ter eerste opzicht in zaken / die 't lijf niet aangaan / by provisie of voozraat uitgeboert wierden / ten minsten zo zp niet ober de drie duizent gulden beliepen. Zp hadden ook een Advocaat / en Procureur Fiscaal / die overal aanklaagden en besloten. De Krijgsraat had in 't Velt / en de Scheepsraat had in Zee het opperste gebied. Maar op 't Recif wierden al de Raden daar by geroepen. Toen de grenzen der Hollanders dooz de dapperheit van hun Krijgslieden / gelijk ook de koophandel / ogenschijnlijk vermeerderde / bonden de Regentien geraden een andere Raat van Staat / en opperste Vergadering in te stellen / daar de bovengenoemde hoge Raat ondergesteld wierd / aan de welk zp niets anders lieten / dan 't ampt van recht zonder hoger beroep te spreken / en het voozrecht van Directeurs te zijn. Ja zp moesten noch / na dat zp enig doorbonnis gebelt hadden / hun bonnis / eer zp dat uitboerden / aan de grote Raat vertonen / om aan de geen / die verboden was / genade te bewijzen / of / indien zp het dienstig vonden / de straf te matigen.

Onze Hollantsche Krijgslieden / dooz hun verwinningen / die zp verkregen / en dooz de buit / die zp meedroegen / moedig gekoorden / maakten zich zodanig ont-

Ordening
in de Raat
van Brasil
gesteld.

ontfaghelijk / dat twintig van de hummen niet schroomden hondert van de byanden aan te tasten. De Koning van Spanjen / en zijn Onderkoning / met recht om zo schichtig een ongebal ontroert / namen van alle zijden hun toeblycht tot de wapenen / om 't Lant van Brasíl te beschutten. De Hollanders / hier af berouwtigt / deden / om de vrientschap en genegentheit van al de Brasílianen en Tapoyers , die van de Portugezen tot slaven gemaakt wierden / te verkrijgen / opentlijk afkondigen / dat niemant / op verbeurte van 't leven / hen gebangen zou houden / behalven echter de Negers / of Zwarten van Afrika , de Molaten , uit de vermenging van een Portugees / en van een Negertin of Zwarte Vrouw gesproten / en de Mammelukken , die uit een Portugees en Brasíliansche Vrouw gesproten zijn. Deze wilde en woeste menschen / in onachtsaamheit opgeboed / en die niets lieber begeren dan een lup leven / en zich alleenlijk met eten en dzinken bemoejen / betoonden zich niet ondankbaar van 't rijk geschenk der vryheit / die men weer aan hen schonk / in plaats dat zy te voren niet in zekerheit konden leven / de wildernissen tot hun toeblycht zochten / en zodanig een schrik van de Portugeesche wapenen hadden / gelijk ook van 't buur / dat uit hun musketten en geschut quam / 't welk doodelijke wonden in hen veroorzaakte / zonder dat zy 't konden zien / dat zy d'omwegang der Christenen schuwden. Zy van zo onberwacht een genade van blyschap als opgetogen / quamen zelven hun dienst aan hun weldoenders aanbieden / die dooz behendigheid hen met kleine giften temden / en den Brasílianen leerden de wapenen te handelen / en gelijk zy / recht te schieten. Maar de Tapoyers , noch onbesuisder menschen / en die geheel naakt in de bosschen / en als Lantlopers leven / (in plaats dat d'anderen Dozpen in 't gemeen bewonen / die zy alle zes maanden van stee veranderen / om daar dooz gezonder te zijn / en die oeral handelen) hebben zich nooit daar toe kommen gewennen / ballen terstont ter aarde / zo haast als men hen een buurloop aanbied / en rijzen somtijts zo gezwindelyk weer op / dat men geen tijt van weer te laden heeft. Dezen dzagen alleenlijk knodsen / die bheet en plat aan 't einde / en van hard hout gemaakt zijn / met de welken zy met een slag de menschen in twee stukken kloeden.

De Hollanders gebruykten dieshalven deze beide Volkten / en bebonden zich wel by hen / met de welken zy grote dingen uitwerkten. Want zy geleidden de Hollanders deur de strengste en ongemakkelijkste plaatsen / zwommen eerst deur de Beeken en Rivieren / daar de Hollantsche Krijgslieden zich niet in daden begeben / gingen en liepen met een weergadeloze snelheit booz / achter / en ter zijden / hieubwen met bijlen de bosschen en hagen af / die te voren alle menschen stil deden staan / droegen twee en twee in een Aumaka ('t welk een Kaatoene kleet is / gelijk een Wisschers net gemaakt) de Bevelhebbers / die berouwt / of ongezont waren / en de zieke Soldaten. Zy wezen de lagen der byanden aan / en bzachten hen in zulke plaatsen / daar de byanden berrascht en verslagen wierden. Indien men in 't ope Velt zou strijden / zo waren de Portugezen verzekert dat zy 't leven zouden verliezen / als zy niet konden wech komen. Want deze verwoede Tapoyers en Brasílianen wilden zelven de gencn doodden / die / gelijk zy meenden / hen gebangen hielden.

D'Antwoonders van 't Lant / onder de bescherming van de Westindische Compagnie genomen / waren niet verzekert / schoon men bezettingen aan

Bequame middel der Hollanders / om de Brasílianen aan hun zijde te trekken.

Schrik der Indianen van 't geschut.

Bystant / van d'Antwoonders / aan de Hollanders belwesen.

Bitterheit der Antwoonders tegen de Portugezen.

hen gaf. Doch de Portugezen / onder zo onboozien een last gedrukt / zuchtten echter zwarelijk / en zagen dat hun grote goederen / Zilver en Gout / daar af zo de volheit hadden / tot een roof gestelt wierden / en dat hun geburen / vrieden en magen pder ogenblik slachtoffers van deze woeste menschen waren / die hun lichamen tot spijs en boedfel gebruikten / en aan de welken zo te voren alle woertheit hadden betwezen. Maar de hemel / deze onbesuistheit niet langer verdragen konnende / zond hen deze geestel / zo om hen van deze woertheit te straffen / als om hen van de gruwelijke werken te vergelden / daar mede zo in 't gemeen zo besmet waren / dat zo tot boozbeelden van alle gruwelen berstrechten / en naar hun eige zinnelijtheit leefden / en niet naar God / die de boozspoet der gener / die hem berachten / wel kerren en afwenden kan.

Het tweede Hoofddeel.

Grote Heerschappy van de Compagnie in Brasil. Quade middelen aangewent , om d'Inwoonders en Soldaten bloot te maken. Overmatige schattingen opgesteld. Inschraping der Amptlieden. De Portugezen klagen over 't geweld en bedroch. Slordige betaling aan de Soldaten ; 't welk struikrovery veroorzaakt. De Portugezen krijgen wapenen tot hun verwering, die heel dier aan hen verkocht worden.

Wij hebben gezegt dat de Koning van Spanjen / en d'Onderkoning zich met macht wapenden / om 't geweld van de Westindische Compagnie tegen te staan / die van haar zijde alle mogelijke heizkrachten en krijgspooraat der waarts zonden / om hen af te weren. Mijn boozneemen is niet om in 't byede van de stryden te spreken / die de Hollanders gewonnen hebben / ook niet van de belegeringen / beroberingen en overbalingen der plaatzen en steden van groot belang / en ook niet van 't groot getal der menschen / die in verscheide tijden gedoot zijn. Ik zal alleenlijk zeggen dat zo door de dapperheit van hun krijgsglieden / en onder 't beleit der Generalen / of opperste Veldobersten / Sigismond Schop, en Arcillewskus, beide Duitschen / en Graaf Jan Maurits van Nassou / altijt van 't geluk bejonstigt / in de tijt van zebentien jaren een streek Lands van by na drie hondert mijlen / en al de Vestingen / die gebied daar over hadden / van de hoofstat van Siara, tot aan de Waap de Todos los Sanctos, of van Alderheiligen / onder hun geweld kregen. Toen de Hollanders deze gehele Lantstreek ingenomen hadden / geraakten de Portugezen allengs weer tot hun eerste geluk / en booznamelijc de meesters van de Suikermolens / die in 't best verspreid waren / en daar meer Lants bezaten / dan de grote Heren in Europa, en gemenelijc hondert of twee hondert slaven in hun dienst hadden. Zo hadden onder hen ook dienaars / die de slaven met de lantbou / of Suiker velden bezich hielden / het Suikerriet deden plukken / en dat in de pars brengen / om de bocht daar uit te parssen / hout tot d'ovens afhouwen / en op de ketels te passen / en het

Groote
macht der
Hollan-
ders,

Rijkdom
der Mees-
ters van
de suiker-
molens,

het Suiker te koken en weerkoken / en eindelijk alles / dat daar aan vast is / te weeg te brengen.

Maar terwijl deze dingen in dusdanig een staat stonden / verbergde de Tappoyers en Brasilianen, listig geworden / de Roof en Jukwelen / die zij van de Portugezen gerooft hadden. De Bevelhebbers en Opperigheid van 't Recif, kennis hier af hebbende / en zich met de schijn van de welstant van de Gemeente bedekkende / om hun eige nut en voordeel te bezonderen / verboden aan de genen van Europa / die zij Witten noemen / iets aan hen te verkopen / of ook iets van hen te kopen / op zware straffen ; terwijl de Kooplieden van de Compagnie Brandewijn / Spaansche Wijn en Tobak (op welke dingen deze Volkken zeer verlekkerd zijn) en andere kleine bezellingen / als Lijnwaat / Hammen / Messen / Naalden en Spelden aan hen verkochten : in boegen dat deze Kooplieden door deze list al 't geen / dat zij opgesloten hadden / aan hen trokken / en dat door zulke een waarde / als zij begeerden / verkregen. Deze Opperigheden / welkers begeerlijkheit dagelijks toenam / trokken ook aan zich 't geen / 't welk de Soldaten van deze woeste Volkken / en van de roof op de Portugezen gekregen hadden. Zij gebruikten hier toe deze middel / dat zij aan niemant / dan aan de genen / die bevel aan hen hadden / toelieten enige Waren aan hen / als zij hen in 't best hielden / te verkopen / of te bezorgen / van 't geen / 't welk naar hun zeggen uit het Voorzaatshuis van de Compagnie quam. Volgens deze ordening wierd hen niets in hun ontucht en ongeregeltheit geweigert / zo lang als zij gelt of soldij te goet hadden : in boegen dat zij door deze list allengs al de winst aan hen trokken. Wijders / om hun handel uit te breiden / en om hun inkomsten te vermeerderen / ontboden zij de Joden van Amsterdam , uit oorzaken van de grote schattingen / die zij betaalden / en gaben aan hen twee Scholen / 't een op 't Recif, en 't ander in Mauritsstat, daar zij aan hen / gelijk aan d'anderen / toelieten te timmeren. Veel Portugezen / die te boren in schijn beijdens van de Christelijke Godsdienst hadden gedaan / verzaakten die toen openlijk / en berboegden zich met de Joden / en bedachten zo veel woekerijen en onbetamelijke eiffchingen / dat zij allengs de goederen der Christenen aan zich trokken.

Deze Bedienaars van de Gemeente / die nergens anders op zagen / dan op de winst en 't voordeel van de Compagnie / om / gelijk zij zeiden / de lasten van d'Oorlog te verdragen / eiffchten noch van al d'Inwoonders der Steden / Wlekkken / en van 't platte Landt de twintigste penning van de waarde van 't geen / 't welk zij / naar de schatting der eiffchers / bezaten / en tot verscheide malen de tiende penning van de huishuur : in boegen dat de houtte brug alleen / langs de welke men van 't Recif naar Sint Anthonivas gaat / meer gelts door de genen ophbracht / die haar tot het gemene nut aanhangen te maken / ja hondert maal meer dan zij kostte / en dit door de tolleren en schattingen / die de deelgenoten / de welken met d'Opperigheid verdragen waren / aan 't Recif, aan Mauritsstat in 't bezonder / en aan 't platte Landt in 't gemeene deden betalen / met zulke overnatige schattingen door de menschen / paerden / wagenen en waren 't eiffchen / dat een man te paert / met zijn slaaf / tweeëndartig stuiders van folgelt op deze brug betaalde. Wijders / het was aan niemant / hij waar dan die hij waar / ja ook niet aan de Hollanders / geoorloft op deze plaatzen te handelen /

Quade
middelen
aange-
went.

List om de
Soldaten
van hun
soldij te be-
roben,

Obernati-
gige schat-
tingen ge-
eiffcht.

Stoizige
handel met
d'Inwoon-
ders.

of iets daar te brengen dan in de schepen van de Compagnie; en de koopman-
schap / daar in geladen / was met 30 zware lasten van bzachten / tollen / mark-
gelt / en andere ongelden bezwaart / dat de kleine winst / die hier af oberstshoot /
30 3p hun waren niet tot een overmatige prijs aan de Portugezen verhoogt had-
den / hen afkeerig gemaakt zou hebben. Daar by / de kooplieden van de
Compagnie / die in de naam van hun meesters met alle dingen koopmanschap-
ten / ja ook met hoeden / wambaffen / bzoeken / lijnwaat / hemden / kouffen /
schoenen / wijn / bier / brandewijn / butter / kaes / olie / smout / smeer / meel en
andere waren / gaben dit aan hen te bozg booz een diere en oberzware prijs / en
betaalden daar na zich zelven met suiker / katoen / tobak / en andere waren
van 't Lant / die 3p tot zodanig een prijs / als 3p begerden / aannamen. Wat
het Brasilien hout aangaat / dat wierd booz een eigendom van de Compagnie
verklaart / die dat dee afhoutwen / en dooz haar slaven schillen / daar 3p veel
gelts afkregen. De hoge Raat verklaarde ook dat al de schatten en roof / in
de bosschen en velden verbozgen / de paerden / (die byna 30 goet zijn / als dien
van Spanjen / die men echter niet in d'oorlog kan gebruiken / uit oorzaak van
de quade en ongemakkelijke wegen) d'ossen / koepen / schapen / berkens / get-
ten / en ander tam bee / van de Portugezen nagelaten / die gedoot waren / of
zich naar de Baap begeben hadden / de Compagnie toebehoorden.

Klachte
der Portu-
gezen tegen
't bezog
der Hol-
lantche
bezoekers.

De Portugezen / onder de heerschappij der Hollanders staande / en aan de
welken / uit vrees van veroerte / strengelyk verboden was / eenig buskruit of
musketten in huis te hebben / quamen toen dikwijls zware klachten tegen de
genen doen / die gezonden wierden om hun huizen te bezoeken. Want 3p zei-
den dat deze bezoekers gewoonelyk in 't verbozgen buskruit in de hoeken stroom-
den / en dat 3p veel gelts aan hen moesten geben / uit vrees van beschuldigt / en
op hun aanbzinging gebangen en gestraft te worden / gelyk alree aan veel ge-
beurt was. De Krijgsobersten en Soldaten / 30 van de bezettingen / als van de
genen / die in 't velt waren / betoonden zich ook onvernogt / om dat / in plaats
van hun rantsoen van lijfstoet booz yder week aan hen te geben / naar dat men
voorzat in de pakhuizen bond / de genen / die hier toe gemachtigt waren / het
beste uitschoten / om dat aan de Portugezen te verkopen / en niets aan hen ga-
ben / dan 't geen / 't welk bedorven en vergaan was / dat 3p by de bezondere
Lieden zochten / of verwisselden. De genen / die in dienst van de Compagnie
waren / genoten noch grote jonst / als men enige maanden soldy in klederen of
gelt aan hen gaf / 't welk hen wel drie dubbelt aangerekent wierd. Het groot-
ste deel van hen / dooz de noot gedrukt / had / om geholpen te worden / geen
andere middel / dan hun verdiende soldy / die twee / drie / vier of vijf jaren
opgelopen was / aan de Burgers / of aan de Joden / in gereet gelt / booz het
hierde deel van 't geen / dat 3p verdient hadden / te verkopen / en ober te geben.
Schoon men ook niemant langer / dan booz drie jaren / aannam / 30 konden
echter de genen / die tien of twaalf jaren gediend hadden / naauwelijks verlos-
van te vertrekken verkrijgen. Daar by / 't geen / 't welk onberdragelyk was /
is dat / als sy gescheept waren / om weer naar 't Vaderlant te keren / 30 't ge-
beurde dat de schepen / dooz d'ouderdom / of dooz d'onboorzichtigheit van de
Stierman / of dooz enig ander ongebal quamen te verongelukken / of 30 3p van
de byanden genonnen wierden / men in Hollant betaling aan de genen weiger-
de /

Wrede
handel / aan
de Solda-
ten ge-
pleegt.

de / die by geluk van dit gebaar verlost waren; om dat 3p (gelijk men tot hen zeide) het Schip / dat aan hen vertrouwt was / niet hadden betwaart / daar by de Compagnie duizentmaal meer dan 3p verloor. De Boekhouders / die de namen der Soldaten daar opschreben / schreben in bezondere bladen de dag en tijt van hun komst / en de verhoging van huur / die men aan hen toefond / bedre- den / om rijk te worden / terwijl 3p daar waren / duizent bedregerijen / en ver- bulden de papieren met valsche betalingen / en deden die in de Rekenkamer be- vestigen / en doo? de Penningmeesters aanneemen / die daar op schriftelijk aan de Penningmeesters schreben / die zich daar na regelden / en daar naar betaalt wierden. De Soldaten riepen en zwoeren vergeefs dat 3p niets ontfangen had- den. Men had de rekening / die overgezonden was. De Boekhouder was verre te zoeken / en daar was geen helpen aan. Ja dit liep zo verre / dat enige van deze Gasten / die zo veel gebaarlijkheden uitgestaan / en hun beste jaren in deze dienst gespilt hadden / zich zelven van wanhoop verlijngen / vermits 3p doo? 't bedroch dezer meinedigen niets oberhouden hadden. D'anderen / die stantvastiger waren / begaben zich / met hopeloze / lamme en verminkte menschen / die niet betaalt wierden van 't gelt / dat van de Compagnie daar toe gestelt was vooz de gemen / die eenige leden verloren hadden / en met Lan- lopers en Bankerottiers / in de bosschen / en plonderden onboozziens de Sui- kermolens / en huizen in 't Lant / die gewonelijk een of twee mylen van mal- hander stonden / zetten de Reizigers af / en doodden hen. Men behoefde ge- hele Regementen / om hen te beslitten. Maar wat raat t het Kringsvolk wierd op de grenzen bezich gehouden. De Hoophieden en Reizigers waren dieshal- ben genootzaakt Soldaten van de bezettingen tot hun geleide te gebruiken / die 3p vooz huur dagreis boeddten betaalden. De genen van deze struikrobers / die in de handen van 't gerecht vielen / wierden wel tot boozbeelt van anderen ge- straft: maar d'anderen lieten ondertusschen niet af van te roben. Dit was ook 't geen / 't welk den Portugezen middel gaf om ernstelijk aan de Raatsheren verlof / van wapenen te hebben / te verzoeken / om zich tegen d'overval en ro- bery van deze struikrobers / die hen quamen doden / te verweren. Maar deze Heren / biezende dat / zo men den Portugezen wapenen gaf / dit beroerte zou verweliken / en hen verplichten enige oproer te houwen / maakten in 't begin enige zwaaricheit in dit verzoek. Doch 3p / oberwegende dat het niet betame- lijk was hen vooz 't slachten der struikrobers bloot te stellen / en hen van de mid- delen om hen tegen te staan te beroben / stonden hen toe dat 3p vuurroers en musketten zouden hebben / die met het merk van de Compagnie getekent wa- ren / maar op boozwaarde van die weer in 't Boozraatshuis te bzingen zo haast als zulks aan hen bevolen wierd / en in pder huis een of twee Soldaten t'ont- fangen / om op hun handel acht te nemen. 3p / dit verlof verkregen hebben- de / wierden in 't begin zo naau waargenomen / dat / op 't minste vermoeden van verandering / of dat 3p enige gemeenschap met de Portugezen van d'ande- re zijde hielden / Gzaaf Jan Maurits van Nassou de hooften en booznaamsten van hen dee vangen / die niet uit zijn handen geraakten / zonder die wel gebult te hebben / gelijk ook in andere dingen / daar af de Compagnie hem geen dank weet / om dat hy / gelijk 3p zeggen / de pot meer / dan iemant anders / ge- schuimt heeft / eer hy 'er uitgetrokken is. De Portugezen wisten dieshalven /

Wanoz-
dening in de
staat van
Brasil/daar
struikrober-
ry op volgt,

De Por-
tugezen
krygen wa-
penen tot
hun verwe-
ring.

Schande-
lijke gierig-
heit van
Gzaaf Jan
Maurits
van Nas-
sou.

door hun geschenken en geblep/ by gebolg van tijt de Groten en kleinen zo wel te veroveren/ en zich zo milt om de wapenen/ die men aan hen leende/ te betonen/ dat hun dankbaarheid driemaal groter was/ dan zy behoefde te zijn. De begeerte tot winnen/ die al de werrelt berheert/ bewoog ook de gemachtigden/ en veel onbeampte Lieden/ om die aan hen te verkopen: in voegen dat de Portugezen/ hegerig om zich daar af te berzien/ hen atyrt booz gereet gelt hochten/ en gemeenelyk drie of vierhondert gulden booz 't stuk gaben. Ja men verhaalt van zeker Meester van een Snikermolen/ dat hy twee hocht/ pder booz zevenhondert gulden. Maar God/ die van toen af de grote gierigheid der Hollanders bespeurde/ verblindde hen eindelijk zodanig met de winst/ dat de zelbe wapenen/ die zy zo dier aan de Portugezen verhocht hadden/ om hun gierigheid te verzaaden/ een werktuig en gereetschap van hun beberf en ondergang waren/ gelijk de Lezer uit het gebolg van deze Beschrybing berstaan zal.

Het derde Hoofddeel.

Staat van de Godsdienst in Brasil. Goddeloosheit der Christenen. Gruwelijke koophandel met menschen. Grote Heerschappy der Hollanders in Brasil, die voorneemen de Baay te belegeren; 't welk door d'afval der Portugezen van de Spanjaart gestut word. Vrede met de nieuwe Koning van Portugal gemaakt. Vertoningen van enige Geestelijken, die tot Vrede dienen.

Staat van de Godsdienst.

De Catholijke Godsdienst daar toegelaten.

Doestheit der Capopers.

WAt de staat van de Godsdienst aangaat/ men had daar byzheit van geweten. De Wisse wierd niet in de Steden en sterke plaatsen/ maar op het platte Land/ niet door Jesuiten/ die men daar niet wilde zien/ maar door Capucijnen en Minderbroeders gedaan/ die daar booz de Bisschop van de Baay de todos los Santos gezonden wierden. Dezen moesten eer zy hun ampt aannamen/ booz de Raatsheren van 't Recife berschijnen/ om verlof van hen te verzoeken/ en d'eed van getroutheit te doen/ van zich nergens anders mee te bemoejen/ als het volk in Gods vrees t'onderwijzen/ d'Oberigheid t'eeren/ vzediglijk met hun naasten te leven/ en niet met de zaken van staat te handelen/ en bozen booz hun handel en bedryf te stellen. De Hollanders deden overal preken in de Meerduitsche/ Fransche/ Portugesche en Engelsche spraak; en den Brasilianen onderwijzen booz Bedienaars des Woorts/ die van hun jeucht hun taal geleert/ en in de hoge Scholen van Leiden/ Utrecht/ Francker en Groeningen gestudeert hadden/ die onder hen woonden/ met de Schoolmeesters/ die hen in pder buurt leerden lezen en schryben. Wat de Tapoyers aangaat/ men had hen noch niet komen oberreden/ om dat de duivel hen dzetgde en qualijk handelde/ als zy daar af wilden spreken/ en om dat zy geen heiligkeit onder de Christenen zagen uitmuntten. Ja zy berweten hen dat de Christenen bozer dan zy waren/ en dat zy van grote wonderen spraken/

zonder iets te doen / dat met hun heerlijke Lessen obereenquam. En zcher / de godbzuchtigheid was nooit zo verkout in een Land / daar de lucht zo grote hitte heeft. Al de zonden gingen daar in zwang. De Kerken der beide Godsdiensten wierden daar weinig of niet bezocht. De weinige zorg van hun slaven verwaarts te zenden / en hen te leeren God te bidden / was oorzaak dat zy als beesten leefden / zonder andere zorg / als dienst van hen te hebben. Zy mochten naauwelijks des Zondags rusten. De Joden waren pberiger om de hummen in hun geloof t'onderwijzen ; maar zy leidden alle een ontuchtig en schandelijk leuen. De Joden / Christenen / Portugezen / Hollanders / Engelschen / Franschen / Duitschen / Zwartten / Brasilianen , Tapoyers , Mollaren , Mammelukken en Criollen woonden al onder malkander. Ik verzwijg noch de bloetschanden / en zonden tegen de natuur / om de welken veel Portugezen / obertuigt zijnde / ter doot verhoezen wierden.

Godde-
loosheit
der Chri-
stenen.

Maar zie hier een wonderlijke uitwerking van gierigheid / die in 't eerst niet waarfchynelyk zal schijnen. De Joden en Christenen / d'een zo wel als d'an- der / koopmanschapyten niet alleenlyk met de kinderen der slabinnen / die van de Negers of Zwartten / met verlof van de meesters / in hun huis misbzukt wierden / maar ook met de genen / die van hun eige bloet gefproten waren / en die zy by de Zwartinnen geteelt hadden / die zy verleidden / en als boelinnen gebzukt / die zy verkochten en kochten / eben gelijkt men hier de kalben en Schapen doet / zonder dat ('t welk aanmerkelyk is) d'Obertigheid in deze zaak iets anders dee / dan dat de slabin / dooz haar meester misbzukt / in byz- heit gefest wierd ; 't welk echter een machtige hulpmiddel hier tegen was / ver- mits de meesters hier dooz van hun slabinnen beroft wierden.

Buzwelyke
gierigheit.

Mis-
bzuk / hoe
gestrate.

Hoewel men daar een algemeen bederf van zeden in de menschen zag / 't welk niets anders / dan enig byzemd ongeluk vooztrekende / zo bloeiden echter de wapenen der Hollanders / die gedurige berwinningen op de Koning van Spanjen berkregeu : in boegen dat zy / gelijkt wy gezegt hebben / byedige Bezitters van byna dziehondert mijlen Lants wierden / in de welken de Hoofst- plaatsen van Siara , Sint Andries , Riogrande , Conjahu , Paryba , Fredrikstat , Goyane , Olinde , 't Recif van Pharnabuco , de Kaap van Sint Augustijn , Serin- ham , Porto Calvo , Rio S. Francisco , d'Etlanden van Fernandos en Tamarica , en meer anderen begrepen waren. D' Inboonders van de Baap / die zy alree eens obrrompelt / en een jaar ingehouden hadden / en op de welke hun aanslag eens mislukte was / waren toen in grote kommer ; en de Soldaten begeerden niets lieber / dan deze finet in hun eer af te wasschen / en deze plaats te bele- geren. Zy bestonden in een getal van tien of twaalfduizent dappere Mannen / wakkere Soldaten. Zy hadden de Brasilianen en Tapoyers op hun hant ; en hun plaatsen waren vast / en met sterke bezettingen versterkt. Zy dan / ziende dat alles dooz hun dapperheit zwichten moest / vertrouden vastelyk dat zy zulkt een aanmerkelyke en rijke Stat tot overgebing zouden dwingen. 't Was ook niet zonder reden dat zy zo deurluchtig een aanslag wilden aanhangen / en po- gen die uit te boeren / dewyl dit het hoogste punt was / daar hun perzucht naar klimmen holt / en dewyl zy dooz de bezitting van zo rijk een Stat zich volko- mnelijk meesters van zo schoon en bzuchtbaar een gewest / als Brasili is / zouden maken. De toerusting van d'oorlog was zo wel tot die vooznemen bereid / als

Heerschap-
pp der Hol-
landers.

Getal der
Hollant-
fche Sol-
daten / die
't op de
Baap ge-
muut heb-
den.

de moed der Soldaten tot verwinnen geschikt was. En zeker / indien men de staat van deze plaats vooz die tijt aanmerkt / men zal bevinden dat de Hollanders haar lichtelijk verobert zouden hebben ; maar d'afval der Portugezen van de Koning van Spanjen / in 't jaar zestienhondert eenenbeertig gebeurt / was de dodelijke slag / die hun verwinningen bepaalde / en stutte de zegepalen / die zo edelmogdige Soldaten ten dienst van de Compagnie verkregen hadden / gelijk wij hier na vertonen zullen.

Hun vooz-
neemen
dooz d'af-
val der
Portuge-
zen van de
Span-
jaart ge-
stut.

De Span-
jaarden in
de Baap
dooz de
Portuge-
zen uitge-
voert.

Bid- en
vastendag
op 't Recif
beholen.

Wrede met
de Koning
van Por-
tugal ge-
maakt.

Dooz-
waarden
van Brasil.

Vertonin-
gen der
Geestelij-
ken / tot
Wrede in
Brasil.

Ober weet dat het stout besluit der Portugezen / om zich van de gehoozzaam-
heit der Spanjaarden t'ontslaan / zo behendiglijk uitgeboert wierd / dat zy
byna in een zelve tijt / en in alle plaatsen / daar zy meesters hadden geweest / en
die van de Spanjaarden ingenomen waren / hoewel duizent of tweeduizent
mijlen van malkander gelegen / de Castilianen verdelgden / en vooznameelij
in Brasil , daar dit volk geheel uitgerocit wierd. D' Inwoonders van de Baap
de todos los Sanctos , of van Alderheiligen / verwittigden dit terstont aan de
staat van 't Recif , van de welk zy bestant verzochten / op hoop van middelen
te bedenken / om gezamenlijk in goede vrientschap te leven. Deze tijding
wierd dooz de vriezen / uit Hollant komende / bevestigt. Men gebood dies-
halben een algemeene bid- en vastendag op 't Recif , en in de Landen / die de
Hollanders verobert hadden / om God van de verzwakking der krachten van
Spanjen / en van de vryheit / dooz de Portugezen woer gekregen / te bedanken.
Don Ian de vierde / hun nieuwe Koning / zond Gezanten aan de Koningen/
Doozten en Gemeenten van Europa , verzocht hun vrientschap / en eischte by-
stant van de Koning van Frankryk / en van zijn Wontgenoten. D'algemeene
Staten der Vereenigde Nederlanden zonden aan hem gewapende Schepen/
Soldaten en lijfstoct / en maakten op zijn verzoek en bede Wrede met hem vooz
al de Landen en Onderzaten / ober de welken hun heerschappyp zich uitbreidde/
aan deze / en aan gene zijde van de Middellinie / Europa , Afrika en America , en
bezonderlijk in Brasil , daar af de voozwaarden dusdanig waren : Dat d'alge-
mene Staten , en de Westindische Compagnie onder hen , opperste en eige Heren
van al de Landen , Eilanden en Volken zouden blijven ; die zy daar verkregen
hadden sedert dat zy met hun wapenen daar ingekomen waren , tot aan 't jaar
zestienhondert eenenveertig , en dat het ander deel van Brasil aan Don Ian de
vierde , en aan zijn nakomelingen , als wettige Koningen , zou blijven : Dat
alle oorlogen en vyandelijke daden voortaan zouden ophouden , en van weêr-
zijden vergeten zijn : Dat hun Onderzaten te zamen mogten gaan en komen , en
met malkander handelen : Dat zy malkanderen om 't geen , dat voorby was , uit
oorzaak van de Godsdienst , niet meer zouden tergen , en zo voozt. D'algemeene
Staten / van enige verstandige lieden onderricht / hadden gaerne Brasil buiten
dit verdrach gehouden. Maar de Westindische Compagnie dee / dooz haar ge-
durige vertoningen / hen hier toe bewilligen. Enige Geestelijke mannen van
Portugal / die in de Haag quamen / waren vooz de Regentien verschenen / en
hadden vertoont / dat , dewijl zy met gemak in zo schoon een Lantstreek geluk-
kelijk konden leven , men daar af niet meer het Toonneel van d'oorlog behoor-
de te maken , om het bloet der Christenen te storten : Dat de menschen , deze ko-
stelijke werkstukken van de levendige God , na zo veel moorderyen en dootslagen ,
welkers gedenken schrik veroorzaakte , behoorden t'overwegen dat zy niet op
aarde

aarde waren, om malkander te doden en verslaan, maar eer om te sparen, en te helpen: Dat d'oorlog een dodelijk vyant van de deuchden, de school der goddeloosheit, het bederf der goederen en gaven was, die de Goddelijke goetheit aan ons meedeelt, en dat hy de plaatsen, daar hy gevoert wierd, altijd elendig en rampzalig maakte: Dat de Compagnie naar een onschuldige voorspoet behoorde te doelen, en haar geluk niet op de verdelging en ondergang van hun geburen te vesten; en dat de Vrede alleen hen gelijkelyk vernoegt kon maken. En zeker/ deze Regentien oberwogen/ hoe grote schatten zy daar af in hun kisten hadden te verwachten, wat al gelts zy zouden sparen, 't welk tot het Krijgsvolk te Lant en ter Zee bekostigt wierd; dat de Krijgslieden en Bootsgezellen met het beste deel van hun inkomsten gingen strijken; dat zy genoeg Lants en Lieden, om dat te bouwen, hadden; en dat zy, in een rust van dertien of veertien jaren (want dit verdrach zou niet langer duren) ontelleyke winst zouden doen, en weergadeloos voordeel verkrijgen. De Staten/ dooz deze redenen oberced/ namen deze boozstellingen aan/ en geloofden ook dat dit een machtige bant zou zyn/ om hen aan dit volk te verbinden/ en dooz deze middel de Spanjaarden neder te bellen/ en hun schoonste Lantschappen te beroberen.

Inzichten van de Regentien.

't Derdzach van de Staten aangenoemen.

Het vierde Hoofddeel.

De Hollanders veroveren Angola, eer de Vrede afgekondigt word, daar de Portugezen over klagen. Dien van 't Recif verantwoordten zich. De Koning van Portugal verbergt zijn gevoel van 't verlies van Angola. De Portugezen pogen door hun gedienschtigheit de Hollanders te verblinden. Grote dierte in Brasíl, daar de Krijgslieden geslaakt worden. Graaf Maurits trekt naar 't Vaderlant. Waren, uit Angola naar 't Recif gevoert. Koophandel, met de slaven gepleegt, die heel dier verkocht worden. Gruwelijke wreetheit aan de slaven be- toont. Listten, van de Koning van Portugal gebruikt, om de Portugezen, onder de Compagnie staande, tegen hun meesters oproerig te maken.

Toen de Vrede in 't algemeen opgerecht en bevestigd / en eer de tijding daar af op 't Recif afgekondigt was / brachten de Raatshereen van 't Recif, terwijl de Schepen/ die de tijding brachten/ onderweg waren/ een Bloot in Zee / die haar streek naar Afrika nam / daar de Portugezen baste plaatsen/ en de Castilianen / die hen beheerschten / gedoot hadden. De Portugezen zeggen dat de Schepen / van Hollant vertrokken / om 't bescheit te brengen/ de Bloot ontmoetten / en dat de geen / die 't beleit van deze Bloot had / hen bad dat men niet ruchtbaar zou maken dat ze malkander ontmoet hadden / en dat men deze Vrede niet zo haast afkondigen zou / om dat ze binnen korte tijt een

Bloot/ naar Angola gezonden.

Angola
van de Hol-
landers in-
genomen,
De Vrede
in Brasil
afgekou-
digt.

treffelijke aanflag zonden uitboeren. Deze Vloot / haar toeg verborderende / landde aan Angola, zeventhondert mijlen van 't Recif. Zp verraschten en overrompelden de Stat en de Burgt van Loanda, Sanct Paulo, Marahon, Sanct Thomas, en andere plaatsen / versloegen de Portugezen / namen enigen van hen gevangen / en waren in korte tijt meesters van 't Lant. De Vrede wierd ondertusschen van weerszijden in Brasil afgekondigt. D'Onderkoning / en Graaf Ian Mauris van Nassou zwoeren dat zp die in alle delen onverbzekelijck zouden doen onderhouden. Zp bezochten malkander in de Waap / en op 't Recif. Men zag toert niets / dan blijfchap en vrechdeburen / maaltijden en tijtberdrijf. Maar de berobering van Angola maakte enige misnoeging ; en d'Onderkoning verneogde zich niet terstont de Koning van Portugal / zijn meester / die bezich was om zich te bevestigen / hier af te verwittigen. De Knaat van 't Recif zond ook afgebaerdigden aan d'algemene Staten / en aan de Bewinthebbers van de Westindische Compagnie / om hen van de redenen / die zp hier toe hadden / te verwittigen. Don Ian de vierde / Koning van Portugal / dee hier over aan zijn Christelijcke Majesteit klagen / die door zijn gewone Gezant in Hollandt zulks aan d'algemene Staten dee vertonen / daar de Gezant van Portugal / tegenwoordig zijnde / byzacht ; dat deze plaatsen tegen 't Vredeverdrach ingenomen waren , van 't welk de Hollanders en Portugezen in Brasil verwittigt waren : dat men hier af aan d'Angolers geschreven had , die de Krijgsbenden van de Compagnie hadden laten landen , en zonder tegenstant inkomen , om hen als vrienden t'ontfangen ; en dat zy in een zelve ogenblik zagen dat men hen doodde , en hun Lant en plaatsen innam. Zp verzocht dieshalven dat men 't veroverde weer overgeven , en de schade vergoeden , en dit bestaan straffen zou. Maar de genen / die van 't Recif afgebaerdigt waren / zeiden : Dat deze redenen lasterig en valsch waren , dat zy niet van de Vrede verwittigt waren , en dat hun Vloot vertrokken , en alreë in Angola was , toen de brieven quamen : dat , schoon de Portugezen zeiden dat 'er Vrede was , zy echter geen zekerheit daar af hadden , dat zy niet gehouden waren enige andere brieven , dan die van hun meesters , te geloven : dat zy , zo haast als men de Vrede wist en afgekondigt had , dit terstont aan de Vloot hadden ontboden , die , gelijk men bevond , alreë 't Lant en de Vestingen ingenomen had : dat zy toen de wapenen hadden afgelegd , en zich alleen op hun hoede gehouden : dat de Portugezen zich wel verweert , en grote dapperheit betoont hadden , om hen in hun aanflag te beletten : dat veel Hollanders gesneuvekt waren : dat men niet kon zeggen dat dien van 't Recif het bestant , 't welk voor Brasil , en niet voor Afrika was , gebroken hadden : dat het geen , 't welk zy daar veroverd hadden , gerechtelijk , naar de wetten van d'oorlog , aan hen behoorde , en dat zy 't niet behoorden , en niet konden overgeven. D'algemene Staten zeiden dat deze zaak enige bijzonderheden in zich had / en dat zp wel van de waarheit onderrecht moesten zijn / eer zp hier op konden antwoorden. Maar de Hollanders hielden ondertusschen de plaatsen en 't Lant in / en stelden daar een Gouverneur / of Stedehouder / met enige Schijbers / om dit Lant naar hun bebel te bestieren. Deze Stedehouder had volkome macht om ter doot te wijzen / behalven de Bevelhebbers / van de welken de Knaat van Brasil de kennis aan zich behield. Zp bezochten 't verbont der Koningen van Congo , en van de Koningin van Angola , die aan hen toelieten twee of drie mijlen langs

Machte
over de ber-
obering
van An-
gola.

Derant-
woozding
daar tegen.

Ondering/
van de
Knaat in
Angola
gestelt.

hun

hun kuffen/en berder niet/te houlwen / en te wonen ; en 3p trokken grote winst van de handeling/die 3p met der zelber Onderzaten deden.

Hoewel de Koning van Portugal dit verlies niet berduwen kon / zo darde hy echter d'oorlog niet vernieuwen / om dat hy zich niet machtig genoeg bevond. Daar hy / bermits Brasíl door geen anderen / van door zijn eige Onderzaten bewoont en gebout wierd / zo geloofde hy dat hy zich door een andere middel/dan door die van de wapenen / alleen bezitter van dit Lant zou maken. Hy besloot dan te beinzen / zijn geboelen niet te doen uitbarsten / niet meer van Angola te spreken / dat niet zwijgen te laten voozhy gaan / deze Vrede tot zijn hoozdeel te trekken / en haar zo lang t'onderhouden / als hy haar dienstig toe zijn aanslagen bond. En zeker / deze overrompeling van Angola verdoorzaakte geen verwarring / en bleef in schijn als in de slaap verzopen. In tegendeel / de Portugezen / onder de gehoozzaamheit van de Koning staande / schenen eer de grontvest van een gedurige eendzacht te leggen ; om aan ons te leren hoe gevaerlijk het is zich op de dubbelhartige menschen te betrouwen , en dat het beter is een eeuwige oorlog met de geveinsden en meinedigen te hebben , dan vrede aan hen te verlenen , dewijl zy alleenlijk aan hen een dekmantel verstrekt , om de genen , die zich daar op betrouwen , beter te bedriegen. Dezen dan / zich wel vermoegt beinzende / en naerstig om door heusheden en plichtplegingen de Hollanders te boozhomen / daar 3p noch rijke geschenken by voegden / quammen in zo hoge achting by de Heren van 't Recif , dat 3p hen vooz d'oprechtste lieden hielden / en door hun geblei bedrogen en berlokt wierden. 3p overboogen ondertusschen ook met de Portugezen / die onder de gehoozzaamheit der Hollanders stonden / de middelen / om de Hollanders te schoppen / daar 3p toe genegen waren / om zich onder een meester te zien : in boegen dat 3p zich heel gedweeg vooz d'Oberigheden betoonden / die 3p niet / dan met diepe eerbiedenis / en ootmoedige onderstellingen genaakten / ja zodanig / dat men in hun hart had moeten lezen / om quaat vermoeden van zo veel gediensstigheden te hebben. 3p zochten geen gedingen / schikten zich naar de woorden der Hollanders / en maakten hen rechters van hun eige zaken. De Portugezen / redelijk sober aan hun eige tafel / bereidden / hoewel tegen hun natuur / heerlijke maaltijden / daar toe 3p de Hollanders nodigden / om zich allengs in hun jonst te vesten ; in boegen dat 3p / door deze aangename listen / hen vast wisten in slaap te wiegen : daar de toebloeying van gout en zilber byquam / 't welk de Portugezen / onder de gehoozzaamheit van de Koning staande / niet vooz bedachte raat op 't Recif brachten / om alderhande Waren te kopen / die 3p beinsden daar te komen zoeken / schoon men genoeg / en die zo goet waren / uit Portugal kreeg. De monthost was tot een hoge prijs gestegen. Het pont vleesch van een Schaap of Kalf kostte twee gulden / het pont Darksbleesch / 't welk in die plaats de gezontste en lekkerste spys is / drie gulden / een barsch Ap tien stuivers / een Hoer tien gulden / een Zuigvarken vijftien gulden / een paar Duiben drie gulden / de Spaansche en Fransche Wijn / en het dik Bier vijf guldens het pintje / Amsterdamsche maat. Het grof Lijnmaat wierd vooz een rixsdaalder of drie gulden gekocht ; en de minste munt was een stuiver. De lieden / die van middelbare staat waren / berkeerden gewonehijk een pistolet vooz een dag. De Factoors der Heren van de Suikermolens kregen

De Koning van Portugal beins.

List der Portugezen / om de Hollanders te bedriegen.

Grote dierte.

kregen tot hun huur drie of vierduizent guldens: in boegen dat de geen / die by was / grote goederen vergaderde. Dit waren alle tekenen en blijken / die de Hollantsche voortgeplante Gemeente de grootheit van haar veroveringen toerekenende: maar indien zy daar wel op gemerkt had / zy zou bevouden hebben dat dit eer droeve voorttekenen van haar aanstaande ondergang waren; eben gelijk de fakkeles / die nooit meer licht afgeeven / dan als zy op 't tijpe van uit te gaan zijn.

De Bewinthebbers van de Westindische Compagnie / die dooz 't bericht van de Raat op 't Recif een goed gevoelen van de Portugezen ontvingen / en de grote winst / die de Brede voortbracht / verstaan hebbende / wierden aangelokt om zo veel onnutte kosten / die d'oorlog noorzakelijk had gemaakt / te besnoegen / en / hun heir niets anders / dan een dooz in de voet / achtende / daar af zy zich lichtelijk konden ontslaan / behielden niet meer dan vijftien of zestienhondert Soldaten in dienst / die men als vooz doorteters in de sterke plaatsen hield. Al d'anderen wierden geslaakt / en weer naar Holland gezonden. Veel bleven in 't Lant om te handelen / en dienden tot Inwoonders / en om hen te meer daar toe te verplichten / leenden of verkochten aan hen slaven van de Compagnie tot een goede prijs / die zy arbeiden deden. Graaf Jan Maurits van Nassou heerde weer naar Holland / na dat hy tot verscheide reizen daar toe genodigt was / en bracht met zich grote schatten en rijkdommen / die hy in de tijt van zes jaren daar gekregen had. Hy nam in zijn gezelschap tweeduizent Soldaten gelijk / en liet de last van de Doochdy en bestiering aan de Vergadering van d'opperste Raat / daar af hy Hoof was / en die in drie mannen bestont / Hamel Koopman van Amsterdam , Bass Goutsmit van Haarlem , en Bullestrate Timmermeester van de Stat Middelburg in Zeelant ; mannen / die met gelijke zorg naauwe toezicht op 't kopen en verkopen / uitgeeven en ontfangen van de Compagnie namen / en heel naaukeurighlyk 't getal der Zuikerkisten / die in de Pakhuizen waren / wisten t'onthouden ; maar die echter van 't geen / dat de Portugezen tegen hen brouden / niet wel onderrecht wierden.

De Koning van Portugal / die naauwe macht hield / wierd hier af verwtigt dooz de genen / die hy met verborge geschenken onder de Hollantsche Heerschappij jonstig tot hem maakte / en die bezondere blijt deden / om hemnis van de zaken te krijgen / en / zonder bespeurt te worden / tot in 't diepste der geheimmessen in te dringen. En zeker / de genen / die 't roer in handen hadden / hielden alleenlijks hun ogen gebest op de Schepen van Angola , die alle maanden in de haven van 't Recif quamen / en met Gout uit Guinea , Olyfants tanden / en andere dingen / maar vooznamelijck met slaven geladen waren / die men naakt / en als honden opboedde / en die van de Koning van Congo , van de Koningin van Angola , of van hun Fidaken , dat is Stedehouders / vooz Lynwaat / Hoeden / veelderhande Hzer gereetschap / Wijn en Brandewijn vertwiffelt wierden. Want het Gout en Zilver is niet in zwaug onder hen ; en zy gebuiken / in plaats van gelt / kleine gladde schelpen / die zy aan d'oeber van zekere bloeden vinden. Deze slaven zijn gevangen / die in d'oorlog gevangen worden / of die enige misdaden bedreben hebben / om de welken zy nooit iemand doden / behalven alleenlijck om zaken van staat ; en de straf / die zy lyden / is verkiocht te worden. De winst / die de Compagnie van 't verkopen

dezer

De Soldaten in Brasil geslaakt.

Graaf Maurits betreft uit Brasil.

Opperste Raat.

Waren uit Angola naar 't Recif gevoert / ook slaven.

Koophandel van menschen.

dezer lieden trok / of eer meende te trekken / zou onuitsprekelyk gewoest hebben / zo men hen betaalt had. Want men kon nimmer genoeg van hen overbrengen. Over begeerde hen / gelijk de genen / in de welken hun voornaamste inkomsten bestonden ; vermits d' Inwoonders / die luy en traag zijn / alleenlyk op hun arbeit steunden. Ja de Portugezen / die onder de Koning stonden / guamen ook deze slaven kopen / vermits zy geen anderen konden krijgen / dan van de Hollanders / die / gelijk wy verhaalt hebben / zich meesters van 't Lant / daar zy uit gehaalt wierden / gemaakt hadden. Een slaaf / die grof en sterk van lijf en leden was / kostte vijftien of zestienhondert guldens. Maar de Hollanders / die zich zo schalk beinsden / in hen dier te verkopen / betoonden zich hier in onnozef / dat zy hen niet anders / dan / gelijk d' andere Waren / te boez verkochten / en alleenlyk enige geschenken ontfingen / die eindelyk tot hoofdsom en verloop berstreken. De verzekering / die de Raatsheeren namen / was dat zy zodanige lieden / die hun Onderdanen waren / tot boezgen boez de gehoachte somme stelden / daar boez zy zich schuldig maakten / en die zy in Suiker be-
loofden te betalen.

Dierre der
slaven.

Zyk ben hyna beschroomt om d' onmenschelyke en onmeedogende wijze van straffen uit te drukken / die men aan deze rampzalige gebangenen gezuikte ; dewyl het buiten deernis gaat / en siddering veroorzaakt. Zy waren zodanig verplicht en gepzangt tot de gedurige arbeit / die men hen oplag / schoon hy hun krachten te boven ging / dat de geen / die 't geen / 't welk hem boezgeschreben was / niet afdoen kon / in tegenwoezdigheit van al d' andere slaven / die men vergaderde / gebonden en geknevelt wierd. De geen / die de toezicht daar over had / behal dan aan de waakerste en sterkste van hen / hem te slaan / en / zonder ophouden / met een tou twee of drie hondert slagen van de boetsolen tot aan 't hooft / aan hem te geben ; in boegen dat het bloet aan alle zyden uitsprong. Dat meer is / de huyt / dus verscheurt zynde / wierd met Wynmedik en Zout gewezen / zonder dat zy darden krijten of klagen / uit breez van noch eens zo heel te zullen lijden. Deze straf / of eer marteling / wierd somtijts / naar de grootheit van 't misdryf / twee of drie dagen achter malhander verdubbelt. Men sloot hen dan geketent in een duistere plaats / en bzaecht hen in de volgende dag / gebuigfamer dan een hantschoen / weer aan 't werk / daar zy / eer in ge-
bzeke te blijven / lieber zich zelven doodden. Zy waren heel naakt gelijk Bee-
sten ; en hun lighamen / hyna tot zweet smeltende / verdroegen geduldiglyk de hitte der Ovens / die de Suiker zuiverden. Zy bzaadden hun lijf al lebendig / zonder te darren wijken / of op te houden van de Siroop met schoppen en grote stokken om te roeren : in boegen dat zy / om de bzant / en de bonken af te weren / die op hun del blogen / eer dat schroeyden / dan zich verroerden. Men weigerde hen ook hun boedsel / en gaf alleenlyk aan hen enige bzoekken Wants / die zy in de gestelde tijt van hun rust (want men verlosse hen alle twaalf uren) met Erreten / Bonen / Garst / of Koren van Turkpen bezaaiden / met hun bzant / die zy van water maken / 't welk zy op het Suikerriet gieten / als het uit de pars is / met de wortel en 't meel van Mandioke verwoeffelen / 't welk aan hen tot bzoot dient / dat de slaven van Labrador, die zich hmoefen met dat te maken / en dus leben / aan hen bestellen. Woozts / indien deze slaven ziek zijn / zo woorden zy minder dan boesten geacht en betwaart. Indien iemand een slaaf /
die

Gezuwelijke
en onmen-
schelyke
woezheit/
aan slaven
gepleegt.

die de zijne niet was / doodde / 30 voldee hy / als hy aan de meester het geen / 't welk hy waardig geacht wierd / betaalde / zonder dat hier op enig verder gevolg quam. Zy gestorven zijnde / wierden op drie of vier plaatsen aan een stoff gebonden / en van twee van hun makkers op hun schouders genomen / en in de Zee / of in enige Bloet geworpen. 't Was hen onmogelijk zich van 30 verfoejlijk een dienstbaarheid 't ontslaan / dewijl zy / 30 zy vrienden wech te geraken / in plaats van toeblycht te binden / aan de merken / die hun meesters met een heet pzer hen op verscheide plaatsen van hun lighaam ingedrukt hadden / bekent / en / weer 't huis gebracht zijnde / zodanig / gelijk wy gezegt hebben / gehandelt wierden. In de plaatsen / daar zy enige oproer hadden gemaakt / was geen wyzeheit / die hy de hare vergeleken mogt worden : ja men kan niet ver-tonen hoe pijnlyk zy de genen / die zy dus gepynigt hadden / hun leven deden eindigen / gelijk men tot verscheide reizen heeft zien gebeuren.

De Portu-
gezen ste-
ken zich
diep in
schult.

't Is wel waar dat de Hollanders deze wyzeheden niet pleegden ; maar hun gierigheid was d' enige oorzaak hier af. Want deze grote dierte / daar toe zy / doo2 hun tollen en schattingen / alle dingen gebracht hadden / verplichtte de kooplieden / en d' anderen / die veel wilden winnen / de prijs daar af overmatighlyk aan de Portugezen te verhogen / die hen nootwendighlyk moesten hebben / en die niet in hun gewone staat konden blijven / zo om d' onderhouding van hun gezinnen / als om de geschenken / en lastige betalingen / die zy moesten doen / indien zy zich niet strenger aan hun slaven betoonden / welkers getal zy vermeerderen moesten : 't welk niet geschieden kon / dan met zich in schult te steken / om doo2 d' arbeit van hun slaven hun schulden te verminderen. En zeker / de Portugezen leberden / om zich in jonst te houden / enige tijt lang zulke een grote overbloet van Suiker in 't Kecif, booz de Compagnie / en booz hun andere schultheeren / dat de Wakhuizen niet zo haast leeg waren / of men zag hen terstont weer vol / daar mee men de Schepen / die naar Hollant boeren / belastte. Men zond ook uit Hollant deze Schepen weer vol van andere Waren / die men zonder onderscheit uitbozgte : in boegen dat men behond dat de renten alleen al d' inkomsten naar zich trokken / die van d' arbeit der Portugezen / en van hun slaven konden komen / dewijl het pont zwarte Suiker tot zo laag een prijs gestelt wierd / dat men 't booz een stuiver gaf / en de witte Suiker booz drie stuivers ; in plaats dat / zo men de slaven van hun daghuur had moeten betalen / en hen boeden / gelijk men de hantwerklieden in dat Lant doet / pder pont meer dan twintig gulden belopen zou hebben.

Schijn-
pber der
Portuge-
zen.

Laeg
prijs van
Suiker.

Aanradin-
gen van
Don Jan.

Besteking
van ber-
saat.

Dit was 't geen / 't welk Don Jan, Koning van Portugal / meest wenschte / te weten dat de Portugezen / onder de heerschappij der Bewinthebbers staande / grote sommen aan de Hollanders schuldig waren. Hy had hen doen aanraden dat zy niet zouden vzezen zich in schulden te steken / en altijt 't geen / 't welk men hen te bozgt wilde geven / aan te nemen / om de schuldenaars te meer van hun schultheeren te verzeemden ; dewijl hy tot bozdering van zijn boozneemens hen niet alleenlyk ontsaning van betaling boozfelde / maar dat hy ook de goederen der gener / die recht hadden om dat van hen t' eiffchen / aan hen zou overgeven. Daar waren toen noch niet meer / dan enige geheimgenoren / die 't geheim wisten / en in 't heimelyk 't geen / 't welk hy de Hollanders gedaan wierd / openbaarden / en booznamelyk een Iohan Fernandes Viera Molate , die alles /

alles / tot de geringste dingen / deursnuffelde. Men verstond dooz zijn bericht in Portugal de grote onachtsaamheit der Heren van de hoge Raat / die de Burg- Onachts-
saamheit
der Groten
van de
Compag-
nie.
ten / en de wallen der Vestingen / van krijgsvolk onberzien / lieten hergaan / en de Portugezen tot ampten van bonnis te vellen verlicben / doch in 't platte Lant / dat met geen ander volk bevolkt was. Zp spraken nu niet meer of de Portugezen wapenen hadden / en deelden de middelen van de Compagnie op briefjes uit / leefden als in zekerheit / en zonder andere voorzorging / dan de Schout en Dienaars te doen lopen / en gelt te manen. Zp wierden gemak- helijk dooz de gaben en geschenken betovert / gelijk ook d'andere Oberig- heden.

Het vijfde Hoofddeel.

Rijkdom van Brasil. Bedenkingen van Don Jan, Koning van Portugal, om de Hollanders uit Brasil te verdrijven. Deze zaak word aan d'Onderkoning van 't Lant bevolen. De Hollanders krijgen lucht hier af, maar worden in slaap gewiegt. Onachtsaamheit van de Raat. Begin van de besteking van 't verraat door Don Johan Fernandes Viera. 't Verraat door een Jood ontdekt, maar word niet geacht.

De Koning van Portugal oordeelde / dat dit de rechte tijt was, die men gebruiken moest, om de Hollanders te schoppen, en zich volkome meester van Brasil te maken. Rijkdom
van Brasil. **Hy wist wel** / dat dit Lant niet gering geacht moest worden, dat men dit zo hoog, als zijn Koninkrijk mogt stellen, zo hy alleen meester daar af was. Dat het eertijts jarelijks aan Don Sebastiaan, Koning van Portugal, vierénveertighonderduizent Dukaten zuiver in zijn kassen leverde, zonder de gewillige geschenken, en dit getal zijner Onderzaten, die met zware rijkdommen weér van daar keerden. **Hy bedacht** dat de Westindische Compagnie al de winst daar af trok, en de handel zijner Onderzaten bluschte. **Hy kreeg schriftelijk bericht** / dat deze Compagnie op 't Recif, en in haar andere havens, jarelijks tachtig of hondert Schepen laadde, die vol Suiker en Brasilien hout waren. **Hy beelde** zich in dat hy de Hollanders lichtelijk voor eeuwig daar uit zou verdrijven, en dat hy, dit gedaan hebbende, duizent middelen zou vinden, om dit bedrijf te rechtvaardigen, zo wel als de Hollanders hun overrompeling van Angola hadden kunnen doen. **Hy gedacht** dat dit de tijt was, om daar aan te gedenken, en hen met gelijke munt te betalen, en dat men noch met deze Kooplieden zou lachen. **Hy wist** dat d'Inwoonders, die hy zijn waar volk noemde, altijd bereid zouden zijn, om in zijn dienst te leven en te sterven, zo haast als hy 't geen, daar aan hy niet twijfelde, geopenbaart had.

De Koning van Portugal nam / zonder inzicht op de Wyde te hebben / dit besluit van 't geen / 't welk de Hollanders in Brasil bezaten / zich zelf toe t'eigenen. De Koning
van Por-
tugal be-
heeft de
de. **Hy beval d'uitvoerung** daar af aan zijn Onderkoning van de Waap- C 2

zaak van
Bazil aan
zijn Onder-
koning/

de todos los Santos, of van Alderheiligen / een groot beminner en boozstaander van zijn volk / en die klare blijken daar af / in d' uitroeping der Castilianen / betoont had. Hy was ter plaats / daar 't werk uitgeboert moest worden / had volkome kennis daar af / en kon beter / dan enig ander mensch ter werrelt / de middelen / tot d' uitvoering dienstig / bedenken. Men schreef van deze zaak aan hem. Hy beloofde die nit te voeren / maar zeide dat men wat moest toeben / en dat men in 't heimmelijk Schepen met Krijgsvolk / en een groot deel wapenen / met voorraat van oorlog aan hem moest zenden / eer hy zijn voorneemen dee uitbarsten.

die haer
belooft mit
te voeren.

De Hol-
landers be-
speuren
deze han-
del,

De Gezant van d'algemene Staten aan 't Hof van Portugal kreeg lucht van deze wapening / en van 't vertrek der Schepen naar de Baap. Hy schreef hier af naar 's Gravenhaag. Maar dewijl men niet kon vermoeden waar om dit gedaan wierd / zo schreeben de Regentien aan de Staat op 't Recif, (dit was op 't einde van 't zestienhondert vierënbeertigste jaar) dat zy hier naar zouden vernemen. De listige Portugezen bespeurden wel dat dit ergwaan aan de Hollanders gaf / die op dit gerucht hen met een wantrouwig oog aanschouwen / en die hen geduriglijk vragden waar toe deze mannen / en deze wapenen dienstig waren / en of zy wilden afballen. Hun Oversten verschenen pder ogenblik booz d' Overigheden der Hollanders / beklaagden zich / en namen booz smaat op / dat men quaad vermoeden van hen had / en betuigden met schrikkelijke eden / dat zy nooit daar af hadden horen spreken, en dat zy geen andere Overigheden kenden, dan de Westindische Compagnie, en de genen, die zy aan hen zond, om over hen te gebieden, dat dit hun enig oogmerk en doelwit was, dat, indien zy enig quaat voorneemen verstonde, zy d'eersten zouden zijn om dat t'openbaren, en dat zy met hun eige handen de geen van hen zouden doden, die zulke gedachten in zijn harsenen broedde. Hoe zouden wy, zeiden zy / darren bestaan deze staat over hoop te werpen? Zouden wy hier door niet onze ondergang op de hals halen, dewijl wy een deel daar af uitmaken? Wat is 'er, dat ons daar toe verplichten zou? Leven wy niet vrediglijk, en onder een zachte heerschappy? Genieten wy niet d'oeffening van onze Godsdienst, de bezitting van al onze goederen, die men ons benemen kon, en die men ons weergegeven heeft? Men deelt ons ook het beste deel van al 't geen meê, 't welk al uw Schepen uit Europa meêbrengen. Maar schoon wy enige aanslag bestaken, zouden wy zulks van ons zelve kunnen doen? Zou Don Jan, Koning van Portugal, ons daar in bejonstigen? Zou hy twist met d'algemene Staten willen maken, welkers verbont hy zo hoog eert, en dat hem zo aangenaam is, uit oorzaak van de gedurige weldaden, en de bystant, die hy daar af ontfangt? In tegendeel, hy zou, in plaats van ons te bejonstigen, al zijn krachten besteden, om ons te verdelgen.

De Portu-
gezen po-
gen de
Hollanders
in slaap te
wieggen,

Dezelistige en verradelijke redenen / daar gaben en geschenken bygevoegt wierden / deden de Staatsheeren / die boozgenomen hadden al de booznaamsten der Portugezen te hangen / en oeral naau onderzoek te doen / van boozneemen veranderen. Zy beeldden zich in / dat de gissing te zwak was, en dat men, als de Portugezen tot enige afval genegen waren, dit genoeg bespeuren zou, dat zy 't niet zouden kunnen uitwerken, en dat Don Jan, Koning van Portugal, zich wel zou wachten d'algemene Staten, die hem zo nootzakelijk waren,

Onacht-
zaamheit
van de
Staat.

te quetsen. Zp verminderden dieshalven niets van d'achting / daar zp deze Portugezen in hadden / waren met de Hoophandel bezig / verachtten de verscheide berichten / die men aan hen gaf / en boeren boozt in de zelve toegang en gemeenszaamheit aan hen te geben. Maar de geen / die booznamelijc onder hen welgezien wierd / was Johan Fernandes Viera, een Molaat van geboorte / een bypgemaakte slaaf / en dieshalven listig en spitszinnig. Hp had enige jaren lang huisgenoot van eer der staatsheeren geweest / kennis van zaken genomen / en geloof by hen verkreagen. Hp pachtte de rechten en inkomsten van de Compagnie ober de Suiker / die in de Suikermolens gemaakt wierd / der 't Brasilien hout afhouwen / en had altijd enig boozstel / tot boozdeel van de Compagnie / te doen / en enige kostelijke vyeemdigheden / die men nooit gezien had / en die hp aan de Heren en Oberigheden schonk / om hem jonst te winnen. Hp was in zulke een achting en geloof onder hen / dat hp dikwijls geroepen wierd om zijn geboelen in de zaken van staat te spreken / die echter niet onbekent aan hem waren / om dat men eer alle andere / dan hem / mistrout zou hebben. Maar hp / die een Portugesche Vader had / beminde de Portugezen boven de Hollanders. Men bespeurde dat hp in verscheide plaatsen zekere misnoegingen tegen de staat stroofde / om dat men de prijs van zijn verpachting niet had willen verminderen / daar in hp / gelijk hp zeide / behalven zijn moeiten / noch grote schade geleden had. Dit wierd aan d'Onderkoning geschreven / die hem bekocht / en aan zijn zijde trok / en beloften / van hem groot te maken / aan hem dee / indien hp 't geen / dat daar gebeurde / de raden / en de tijt / die hp bequaam oordeelben / om de Hollanders te verdoynben / getrouwelijc aan hem ontbood. Hoort / deze Johan Fernandes Viera spreedde zijn rol zo wel / om zijn boozt niet te verkozen / en tot bozdering van zijn booznemen / dat hp allengs musketten / buurroers / kruit en loot in zijn huis bergaderde / terwijf hp d'Onderkoning in de Baap van al 't geen / dat in de staat van 't Recif, en onder 't volk gezegt en gedaan wierd / verwittigde. Zijn brieden wierden niet aan d'Onderkoning gezonden / maar aan zekere Andrea Vidal, zijn mingenoot / de Zoon van een heer van een Suikermolen te Paryba, die hp bezonderlijc kende / en aan de welk hp in zekere tijt schreef / dat de Portugezen hun geding in 't Recif gewonnen hadden, dat zy tijt hadden gehad, om hun wapenen op te sluiten, dat het tijt was om zich van de Hollanders t'ontslaan, en hun Vestingen t'overrompelen, en dat hy spoediglijk, onder de schijn van zijn Vader te bezoeken, by hem zou komen. Vidal gaf aan hem tot antwoozt / dat hy haast by hem zou komen, om kennis van hun krachten te nemen, en alles wel t'overwegen, dat hy een sterke Vloot toerukte, die ter behoorlijketijten en plaats verschijnen zou.

Terwijf Johan Fernandes Viera met ongedult de koomst van Vidal verwachtte / gebeurde 't dat een Flood / Moyses van Accoignes genoemd / 't Recif verliet / uit oorzaak van zijn grote schulden / die hp wel betaalt zou hebben / zo de Portugezen aan hem betaling gedaan hadden. Hp / om de gevangenis te schuwen / verbozgz zich in 't huis van deze Johan Fernandes Viera, een mijl van 't Recif. Een der huisgenoten van deze Fernandes, die 't geheim wist / verzocht roekelooffelijc aan deze Flood / dat hp mee een deelgenoot hier af zou zijn / en zijn uitterste blijt daar toe besteden / daar noch hp geboegt wierd / dat dit venige middel was om hem rijk te maken. De Flood / beinzende verblijd daar

Eigen-
schappen
van Johan
Fernandes
Viera.

Zijn hoge
achting by
de staat.

D'Onder-
koning lokt
hem tot
betract.

Vertrabelij-
ke handel
van Viera
en Vidal.

't Derraat
door een
Gloed ont-
dekt ;

't welk in
de tint ge-
slagen
word.

om te zijn / zeide dat hy niets lieber begeerde / dan zijn neergeplofte staat weer op te helpen. Maar hy verwachtte in de volgende dag niet de koomst van de da-geraad / om zulk bericht in 't Kecif te brengen. Hy dee door een Soldaat van de Raatsheeren verzekering van zijn lijf verzoeken / om mondeling een samenzwering tegen de Staat aan hen t'openbaren. Zy veroorlofden alleenlijk aan hem / dat hy op een half mijl na aan 't Kecif zou komen / daar Walbech, hun Geheimschryver / en drie andere Joden / uitgezonden wierden / om 't geen / dat hy te zeggen had / te horen. Zy / zijn redenen gehoozt hebbende / brachten hun bescheit aan de Raat / die weer antwoorde / dat dit een ongegront gerucht van 't volk, en de vond van een Bankerottier was, die daar door vergelding en ontflaning, of uitsfel, om zijn schulden te betalen, verzocht, dat dit hen verachtelijk zou maken, zo zy op 't minste aanbrengen van de geen, die eerst quam, yder ogenblik den Portugezen smaet aandeeden, en dat zy wel wisten dat veel lieden Johan Vieira benijdden. Men vertoonde ook aan de Raat / dat Manuel Frank, Portugees / een groot en gemeenzaam vrient van Andrea Vidal, en die gewoonlijk hy zijn Vader verheerde / opentlijk in Paryba al zijn middelen aan lieden / die wel betalen konden / gaf / op voorwaarde van drie booz een aan hem weer te leveren / als de Portugezen volkome Meesters in 't Lant zouden zijn. Men maakte hier af geschriften hy openbare Bontschryvers ; en men zegt dat hy in dezer boegen meer dan twintig duizent gulden uittelde.

Het zeste Hoofdeel.

Groot verlies der Hollantsche Schepen. Vidal koomt op 't Recife, in schijn om zijn Vader te bezoeken, en word heerlijk ontfangen. Hy ruid de Portugezen op. Hoofden van de samenzwering. Papierè rijkdom in Brasil. De Portugezen in noot, om de maning van hun schulden, doen hun klachten aan de Compagnie, die, om grote winst te doen, de schulden op zich neemt, en heel slordiglijk betaalt. List der Portugezen.

HEt bertrek van Graaf Maurits, het berzenden der Soldaten / de zichtbare onachtsaamheit der Raatsheeren / in 't quaat / dat hen dzeigde / af te werten / en 't gemoz van 't volk ontstaken breez in veelen / voornamelijk in de genen / die wel gezazelt hadden. Zy kregen begeerte om zich naar hun geboozte plaats te bertrekken. Zy spoedden zich zo veel / als hen mogelijst was / om hun goederen te bergadren. Zy bielen oberhoop in de schepen / die weer naar Europa gezondn wierden. Maar deze menschelijke boozichtigheit diende niets / dan om hen te berhaasten om d' ondergang van hun levens en middelen te zoeken. Want meer dan twaalf grote Schepen / veel Millioenen waerdig geschat / en de menschen / die daar in waren / wierden eindelijk op verscheide tijden / rampzaliglijk van de Zee ingezwoolgen / zonder dat men ooit heeft getoeten / of ho-
ren

ren zeggen hoe en waar zy gebleven zijn. **D**'Antwoonders van 't Recife, die bezocht hadden te vertrekken / waren blijde dat men zulks aan hen geweigert had / zonder t'overdenken dat het oberige van hun leven niets anders dan bitterheit zou zijn / en dat hun einde zo meedogend zou wezen / als de doot van hun Lantgenoten bewenelyk is.

Andrea Vidal, dooz zijn bespieders vertwittigt dat de Hollanders niets repten / trok / in 't gezelschap van een Bevelhebber van de Baay / Nicolaas Oranje genoemd / naar 't Recife in een Bark / en zeide tot de Staatsheeren / dat hy, naar Paryba trekkende, om zijn plicht aan zijn Vader te bewijzen, by hen quam, om eerbiedigheid aan hen te betonen, en hen in de naam van d'Onderkoning te groeten, en hen van zinent wegen te verzekeren dat zy geen quaat bedenken van de Schepen, die uit Portugal gekomen waren, zouden nemen, dewijl daar niets in was, dan volk om de bezettingen in de Baay te versterken, en naar Rio Genero te zenden, om de genen, die vier of vijf jaren gediend hadden, en die zy niet langer in dienst konden houden, te verlossen. **H**y wierd wonderlyk wel ontfangen en ontsjaalt / en dikwoijs van de Meesters der Suikermolens / daar omtrent staande / bezocht ; daar dooz hy gelegentheit nam / om / naar de Wetten van de heusheit / verlof / van desgelijks te doen / te verzoeken. **H**y / dit verkregen hebbende / nam zijn herberg by deze Johan Fernandes Vieira, daar hy de voornaamsten van de Verge (naam van 't platte Lant omtrent 't Recife) dee komen / en d'een na d'ander aanmaande. **M**a dat hy had doen zweren dat zy dooz Don Jan de vierde / Koning van Portugal / hun wettige Doost / wilden leven en sterben / openbaarde hy aan hen / dat hy uitgedrukte last van zijn Majesteit, en van d'Onderkoning had, om hen van 't juk der vreemdelingen te verlossen ; en zeide / dat zy genegen moesten zijn om hem te helpen, en dat dit hun vryheit betrof, op dat het geheel volk geen ander . dan deze enige Oppervorst onderworpen zou zijn : dat zy wel kenden dat de wetten der Hollanders onverdragelyk waren, en dat zy heel andere zeden, dan deze lieden, hadden : dat zy van taal, Godsdiens en gewoonten verscheiden waren: dat Brasil hun Vaderlant was, en dat zy 't, door de naerstigheid van hun voorouders tot hun deel hadden gekregen, dat hun Vaders dat bevolkt hadden, en dat de Hollanders dat met geweld en dwinglandelyk bezaten : dat hy aan hun gelaat zag, dat de naturelyke genegentheit, van hun Koning alleen te gehoorzamen, noch niet in hun harten gebluscht was : dat zy door hun schulden voor eeuwig, en zonder hoop van verlossing, elendig zouden zijn, zo zy niet intijts de macht van hun schultheeren gebruikten : ja dat 'er ook middel was om der zelve rijkdommen, die alleenlyk uit hun zweet quamen, hen toe t'eigenen : dat, indien zy zich meesters van drie of vier plaatsen konden maken, al 't ander zonder tegenstant zou zijn : dat men deze Bierdrinkers handelen moest, gelijk men de Casilianen gedaan had : dat, zo veel d'eed van getrouheit aanging, die zy aan hen hadden gezworen, dit geen schroom in hen veroorzaken moest, dewijl zy door de wapenen daar toe gedwongen hadden geweest, dat de Paus hen daar af vryspreeken zou ; en dat zy alleenlyk aan Angola hadden te denken. **H**y behoesde zo deel uitgezochte redenen niet / om hen te bewegen tot al 't geen te beloven / dat hy aan hen bevelen zou. **H**y vermengde zijn redenen met bedankingen van hun genegentheit / en bad hen daar niet af te wijken / en beloofde dat hy aan de Koning zou schrijven / dat hy geen getrouwer onderza-

Andrea Vidal
komt op
't Recife /

wordt wel
ontfangen /

mid de
Portugezen
zet op.

ten

Opdewijng
in 't bet-
raat ge-
stelt,

ten had / en dat hy grote bygheden / onlastingen van schattingen / en bergel-
dingen booz hen verwerwen zou. Hy verkoos tot Oberste van deze aanslag Ioh-
han Fernandes Viera, en tot zijn Stedehouders Antonio Cavalgante, en Ama-
dor van Araguse, Meesters van Suikermolens / in 't Lantschap van Pharnabuco. Hy bad hen / wel op te passen, hun ampten wel waar te nemen, en de wa-
penen aan te tasten, als men te velt zou trekken, en tot d'uitvoering van hun aan-
slagen, als zy die behoefden.

Hoofden
van de za-
menzwoe-
ring,

Toen dit dus besproken was / keerde Vidal weer naar 't Recif, daar hy by-
geleide kreeg / om naar Paryba te trekken. Hy / in zijns Vaders Lanthuis
zijnde / ontbood ook / onder schijn van zich te verblijden / de Hoofden en Booz-
naamsten van 't Lantschap / sprak tot hen gelijke redenen / en besloot met hen
een zelve zaak / als hy in Pharnabuco gedaan had : in boegen dat dezen in alles
en ober al beloofden te gehoozamen aan Iohan Fernandes Viera, Antonio Ca-
valgante, en Amador van Araguse, en / in 't afwezen van dezen / aan Francisco
Gomes Morres, Vidals Schoonbroeder / Loppes Coriadero, en Ieronimo Ca-
dexa, ook Meesters van Suikermolens in 't Lantschap van Paryba, en aan de
Kolonel Manuel van Heyros Sequeira, die van Vidal tot hun geleiders gekozen
wierden. Hy ging daar na in de Westing van Paryba, anders Sint Margarita ge-
noemt / eer om die te bezichtigen / dan om de Slorboogt Blaubech te groeten /
die / zijn verlobzief gelezen hebbende / die meebzacht dat hy gelijk een der He-
ren geëert zou werden / hem ter maaltijt nodigde / en bobengewone eer aan hem
belwees / en in zijn vertrek dze scheuten met grof geschut dee lossen. Vidal, en
Nicolaas Oranje, met hun Bark weer in de Baap gekeert / gingen by d'Onder-
koning / om zich met hem over hun gelukkige reis te verblijden.

Papieren
rijkdom in
Brazil.

Daar was nu niets oberig / dan t'oberboegen op wat wijze zy hun aanslag
zouden uitboeren / en hoedanig een list daar toe gebzuiken. Het Gout en Zilver
was dun gezaait in de veroverde Landen der Hollanders / om dat men 't in de
Schepen / die vergaan waren / gescheept / en allengs uit het Lant geboert
had. Maar de genen / die deze kostelijke Metalen hadden / sloten die op / en de
genen zelven / die 't minst hadden / roemden op hun macht en rijkdom. Twint-
rig of dertig duizent guldens waren de middelen van slechte staat. Maar zeker /
groten en kleinen hadden niets anders dan papieren / en hantschrijften van
schulden / die de Portugezen aan hen schuldig waren ; van de welken zy einde-
lijk betaalt wilden zijn / niet alleenlijk van de hoofdsommen / maar ook van de
verlope renten / om hun handel / die afnam / t'onderhouden. Zy zeiden dat
de Portugezen hun Suiker aan anderen op winst verpandden / en dat zy / die
d'oudste schultheeren waren / achter de bank gezet wierden. Zy wisten niet
hoe zy zich zouden verzoegen ; en de Hollantsche kooplieden / aan de welken
betaling gelweigert wierd / deden de Canavia, of Suikerbelden / hun slaven /
en al hun goederen aantasten. Deze Portugezen wierden hier af grotelijks ver-
baast. Zy zagen wel dat 'er geen ander ontzet booz hen was / dan in berande-
ring / maar de tijt hier toe was noch niet rijp. Zy dan / de raat volgende / die
Andrea Vidal booz zijn Stedehouders aan hen gaf / boozquamen booz geschen-
ken de Raatshereen en Staatsmarmen / en vertoonden met een verbaast getaat
aan hen / dat zy alle verloren en tot wanhoop gebracht waren, zo men naar de
strengheit van de wetten met hen handelde. Zy verzochten uitstel / met de ver-
lope

De Portu-
gelen in
noot / dooz
hunschul-
den,

lope renten te betalen. Zp verzochten ook aan de Compagnie / dat die al hun schulden op haar zou nemen; hun schultheeren voldoen, en 't vervolg doen ophouden, en wilden daar voor hen zelve, hun goederen, en 't algemeen gewas van hun Suiker, die toen haast gesneden zou worden, verpanden; en dit op 30=jarige boorzwaarden / als men begeren zou. De Raat dee de schultheeren begaderen / aan de welken men vertoonde / dat men zich zwarelijk op een tijt en reis zou kunnen doen betalen; en zelden dat dit onmogelijk was, dewijl men geen gelt had, en de Suiker noch niet geplukt kon worden; en boegden 'er by / dat, zo zy iets wilden verliezen, men hun gelt aan hen verzekeren zou. De kooplieden moesten / 't zp niet of tegen wil / dit verbodach / dat gemaakt wierd / toestaan / booz 't welk de Raatsheeren / in de naam van de Compagnie / booz de welke zp zich bozgen stelden / zich schuldig maakten om de schulden der Boortugezen aan hun schultheeren te betalen / die zich met tweeënseventig ten hondert booz d'oude schulden / die ober 't jaar gestaan hadden / zouden vernoegen. Maar men beloofde niet meer dan achtenbyftig ten hondert van de nieuwe schulden / die booz de schulden / die deze schultheeren aan de Compagnie schuldig waren / tot betaling verstrekken zouden. Wat de genen aangaat / die niets aan de Compagnie schuldig waren / men bedong met hen / dat men niet meer dan achtenbyftig ten hondert / zo wel booz d'oude / als booz de nieuwe schulden / betalen zou. Deze betaling wierd aan hen in geschriften en aanwijzingen op d'Ontfangers van de Compagnie gedaan. Maar zp / in plaats van gelt te krijgen / gelijk men hen had doen hopen / waren genootzaakt Zwarten / en slaven van Angola, booz de prijs / die zp openlijk geschat wierden / aan te nemen. De genen / die enkelij gelt wilden hebben / kregen / in 't verkopen en overgeven van hun bzieben en geschriften aan anderen / niet meer dan twintig ten hondert in gereet gelt: in boegen dat de kooplieden tachtig ten hondert verlozen; en noch moesten de verkopers bozgen blijven / en zich verplichten de sommen / die zp ontfingen / aan de kopers weer te leveren / indien zp niets van de Compagnie konden ontfangen.

De Portugezen verschuldigden ook d'inkomst van hun Suiker aan de Compagnie / en beloofden dat zp aan niemant zouden verkopen of leveren / booz dat zp / zonder iets te korten / hun schulden volkomelij betaalt hadden. Deze Raatsheeren beeldden zich in / dat zp een onuitsprekelijke winst op deze beiden / zo wel de schuldenaren / als schultheeren / zouden doen. Maar zp kregen geheel niets / om dat zp d'uzicht der Portugezen / van welkers handel zp stoffe tot wantrou konden hebben / niet wisten te deurdzingen. Want zp / booz enige tijt van betalen byp / gebzuikten deze uitsel niet om gemakelijker te betalen / maar om / gelijk wy tonen zullen / de Compagnie geheel daar af te verstoffen.

De Compagnie neemt de schulden der Portugezen op zich.

Stoofde betaling.

Beloften der Portugezen.

Het zevende Hoofddeel.

Een Portugees ontdekt de handel zijner Lantgenoten. Orde-
ning van d'aanflag, die noch van twee Portugezen ontdekt
word. Misflag van de Raat. Viera kiest de vlucht. Paryba
verzekert. De Portugezen openbaren hun verraat, en doden
enige Hollanders. De Raat stelt ordening. De weërspan-
nigen in de vlucht gedreven. Verrader aan zijn eige galg
gehangen. Algemene vergiffenis afgekondigt. D'afvalligen
nodigen tot verder afval. Geld op de stichters der beroerten
gestelt. Huizen der weërgekeerde afvalligen geplondert.

Zoo haast als d'Onderkoning rijding kreeg van d'inhout van dit ber-
drach / en dat de Portugezen niet meer vreesden dat zy van de die-
naars gemoet en bezocht zouden worden / zond hy aan hen te Lant
een deel Soldaten / die zich overal verspreidden / om d'Inwoonders aan te
manen / en hen tot de sammenzwering te bereiden. Een meester van een Suiker-
molen te Serinham, hoewel een Portugees zijnde / die geen oproerige geest had /
quam met voorzichtigte raat op 't Recif, om aan de Raatsheeren te boodschap-
pen dat tot zynent deel gewapende mannen beurgetrokken waren / die van de
Baay de todos los Santos, of van Alderheiligen / quamen / en roemden dat
zy in korte tijt geheel Brasil onder een enig Meester zouden zien. Dit waren de
genen / die aan Johan de Pontes, die by hen gekomen was / d'ordering brach-
ten / die van d'Onderkoning en Andrea Vidal bestemt was / en die men houden
zou / om 't Recif, Paryba en Riogrande in te nemen: want als deze Bestingen
geloomen waren / zo zouden d'andere plaatsen / en 't Lant hen niet ontgaan
konden. Men had / om dit uit te voeren / besloten de Dochter van Antonio
Cavalgante, een rijk man / aan de Zoon van een man van zijn staat te huwen
en de Bruitof op de dag van sint Jan de Ooper / in 't seftienhondert vijfen-
veertigste jaar / in 't huis van Johan Fernandes Viera, te houden / en een der
heerlijste maaltijden toe te stellen / daar al de voornaamsten der Portugezen
by zouden komen / daar men de Raatsheeren en andere Hollandsche Over-
sten by zou nodigen / en / na dat men hzolijck geweest had / en in d'uitgang
van de maaltijt de meesters en knechten aantasten / en hen doden: dat op
d'about enigen naar 't Recif zouden gaan / om te zeggen dat de Heren weer-
quamen / en dat men hen verwachtten zou: dat / terwijl men geen goede wacht
hield / sommigen van hen daar binnen zouden treden / en d'anderen aan de
poozt blijven / om 't gros / dat een vierendeel uurs daar na zou komen / t'ont-
fangen / en dan de poozt en de besten van Mauritsstat, en de Wapenplaatsen
t'overrompelen: dat ter zelve tijt een grote menigte van Barken / die in schijn
als van Barrette gekomen / en met Suiker geladen / gelijk men gewoonelijck
ziet / booz de haben zouden verschijnen / en / zo haast als zy aan Lant quamen /
zich

Een Por-
tugees ont-
dekt de
handel zij-
ner Lant-
genoten,

Ordering
tot d'uit-
borring
van d'aan-
slag gestelt.

zich meester van de haven maken / en de plaatsen en beftingen van de dijk aanballen en heroberen / en oeral / tot aan de volgende dag / alles verdelgen. Wat Paryba en Riogrande aangaat / men zou op deze zelfde hierdag tot tijtverbodzif openbare fteekfpeelen by de beftingen doen afkondigen / op de welken de Hollanders ongetwijffelt verfcijnen zouden. Alder / met een poek en piftool onder zijn kleet bezien / zou zins gelijken aantaffen / en hem doden / zonder de Doutwen en kinderen te fparen / tot dat zy meester van de plaatsen waren. Men zou alles ten roof geben / terwyl de Bloot / dooz Vidal beloof / aangquam. Johan Fernandes Viera ontving dit pakje / en maakte het gemeen aan de Hoofden en Dooznaamften / die op d' Wutaren fchrikkelijke eden / van dat verborzgen te houden / deden. Zeker / de deucht heeft overal woning , en men vind altijs noch enige vrome en oprechte lieden onder de fnoodfte volken. Twee Portugezen / meesters van Suikermolens / lieden van hoge achting / dooz de beweging van een goed geweten angeprikkel / hadden fchrik van zo wreet een boozflag / en / overwegende hoe veel rampen dat beroozaken zou / poogden zulks te beletten ; en fchreben 't in een briez / die niet ondertekent was / en die zy aan een Jood gaben / die dit aan de Raatsheeren boodfchapte / met bericht dat al d' Gnwonders van 't platte Lant heimelyk opgefchreben waren. Wyf andere verborzge Joden / die by de Portugezen booz Chriftenen deurgingen / vertieten hun woning in 't Lant / om dit zelfde in 't Recif te komen beftigen.

De handel der Portugezen ontdekt,

In de zelfde ogenblik deden de Raatsheer Moucheron , en d'opperfte Advoocaat / te Gouie in bezetting / fpoediglyk aan de Raatsheeren boodfchappen / dat zy zeker befcheit hadden dat de boozgenoemde Camarron , en Henricquez Diez , Portugefche Kolonellen / met zeker getal van Krijgsvolk / uit de Waap getrokken waren / en ober 't Lant liepen / om hun werk te verrichten. Men be- hoeft niet te bragen met hoe groot een bangtghheit deze Hollanfche Raat / op deze bedroefde tyding / overballen wierd. Maar zy / als verblint in zo dritgend een gelegenheit / deden Johan Fernandes Viera , in plaats van hem te vangen / dooz de Jood Abraham Coing ontbieden / dat hy by hen zou komen / om een verdozch / dat hy met de Compagnie begonnen had / te voleindigen / met boozmerken echter van hem bafte te houden / zo hy gekomen was. Hy vermoedde dit terftont / en zond de hode weeron / om aan hem te zeggen dat hy op d'abont verfcijnen zou. Maar hy wachtte zich wel van daar niet te komen. Hy dee / zonder zich langer te beraden / aan d'anderen ook weten dat zy verhuizen moefften / en blood met hen in de Boffchen / daar zy hun wapenen mebzachten. Toen hy niet op 't Recif gekomen was / zond men gewapende mannen derwaarts / om hem met te bzingen / en met hem al de Huishaders van de Portugezen. Zy bonden in de huizen geen anderen / dan arme oude mannen / die daar na losgelaten wierden. Van Houte , Raatsheer / en Befierder van Paryba , bzezende dat 'er enige overballing boozkomen mogt / trok in der pl derwaarts van 't Recif , daar hy was / en dee in zijn koomft al de Soldaten landen / die in zeben Schepen waren / die men met Suiker geladen had / en gereet lagen om naar Holland te gaan / en niets anders / dan gode wint ver- wachtten. Hy legerde hen in de Schanffen en Gonduiten / trok opwaarts naar Fredriksfat , bzte mijlen van de Zee / op de Kibier van Paryba , daar hy al de

Verbaaftheit van de Raat.

Viera / van de Raat ontboden / kiest de blucht / met de zinnen.

Van Houte verzeert Paryba.

Braſilianen det trekken/ en hun Buurten en Dozpen verlaten / om dat de Portugezen daar uit getrokken waren. Hy beval / dat vier van de Schepen weer naar 't Recif zouden keeren. Maar zy wierden door een ſtrijdige windt in Riogrande, ſestig mijlen van daar/ naar de Noortzijde/ geworpen.

De Portugezen / verſtaan hebbende dat hun aanſlag op 't Recif, Paryba en Riogrande ontdekt was / meenden van ſpijt te barſten. 't Gemeen volk riep dat het verloren was / en dat 'et zyn ondergang niet ſchulwen kon. Daar was geen middel om daar van af te ſtaan ; want de zaak was te verre gekomen. Hun Hoofden en Woonnaamſten / die alles gewaagt hadden / beloofden de verwining binnen drie maanden / en zonden vaerdiglyk enige mannen aan Camarron en Henricquez Diez, om hen te doen haaften tot zich te Pharnabuco te verhoegen / terwoyl zy zich zelven en hun ſlaven in de Boſſchen verhoegen. De plaats / daar deze Portugezen eerſt hun weerspalt openlyk betoonden / en bloet ſtozten / was in 't Wlek van Poiouge, zes mijlen van 't Recif, en een mijl van de Kaap Sint Auguſtijn. Het volk / op de twintigſte dag van Junius / in 't zefstienhondert vijfenbeertigſte jaar / op de Markt vergadert / en een jonge Jood onder hen ziende / taſte hem niet woozden aan / en zeiden tot hem / dat de Joden eerſt uitgeſtrooit hadden dat zy afballen wilden. Hy / terſtont beſpeurende dat 'er niets goet voor hem te verwachten was / bemoeide zich niet met hen te horen / of aan hen t'antwoozden / maar begaf zich voort op de loop. Zy vervolgden hem / en riepen : Lang leef de Koning van Portugal. De Soldaten van een Ronduit / die aan 't einde van 't Wlek was / bezich zijnde met daar voor te ſpelen / wierden verſchikt / en bloden terſtont met de Jood naar de Kaap van Sint Auguſtijn. Dien van Poiouge namen terſtont de wapenen aan / en trokken in een bende deur 't Lant. Hun Oberſte was Amador van Aragule, van Vidal verkozen. Hun eerſte Krijgsdaat was zeven Hollanſche Bootsgezellen te doden / die nieuwelijks in een Bark daar gekomen waren. Zy plonderden de Bark / en deurfſtaken drie Joden / die onder hen woonden / en geringe Waren aan hen verkochten. Zy rechtten veel wippen en galgen op / om / zeiden zy / de genen daar aan te hangen / die weigeren zouden de wapenen ten dienſt des Konings van Portugal aan te taſten. De Raatsheeren van 't Recif hadden toen geen meer tijt / om / gelijk zy wel begeert zouden hebben / in de ramp / die hun berobering treffen zou / te berzien. Zy hadden toen tijt van berou / van dat zy de raden / die men van alle zyden aan hen had gegeven / verwozpen hadden. De reden was niet meer gangbaar. Men moeſt de weerspaltigen met de wapenen ſtraffen. De Heer Hbus, Stedehouder / en Kolonel van Graaf Maurits, wierd tot Opperſte van de Krijgsmacht verkozen. Hy vergaderde gezwindelijck vijf hondert mannen / zo van de genen / die in ſoldy waren / als van anderen / die de wapenen gedragen hadden. Hy vermengde de Braſilianen daar onder / en begaf zich met hen in 't Velt / en nam zyn weg naar Poiouge, om daar d'oproerigen te verſlaan. Toen hy te Talbatinge, een buurt / omtrent een half mijl van daar / gekomen was / quam zeker Portugees / Godigno genoemt / by hem / en / beinzende getrou en geheel verbaaſt te zyn / vraagde hem / waar hy ging ? Hous antwoozdde hier op / dat hy ging om de weerspannigen te verſlaan. Deze Portugees / trachtende hem te beletten in verder te gaan / had hem / dat hy liever weerom zou keren , en dat

Openbare
weerspalt
der Portu-
gezen.

Hun eerſte
Krijgs-
daat.

Hous/ tot
Veltobert
ſte verko-
zen / verga-
dert
Krijgs-
volk.

zy in groter getal waren, en hem in de vlucht zouden slaan. Daar is niet aan, zei de Hous, ik wil hen zien, en gy, die dus spreekt, moet ook daar komen. **H**p verboegde zich daar na te Poioonge, daar de genen / die hem zagen aankomen / wapenroep maakten / om aan pder te doen de wapenen aantasten. Maar zp / in plaats van hem te verwachten / en tegen te staan / bloden in de Bosschen en Wildernissen. Godigno wierd aan een der galgen opgehangen / die hp zelf had doen oprichten / om de genen / die weigeren zouden de wapenen booz de Krooning van Portugal aan te nemen / daar aan te hangen; bermits de raat / die hp gaf / alleenlijk strekte om den vanden tijt / van meer volk te vergaderen / te geben / terwyl Hous deizen zou. Maar Hous, diens boozneemen was alleen de genen te doden / die hp met de wapenen in de buist bond / verbood / zo haast hp de zinnen gelegert had / aan de Soldaten de Vrouwten / hinderen / ende genen / die zich verbozgen hadden / op te zoeken / en poogde booz zoetheit hen weer tot hun plicht te bzenge. **H**p dee (gelijk ook de Staatsheeren overal) in de buurt Plakkaten van een algemene vergiffenis aanslaan / booz al de genen / die aan d'afval schuldig waren / of daar in bewilligt hadden (uitgezonderd booz Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse) zo zp binnen acht dagen weer in hun huizen quamen / en van nieus d'eed van getrouweit deden. Enige gebluchte Portugezen / ziende dat d'afval te zeer versnelt was / en dat men de Bloot / en de vpsant van de Waap de Todos los Sanctos had moeten verwachten / die alleenlijk booz de grote regen belet wierden / quamen weer in hun huizen / en wierden daar af quijtgescholden / met belofte van dat zp zulks niet weer zouden doen.

Hous zond van alle zijden enige Soldaten uit / om 't gros van 't heir der gewapende Portugezen t'ontdekken. De drie Schepen van de zeven / die te Paryba waren / bzachten ondertusschen in Holland de tijding van 't gebaar / daar mee de Hollanders in Brasfl gedzeigt wierden. Viera, Cavalgante, en Amador van Araguse, booznaamste Stichters van de beroerte / uit de Plakkaten verstaande dat zp buiten d'algemene vergiffenis gesloten waren / deden te Malliapas, een Plek / daar zp zich alree versterkt hadden / ook Plakkaten aflezen / daar in zp / de hoedanigheit van Beschermers der goddelijke vpsheit aanneemende / gaben / geschenken / en vpsheit van geweten aan al de genen beloofden / die / de zijde der Hollanders houdende / zich / van hoedanig een volk / Godsdiens of staat zp waren / met hen quamen verboegen. De Staatsheeren / deze afkondiging verstaan hebbende / stelden zekere prijs van gelt op de personen en lebhens van deze Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, en Amador van Araguse, en beloofden aan de geen / of genen / die hen levendig zouden leveren / booz pder van hen drie duizent gulden / en aan de geen / die hen doodde / of hun hoofden bzacht / vijftien hondert gulden / en andere boozrechten / gelijk / in dien 't een slaaf was / hem vps te maken. Omtrent tweehondert Inwoonders van 't Recif trokken de wapenen aan / en verspreidden zich / met de Hoofman Blar, die hen geleidde / in 't Lant / om de Hoofden der muitelingen te betrappen. Zp bedzeben daar verscheide vpsandelijke daden / plonderden de huizen der gener / die onder de belofte van vergiffenis weergekeert waren / maar zich niet hertoonden / of een nieuwe eed deden. Zp verboegden zich daar na met de Weltoerste Hous, en verbolgden gelijkelijc de vpsanden / die de wijc namen.

De weertspanningen in de vlucht gedzeben.

Vertrader aan zijn eige galg ophangen.

Plakkaten van algemene vergiffenis aangeslagen.

Plakkaten der afvalligen / om tot berder afval te nodigen.

Geit op de Stichters van de beroerte gestelt.

Spandelijkheid bant d'Inwoonders van 't Recif aan de weergekeerden betoont.

Het achtste Hoofddeel.

Klachten aan d'Onderkoning over d'afval der Portugezen. Schrikkelijke wreetheit der Tapoyers aan dien van Conjahu. Hoogstraten laat zich tot verraat bekopen. Van der Voort naar Hollant gezonden. Mauritsstat en Heerlijkheit verdelgt. 't Recif versterkt. Grote Vloot van Portugal, voor 't Recif geankert, vertrekt spoediglijk. Serinhan van de Portugezen ingenomen.

Klachten
van de
Kaat aan
d'Onder-
koning/
over d'af-
valligen.

MEn bespeurde / in deze beroerten / en in deze afval / allengs gestookt / zo weinig de voorzichtigheit der Staatsheeren ter Zee / als te Land. Men vond toen niet meer / dan een Schip / en een Jacht in de Haven van 't Recif. Zy zonden in 't Jacht de Hoofmannen Van der Voort, en Dirk Hoogstraten aan d'Onderkoning van Portugal / Don Antonio Telles de Silva genoemd. Zy bonden hem in de Baay de Todos los Santos, of van Wilderhetligen / en vertoonden aan hem / d'afval der Portugezen onder de Compagnie, tegen hun Opperheeren, d'algemene Staten, en de Westindische Compagnie. Zy zeiden / dat men van d'afvalligen had verstaan, dat hy hen daar toe opgewekt; en Henricquez Diez, en Camarron gezonden had, om de twist te stoken: Dat zy echter naauwelijks konden geloven hoe hy de Vrede, door bemiddeling van zyn Christelijkste Majesteit tusschen de Koning van Portugal en d'algemene Staten gemaakt, zou darren breken en overtreden: Dat hy dit stuk behoorde r'overwegen, dat hy eer verplicht was bystant aan hen te weigeren, en hen tot hun plicht en gehoorzaamheit te vermanen, gelijk zy in gelijke zaak zouden doen, en dat zo inood een daat andersins zyn meester, hem en zyn volk gelastert en eerloos zou maken: dat de Staten der Vereenigde Lantschappen dit stuk zouden opneemen, en de genen, die aangevangen hadden hen te verraden, berou zouden doen krijgen; en dat hem niet onbekent moest zijn, dat zy macht en vermogen hadden, om dit ongelijk te wreken.

Wreetheit
der Tapo-
yers / aan
d'Intoon-
ders van
Conjahu
gepleegt.

Terwijl dezen op reis waren / om hun klachten aan d'Onderkoning te doen / quam en uit Hollant twee Schepen / met lijflicht geladen / en daar na noch drie anderen van Guinea en Angola; 't welk in deze noot heel wel te pas quam. De Tapoyers, die in 't diepste en dikste der Bosschen wonen / verstaande dat de Portugezen 't Land in beroerten stelden / verhoegden zich omtrent hondert en vijftig van de stoutsten / door Jakob Rabbi, een Duitscher van afkomst / hun Hoofschap van Kiogrande, en bonden op een Zondag / des uchtens / d'Intoonders vergadert / om de zake te horen. Zy doodden hen alle / tot een getal van zeventig of tachtig menschen / aten van hun lichamen en vleesch / en verdelgden de huizen daar omtrent. De Staatsheeren / deze overrompeling verstaan hebbende / deden terstont tachtig Soldaten te schep gaan / om hen in hun hand-
del

del te stutten. Maar dezen / die uitgezonden waren om de Tapojers te beletten / wierden zelven genootzaakt naar Paryba te wijken.

De twee Gezanten / naar de Baap gezonden / zeiden / toen zy weer gekieert waren / dat men hen flauwelyk en koel ontfangen had : dat zy van d'Onderkoning tot antwoord hadden gekregen , dat hy nooit gedacht had de Vrede te breken , en dat hy haar van zijn zijde striktelyk wilde doen onderhouden : dat hy grotelijks verwondert was van 't beklach , dat men aan hem deê , van dat Camarron en Henricquez Diez , met Krijgsbenden in 't Lantschap van Pharnabuco waren : dat zy niet in dienst van de Koning van Portugal , zijn Meester , stonden : dat hy lieden , die in hoge achting waren , aan hen zou zenden , om hen te doen vertrekken , en brieven aan de Hoofden en Voornaamsten der weerspaltigen , om hen tot hun plicht te voegen , en dat hy den Compagnie al 't geen , dat in zijn macht was , aanbod.

Hoogstraten , d'een van deze afgevaardigden / was Wachtmeester van de Baap Sint Augustijn , en verzocht / terwijl hy in de Baap was / een heimelyk gesprek met d'Onderkoning / en met de Bischoep van de Baap / zonder kennis van sijn medegenoot. Hy beloofde aan hen / dat hy de plaats , daar hy gebood , in tot verrast , hua

Antwoort
van d'Onderkoning
aan de gezanten.

Hoogstraten
laat zich
omkopen
tot verrast.
hua

hun handen leveren zou, 't welk hy ook dee/ gelijk men hier na zien zal. Maar hy / vrezende aangeklaagt en gegynigt te worden / en op zijn zekerheit denkende / ging / om zich zelf te beschutten / hoe de zaak ook uitballen zou / aan de Raat op 't Recif vertonen / dat d'Onderkoning, en de Bisschop in 't heimelijk aan hem verzocht hadden, dat hy de Vesting, over de welke hy 't gebied had, aan hen leveren zou. Hy zeide ook / dat men hem grote vergeldingen, en treffelijke ampten aangeboden had, en dat hy, bespeurende dat zy zo stout waren, dat zy hem van zijn getroutheit poogden af te trekken, warelijk aan hen beloofte had dat hy de Kaap in hun handen zou leveren, om te beter strikken tegen hen te spannen, en hen van hun ongetroutheit te straffen: dat hy, indien zy zo dwaas waren, dat zy aanquamen, hen daar zou verwachten, en dat hy middel had om niet een te laten ontsnappen. Hy boegde 't hy / dat het geen, 't welk hy zeide, niet strekte om dat hy daar meer gebied begeerde te hebben, dat hy liever zich zelf duizent malen wilde doodden, zo men enig vermoeden van de minste ongetroutheit op hem had, en dat men daar een ander in zijn plaats kon stellen. De Raatsheeren waren over zijn gebuigzaamheit verwondert / bevestigden hem in zijn ampt / en verzaagen hem met een hoger bediening in de Kaap / en maakten hem Commandeur / of Gebieder / in plaats van Wachtmeester; met belofte van dat / zo hy zijn plicht wel betrachtte / zy zijn diensten heerlijk vergelden zouden. In de volgende dag quam 'er een Schip uit Holland / met lijfdocht / en met Soldaten tot verbulling geladen. Men dee Van der Voort in een der vier Schepen / die van de wint in Riogrande gedreven waren / naar Holland vertrekken.

Dan der
Dooft
naar Wol-
lant ge-
zonden.

De Weltoberste Hous hield zich geduriglijk in 't Delt / om de vyanden op te zoeken / en hen te slaan. Hy verstaat dat zy in 't Delt twaalf Soldaten / Hollanders en Brasilianen, die Meel van Mandioke zochten / gebodt hadden / en dat zy zich op de Berg Santapan, anders de Berg Camarron genoemd / hadden beschanst. Hy dee hen daar met groot geweld bestormen / maar kon hen niet overweldigen. Hy was dieshalven gedwongen af te trekken / met verlies van hondert Soldaten / en de Hoofman van Lo, een zijner dapperste mannen. Dit ongeluk dee hem weer naar de Verge komen.

Hous af-
geslagen.

Maurits-
stat ten
beelver-
deigt.

De Inwoonders van 't Recif, op hun behoudenis denkende / beschaften Mauritsstat met vaste Bo! werken en Schanffen / en maakten haar tweemaal kleiner dan zy toen was. Zy verwoestten de huizen / die / op een rijg staande / schone en aangename straten maakten. Zy wierden verdelgt om dat zy buiten de rojing stonden / die zy gemaakt hadden. Zy hieuten af de schone en heerlijke Bomen / van Brasilienhout / Palmenhout / Ebbenhout / Cederhout / hout zo wit als sneeu / Violettehout / Marmerhout / en ander ruikend hout / die de ruime en lange wandelwegen berber / dan men uitzien kon / vertierden / en het heerlijk en prachtig Lusthuis / 't welk Graaf Jan Maurits daar had doen timmeren / omringden. Zeker / dit Huis was zo kostelijk / dat de Joden aan hem daar vooz / en vooz 't geen / dat daar toe behoorde / zeshonderd duizent guldens gaben / om daar hun School te maken. Maar het volk belette dit / vermits het niet kon dulden dat zy 't schoonste en heerlijkste gebou van Brasit bezaten / om daar hun Sabbathen te vieren. Het ruime en weergadeloze Hof / 't welk hy met vruchtdragende Bomen had beplant / die in zeven of achthon-
dert

Kostelijk-
heit van
Graaf
Maurits
Huis.

deet mijlen Lants opgezocht waren / en die hy uit Afrika, ja uit Oostindien had doen komen / wierd geheel verdelgt / met de grote hutten en lustplaatsen / in 't midden / en aan d'einden der wandelpen / en in de hoeken van 't Hof. De Tuin / die door de grote verscheidenheit van haar Bloemen in alle tijden van 't jaar aangenaam was / wierd ook geheel omgeroert. De Herberg / die men ook herna verdelgt had / bleef echter geheel / en wierd bequamer geacht om een Wachthuis daar af te maken / dan die te verdelgen. Men arbeidde ook met een gedurige bezigheid aan 't weeropmaken van de Wallen en Bestingen van 't Recif, die door onachtsaamheit enigsmis verballen waren. Maar terwijl ze hier mee bezig waren / zagen ze / tot ophoping van schrik / een Portugeesche Vloot van vierendertig Zeilen op de Ree 't anker werpen. D'opperste Hoofstman hier af was Don Salvador Correa de Bonavides; zijn Schip was een machtig Koninklijk Galjoen / van Riogenero gekomen / en met zestig gegote stukken gewapent. Hy had by zich eenentwintig andere Schepen; en d'anderen waren uit de Baap de Todos los Santos getrokken.

't Recif
versterkt.

En mach-
tige Portu-
gesche
Vloot an-
kerd op de
Ree voor
't Recif.

Lichhart, Zeeoverste der Hollanders / had niet meer dan vijf Schepen in en by de Haven. Hy dee dezen terstont toerusten / en de Bloetblag wagen / daar in 't midden een naakte arm / met een houtwer in de buist / vertoont wierd / 't welk een gewoon teken is / om iemand ten strijt uit t'eiffchen. Lichhart, in Zee lopende / dee den Portugeesche Zeeopperste aanzeggen / dat hy afzakken zou, dewijl hy boven de wint was. Maar deze dee door twee afgebaerdigden / die hy aan Lichhart zond / hem aanzeggen / dat hy daar gekomen was om hen te helpen, en niet om tegen hen te strijden; dat hy om deze oorzaak alreë enige Benden te Tamandera aan Lant had gezet, en brieven aan de Hoofden en Voornaamste afvalligen gezonden, om hen weër tot hun plicht te brengen, en dat, zo dit niet gedaan wierd, hy last van d'Onderkoning had, om hen daar toe te dwingen. Lichhart zond hen / zonder eenig bescheit aan hen te geven / in een Sloep naar 't Recif. De Raat / hen gehoozt hebbende / zond twee van hun Vergadering aan deze Portugeesche Opperhoofstman / om zijn bevel t'onderzoeken / zijn brieven te zien / en van hem te verstaan op hoedanig een wijze hy daar gekomen was / dewijl hy geen herwittiging van zijn komst gegeven had. Een ander Schip / 't welk in de Haven was / poogde / schoon het de wint tegen zich had / uit te komen / en zich met de vijf andere Schepen van Lichhart te verboegen. De Portugeesche Vloot / die 't oog hier op had / wierd hier af zo verschrikt / dat ze / zonder de weerhoornst van haar afgebaerdigden te verwachten / d'ankers lichtte / en Noortwaarts aan zeilde.

Onber-
saacht
boorzemen
van Lichte-
hart.

Schichtig
verrek van
de Portu-
gesche
Vloot.

Deze Portugeesche afgebaerdigden / met de genen / die van 't Recif uitgezonden waren / hadden zich in een Bark begeben / en volgden 't Schip van d'opperste Hoofstman / om met malkander te spreken / maar konden niet by hem komen / vermits hy alhier voor uitliep: inboegen dat ze de Portugezen in een Yacht / dat onder hun Vloot was / deden treden. De Bark quam weer aan 't Recif, daar men een Schip van Holland aanhield / 't welk daar gekomen was / om zich te verbarffchen; en dan naar Oostindien te gaan. Ze deelden daar mee de lijftocht / en boorzaat van Oozlog / en deden 't enige tijt schiltwacht in de mont van de Haven houden.

Lichhart en zijn Schepen verbolgden de vluchtende Vloot / van de welke hy

hy een Jacht nam / dat van de gehele hoop afgedwaalt was / en dat hy in 't Recif bracht. Maar de Portugezen hadden een andere en groter verwinning op 't Lant. Tweeduzent / 30 van de genen / die van de Waap de Todos los Santos gekomen waren / als van d' Inwoonders van 't Lant / met de Colonelen Andrea Vidal, Henricquez Diez, Camarron, en Martinus Sevarez van Accognes, belegerden de Vesting Serinhan, in de welke de Hooftman la Montagne, een Franschman / te voren Stedehouder van Van Lo, het gebiet had. Zy eischten de Vesting op in de naam van de Koning van Portugal / om deze plaats hy verdrachj ober te geben. Hy bevond zich verrascht / en had by hem niet meer dan veertig Soldaten / zonder lijftocht / buskruit en loot / en zonder hoop van bystant. Hy was dieshalven gedwongen deze plaats / met behoude lijf en goet / aan hen ober te geben. Hy quam op 't Recif, in twee Barken / die zy hem toelieten mee te nemen. Het volk / van dit ongeval misnoedig geworden / riep dat men Hous en zyn volk weer doen komen moest / en dat zy niet machtig waren om de byant tegey te staan.

Serinhan
van de
Portugezen
in geno-
men.

Het negenste Hooftdeel.

Hous geslagen en gevangen. Quade regel op 't Recif. Dubbelde list van Hoogstraten, die de Compagnie poogt te verzwakken. De Portugezen eischen 't Recif op. Lichthart vervolgt en slaat de Portugesche Vloot. Hoogstraten levert verradelijk de Kaap van Sint Augustijn aan de Portugezen.

Twist on-
der de Por-
tugische
Vloot.

Volk tegen
de Hollan-
ders aan
Lant ge-
zet.

Toen deze Vloot / van de welke gesproken is / weer diep in Zee was gekomen / begonnen de genen / die daar in waren / malkander te beschuldigen van dat zy niets uitgericht hadden. De een wilde / en d' ander wilde niet weer booz 't Recif verschijnen. Toen zy niet enig konden worden / namen sommigen / met het Koninklijk Galjden / hun streek weer naar Portugal / en d' anderen wierden van de wint weer booz 't Recif gedreven / daar zy booz de Waap van Tresson 't Anker wierpen / en daar enigen aan Lant traden / van de welken een van de Brasilianen gebangen / en naar Paryba geboert wierd. Men verstont uit hem / dat de Portugesche Vloot twaalfhondert mannen te Tamandera aan Lant gezet had / behalven noch drie Vaandelen / int de Waap van Alderheiligen bertrokken / om te Lant by hen te komen / zonder 't volk van Camarron en Henricquez Diez ; en dat zy om geen andere doozzaak booz 't Recif geankert hadden geweest / dan om booz hun tegenwoordigheit al d' Inwoonders te bewegen tot de wapenen aan te tasten.

De Veltoverste Hous, die niet meer dan drie mijlen van 't Recif was / ontving belstel van zyn Venden in de Schanssen en Vestingen te brengen. Maar hy wachtte te lang met te gehoozamen / bermits hy te lang naar de Hooftman Blak verbeidde / die overal de Portugesche Vrouwen opzocht / om hen gebangen te nemen. Men quam hem dieshalven op de nacht van de volgende dag aanzeggen / dat de byant heel nabj was. Hy / echter niet beter in zyn en zinner krijgs-

Krijgslieden zekerheit verzien hebbende / welkers getal niet meer dan vijf-
hondert groot was / bebond zich ter middernacht van tweeduizent Portu-
gezen / van Andrea Vidal beleit / wzedelijc bestoort. De Brasilianen , die byna
de helft daar af uitmaakten / weken / met enige anderen : in boegen dat niet
meer dan tweehondert d'aandal afstaan moesten. Zy / pmtrent dertig van
de Hunnen gedoot / en ook zo veel gequetst ziende / verzochten lijfs genade /
't welk men aan hen gaf. Zy wierden alle gebangen / en Hous , de Hooftman
Blak , en andere Bevelhebbers naar de Baap gebzacht / en de Soldaten onder
hen gehouden. Al de Portugezen / van deze winning verblijd / riepen een-
dzachtelijc / Lang leef de Koning van Portugal. Wat de Hollanders aangaat /
die in 't Lant waren / zy hadden geen andere toeblycht / dan in de sterke plaat-
sen. Zy gaben toen het Velt aan de Portugezen ten besten / die hen niet meer
byz uit de plaatsen lieten komen / daar in zy zich bestoten hadden. De toegan-
gen tot het Recife wierden gefloten / dooz de middel der belagingen / die by
nacht en dag daar besteken wierden.

Hous ge-
slagen en
gebangen.

De Hol-
landers in
hun Bestin-
gen ge-
sloten.

Wat Paryba aangaat / d'obergebleve Brasilianen verboegden zich in de
Besting van Sint Margareta , daar zy 't Wzoot en de spijs / die men aan hen uit-
deelde / gelijk aan Soldaten / heel vzeemt bonden / en daar af zy echter leven
moesten. Zy klaagden dat deze kost zichten in hen veroozaaakte / en hen dee
sterken / en dat zy meer naar Meel van Mandioke verlangden ; 't welk dooz
d'onzen / die van Europa geboren zijn / schadelijc is / zo men lang en veel daar
af eet / en de maag bederft / en allengs het bloet onklaat maakt / de berwe ber-
andert / en de zenuwen verzwakt.

Klaachten
der Brasili-
anen over
de spijs.

Dien van 't Recife , van alle onderstant der Welten / vzychten en verbarf-
schingen berooft / ja ook tot zoet water / 't welk zy te boren aan d'overzijde van
de zoute Bloet / in de Bronnen van 't vaste Lant putten / maakten kuilen en
putten rontom Mauritsstat , en de Bestingen daar af. Maar zy bonden daar
niets / dan vzak water / dat zy dooz noot moesten dzinken / en 't welk verscheide
zwarigheden aan hen veroozaaakte. Zy hielden ook geen goede regel ; want
zy / in plaats van zich intijts tegen 't gebzek te bereiden / en hun slaven en on-
nutte monden te verdzijven / die nergens anders dienstig toe waren / dan om
hun spijs en dzank op te helpen / behielden die alle by hen / tot dat zy / van
alles gebzek hebbende / d'een na d'ander zich aan de byanden overgaben / aan
de welken zy al 't geen / dat 'er gebeurde / vertoonden.

Guaude
regel op
't Recife.

Andrea Vidal , met zijn tweeduizent mannen / hoogmoedig om dat hy de
hooznaamste Heirkrachten der Hollanders verslagen had / treck / naar 't bericht
dat Hoogstraten hem daar af gaf / naar de Kaap van Sint Augustijn , daar hy
zijn Heir booz neerfloeg / en daar hy / schoon hy vijf of zesmaal zo sterk had
geweeft / niet uitgerecht zou hebben / zo zy niet verraden had geweeft. Hy
legerde zich daar booz / en dee de plaats opeisfchen. Maar Hoogstraten darde
deze Besting niet zo spoedig oberleberen / om dzie inzichten : want booz eerst
vzeesde hy dat 'er een machtige bystant / die men uit Holland verwachtte /
aankomen zou ; en indien dit gebeurt was / zo zou hy met de Portugezen ge-
spot hebben. Ten tweeden / om dat hy misschien geen volkome incester daar
af geweeft zou hebben / en dat de Soldaten hem gebangen genomen zouden
hebben. De darde inzicht was dat hy / om zo te spreken / twee Vliegen met

Dubbeide
lijst van
d'oberste
Hoogstra-
ten.

een lap wilde slaan; 't welk was de plaats ober te geben / En de boorzaat van 't Recif, onder schijn van tegenstant / te verteren. Hy dee dieshalven geduriglijk / doch met bergheeffche scheuten / geheel twaalf dagen lang tegen de vanden schieten. Hy nam daar na gelegentheit om buskruit / lont / loot en haegels van de Raatsheeren t'ontbieden / schoon hy wel wist dat zy niet te veel hadden. Hy dee dit om dien van 't Recif van hun boorzaat te beroben. Hy zond ook naar 't Recif twee Barken / vol van oude Mannen / Vrouwen en kinderen / die zich daar vertrokken hadden / en die hy daar na ried zich derwaarts te begeben / om hen alrijt hun lijfstrojt op te helpen. Hy zeide dat hy dit dee om niet met hen beleminert te zijn / vermits de tijt hem drakte / en dat hy geen andere lieden moest hebben / dan die bequaam om te waken waren / en die boorzgenomact hadden / gelijk hy / kloekmoediglijk te strijden / en ten dienst van 't Vaderlant te sterben. Hy bad dieshalven dooz brieven de Raat / dat men hem niet zou dwingen zo gewichtig een plaats dooz gebrek van bystant te laten verloren gaan. De genen / die in deze Barken waren / hielden stil langs d'oever / om vruchten te zoeken / en vielen in handen van de Portugezen / die al de genen / die zy in d'een bonden / doodden / en d'ander niet doozdacht lieten ontsnappen / om de brieven van Hoogstraten te bestellen / op dat de Raat boorzaat zou zenden / 't welk / gelijk zy wisten / niet tot hun hindernis zou strekken : en zeker / de Raat zond zo veel / als hy oordeelde dat hy doen kon / maar veel min dan Hoogstraten verwachtte.

En Schip van Zee-
lant ber-
volgt de
Portuge-
sche Doot.

Deze Schepen der Portugezen / daar af hier booz gesproken is / en die in de Baap van Tresson lagen / wierden in 't zeilen naar 't Zuiden van een Schip uit Zeelant gezien / dat in Zee kruiste / en hen volgde. De Zeeu klampre d'achterste aan / losse zijn geschut op hem / doodde en quette veel van de genen / die 'er in waren / en wierp de dreggen ober / om ober te springen / gelijk hy ook gedaan zou hebben / zo d'anderen niet weerom gekeert waren / om hem t'omringen. Hy wilde dieshalven liever zijn roof laten / dan hen verwachten.

De Portugezen
overhallen
een Hol-
landsche
Bark.

Op de zelfde dag overvielen de Portugezen een Hollandsche Bark in de haven van 't Eiland Tamarica, zeven mijlen van 't Recif, daar zy op de kust van Goyane ingetreden waren. Zy doodden al de genen / die daar in waren / en bereit stonden om te vertrekken. Van drie Joden / die daar in waren / wierden de twee gehangen ; en de derde wierd in 't leven behouden / om dat hy beloofde dat hy Chzisten zou worden. Zy deden hem dopen / en de wapenen aantasten ; maar hy liep acht dagen daar na wech / en keerde weer naar 't Recif, daar hy zijn Jodenschap weer aannam.

't Recif op-
geeft.

De Portugezen deden / om met de Hollanders te spotten / het Recif dooz een Crommelstager opéiffchen / om zich aan de Koning van Portugal ober te geben. Men zeide tot hem / dat hy booz deze maal verschoont wierd ; maar dat / zo hy / of een ander / weer desgelijfs quam doen / zy hem terstont zouden doen hangen. De Zeehoofstman Lichhart, verstaande dat deze Schepen / die te Tresson geankert hadden geweest / noch in Zee waren / nam / toen de wint hem jonstig was / vier Schepen / een Jacht / en een fregat / vervolgde hen / en bond hen in de haven van Tamandera, in een getal van zeventien / zo grote als kleine. Hy wierp zijn Anker omtrent een vierdedeel van een mijl van hen / en zond terstont zijn Jacht weer naar 't Recif, om baerdiglijk vier andere

De Portu-
gische
Doot van
Lichhart
vervolgt.

Schepen /

Schepen / die hy daar gelaten had / te doen aankomen. Maar hy / ziende dat zy te lang marden / en vrezende dat zy by nacht vertrekken zouden / vermaande de zynen tot de strijt / lichtte d'Ankers op / en / zijn gebed gedaan hebbende / trad dooz geweld met vofse zeilen in de haven van Tamandera , met niet meer dan vijf Schepen. Een deel der Portugezen waren op 't Lant getreden / en hadden daar een Weukery op d'oeber opgerecht / en 't geschut van hun Schepen daar op gebzacht / met het welk zy geweldighlyk op de Hollantsche Schepen schoten. Lichthart gebood dieshalven aan de zynen niet een enige schcut met grof of klein geschut te schieten / dooz dat hy hen aan boort gelegd had. De Portugezen / hen dus verwoedelyk aankomen zende / darven geen stant houden / maar zetten 't op strant. Het Schip van de Zeehoofstman / dooz de bobengenoemde Jeronimo Ferra beleid / der alleen enige tegenstant. Lichthart, de dreggen overwerpende / liet het Anker ballen / om hem vast te houden / en heftighlyk te bespringen. De Soldaten en Bootsgezellen / van schrik ingenomen / wierpen zich in 't water / om met zwemmen t'onthomen / en berlieten hun Zeehoofstman / die van vijftien of zestien Burgers kinderen verzelt was / de welken zich kloekmoediglyk verweerden. Maar zy wierden eindelyk gedwongen zich met behoude lijf over te geven ; in plaats dat d'andere blhar-tigen / die hun behoudenis in de blucht meenden te vinden / in de Backen / Boten en Sloepen der Hollanders vervolgt wierden. Een groot deel van hen wierd in / en op het water / en op 't Lant gedoot / tot een getal van zes of zeven hondert mannen. D'anderen geraakten wech / en d'anderen wierden geban-gen genomen / en naar 't Recif gebzacht / met drie der schoonste van deze Schepen / na dat Lichthart af d'anderen had doen verhanden.

Man behoeft niet te vragten hoe groot een blijfchap deze vertwinning in onze Hollanders beroorzaakte. Maar de vrecht van deze zege wierd 's anderen daags bedwelmt dooz de tyding van 't verlies van de kaaap Sint Augustijn, die de meeneedige Hoogstraten aan de Portugezen verkocht en gelevert had / dooz achttien duizent gulden / en een ampt van Colonel onder hen ; behalven noch dattig gulden / die aan pder van de drezehondert Soldaten / die daar bin-nen waren / uitgedreft zouden worden / die zy / met of tegen wil / de wapenen deden aantasten. Zy maakten van af de genen / die zich gered hadden / een Regiment van zeshondert en vijftig mannen / van de welken Hoogstraten Oberste gemaakt wierd / die sedert meer schrik beroorzaakten / dan al de Por-tugezen te zamen / om dat zy 't puik van hun Krijgsglieden waren. De West-indische Compagnie verloor dan / dooz d'ongetroufheit / eerzucht en gierigheid van een enig man / een van de gewichtigste plaatsen / die zy in Brasil berovert had / zo om de sterkhheit en gelegenheit van de plaats / als om 't gemak van de kroophandel / uit haar goede haven spzuitende. Deze haven was zo veilig en beguaam / als die van 't Recif ; en deze haven / die den Betwintheb-bergs zo veel bloet en rijkdom gekost heeft / dient hen heden niet meer / dan tot een klyp en vertrek van hun vbanden / en helet de Hollanders zodantig / dat zy niet / dan met gebaar / in 't platte Lant darren verschijnen. Zy hadden ook altyt goede zoog gedragen om daar een sterke bezetting te houden / en enig dapper man tot gebieder daar over te stellen. Hoogstraten was / om zijn ver-diensten in de wapenen / van een slecht Soldaat tot d'ampren van Hoofstman /

Lichthart
laat de
Portuge-
sche vloot.

De kaaap
van Sint
Augustijn
aan de
Portuge-
zen ver-
kocht.

Wichtig
van Hoog-
straten.

Wachtmeester van een Regiment / Wachtmeester / en dan tot Commandeur van deze Kaap Sint Augustijn , en daar na algemeen Wachtmeester der Wenden genaakt. Maar hy / met zo veel eerbewijzingen opgehoopt / daar toe zijn volk hem waerdig kende / en hyna tot opper Veldoberste van 't Krjgsvolk verklaart / wech blodelyk af van de deucht / verdelgde zijn achting / en / dooz een schandelyke oozaak aangedzeben / berried blohartiglyk zijn Godsdienst / zijn eer / en zijn Vaderlant / aan 't welk hy / dooz zijn verraat / een weergadeloze schade beroozaakt heeft / zonder enige hoop van daar ooit weer toe te zulten geraken / dan met een gehele ondergang van dit schone Lant. De Portugezen zelven / aan de welken dit verraat zo aangenaam was / verbloeken en berfoejen 't hatelyk werktuig daar af / noemen hem niet anders / dan de verraadelyke Colonel / en zouden hem alree van kant geholpen hebben / zo d'Onverhoning / die hem in zijn Hof houd / hem niet in zijn bescherming had genomen.

Het tiende Hooftdeel.

De Portugezen veroveren verscheide plaatzen , en stoten 't hoofd voor Tamarica. Verrader gestraft. 't Recif besloten ; groot gebrek daar binnen. Hooftman Klaas verlaat de Portugezen. Een Schip van hen gewonnen. Portugezen geslagen. Woede der Brasilianen. Gruwelijke wreetheit der Portugezen aan enige overlopers. Tweespalt in 't Recif.

De Hollanders / zende dat alles ten ergsten booz hen astiep / en dat zo d'andere plaatzen aan gene zyde van de Kaap Sint Augustijn tot aan de Baap de Todos los Sanctos niet konden bewaren / poogden ten minsten de menschen / die daar in bezetting waren / te beschutten / en hen te doen weerkomen / om zich elders te verweren. De Raatsheeren zonden dieshalven baerdiglyk Schepen en Barken naar Porto Calvo, en naar Rio sant Francisco. Maar zo quamen te spade. Want de Portugezen hadden alree deze plaatzen ingenomen / en hielden omtrent byf hondert mannen / zo Soldaten / als lieden van 't platte Lant / gevangen. Zo hadden een deel doen de wapenen aantasten / en d'anderen naar de Baap gezonden. Daar verliepen enige dagen / in de welken een Soldaat van de genen / die men naar 't Recif had gezonden / ontsnapte / en / op 't Recif gekomen / verzeherde dat de Portugezen zich baerdig maakten om in 't Eilant Tamarica te komen. Georg Garsman, Wachtmeester van een Regiment / wierd tot Veldoberste in de plaats van Hous , die gevangen was / gekozen. Hy vertrok met twee Vaandelen / en legerde zich in de Besting van Oranje, een plaats op d'Geber van de Rivier / of oberbaart / die 't Eilant van 't vaste Lant van Goyane afscheit. Bullestraten, een van de hoge Raat / trok naar de Stat Schop, op de top van de Berg in 't zelve Eilant gesticht /

Versehide
plaatzen
van de
Portuge-
zen inge-
nomen.

sticht / daar hy d' Inwoonders van beneden dee vertrekken. De Portugezen quamen derwaarts twee dagen na de koomst der anderen / en tasten piet terstont de Schans aan / die / gelijk zy wisten / op haar hoede was / maar beslozmden de Stat Schop, daar zy kloekmoediglijk afgeslagen wierden / met berlies van drie hondert doden / die op de plaats dootbleven. Sleurel, Hoofstman en Lantboocht van 't Eiland / van berraat aangeklaagt / wierd gebangen genomen: maar vermits 'er geen bliken tegen hem waren / zo wierd hy vry gesproken / en weer in zyn ampt gestelt / doch alleenlijk van Hoofstman.

De Portugezen stoten 't hooft booz Tamarica.

De Portugezen / die bergeeffsche arbeit gedaan hadden / om Tamarica met louter geweld te veroveren / keerden hun boozneemen op de Vesting Sint Margriet in Paryba, en poogden deze plaats met list / en niet met geweld en wapenen / te veroveren. Zy wisten dat Fernandes Bouilloux, een Portugees / Geheim-schryber van 't Gerecht / die onder de jonst van d'algemene bergiffenis leefde / een groot en gemeensaanu bziend van Deliges, Bestierder van 't Lantschap / was. Zy gebruikten dieshalven deze Fernandes, om de Lantboocht van 't Lantschap aan te zoeken / en om te kopen om de plaats aan hen te leveren. Zy deden hem door deze Fernandes beloben dat hy vyftien duizent gulden hier booz zou hebben / en in de Waap de todos los Santos een Koninklijk ampt bezitten. Maar Deliges, dit boozstel gehoozt hebbende / dee terstont / zonder rechtsbozdering / deze Bouilloux bangen en berwoozgen.

Berrader gestraft.

Een Hollantsche Sarjant / die ober de Ronduit van de Stat Olinda gebood / was niet zo zwaar te bewegen / en leverde aan hen de plaats / op d'aanbieding van duizent gulden / en een Waandzigschap / met beertien Soldaten / die daar binnen waren / en gedoot wierden: in boegen dat het Recife van alle zijden volkomelikh bestoten wierd. Zy hadden niets open / dan de grote ruime Zee / naar de welke zy zonder ophouden d'ogen geest hadden / om te zien of zy geen Hollantsche Bloot tot hun bystant konden ontdekken. 't Gedult wierd een gemeensame deucht onder hen / in 't midden der woede slozmen / die de strengheit van de hongersnoot aan veel / en de dozst aan alle begon te leveren. Hun dozst wierd noch geboed door de gewoone zoute spijs uit Holland / en door de gestadige hitte van 't Lant / daar 't een eeuwighe Zomer is; want hun dozst kon door 't bzak water / dat hun drank was / niet gebluscht worden.

Groot ge-zek daer binnen.

D'onberzettelijke en woede noot / die geen andere wetten begeert / dan de genen / die zy aan zich zelven boozschryjft / en die zo veel dingen / hoewel ongerechtigh van hun natuur / en die zy eelhter booz gerechtigh doet deurgaan / gaf den Oberigheit van 't Recife in / dat / om 't gemoz der armen tegen de rijken / die malkander met ondergang dreigden / te denypen / zy zelven / met gewapende Soldaten verzelt / van huis tot huis gingen / en al de lijftocht / die zy daar in bonden / deden wechboeren / en / na dat zy die opgeschreven hadden / in de gemene Pakhuizen brengen / en eindelikh aan pder gelijkelikh uitdeelen / zo veel aan de kleinen / als aan de groten / aan d'armen / als aan de rijken. Zy verminderden van week tot week 't rantsoen / terwyl zy de bystant verwachten. Het branthout zelf wierd zo schaars / om dat zy weinigh Lants hadden / daar zy 't halen konden / dat de Soldaten ten meestendeel des tyts hun bleesch raau / of in bzak water qualijk gekookt / aten. Men was gedwoongen / om d'obens hiet te maken / daar het gemene groot gebakken zou worden / het

De spijs op 't Recife aangerast / en gelijkelikh geveelt.

Grote elensde op 't Recife.

ge-

gestloopte hout der Schepen / Gachten en Barken / die op de blinde klippen
 booz de Haven aan stukken gestoten waren / te gebruiken. Dit hout / met pek /
 teer en harpuis bestreken / gaf zulk een quade smaak aan dit broot / dat het
 grote pijn aan 't hart / en in de maag veroorzaakte. Voeg hier noch by de ge-
 durige komnter en arbeit / die zy / zonder iemand uit te sonderen / uitstaan
 moesten / om de Schanssen en Bestingen van 't Recif, die door de gestadige re-
 gen neergestort waren / te versterken. Een grote menigte van mannen / vrou-
 wen en kinderen stozden van elende ; en de sterkste mannen leefden tegen hun
 dank / en moesten gestadiglijk op de holwerken staan / om de gestadige wapen-
 roepen / die de Portugezen maakten / tegen te staan. Zeker / den Portugezen
 gebraak niets / dan moed / om hen t'overweldigen. Zy naderden deze plaats dik-
 wijls / maar zy hadden geen behagen in 't grof geschut / dat psselijk aan hun
 oren donderde ; en zy wilden zich liever vernoegen met den Hollanders schrik
 aan te jagen / dan van nabij met hen strijden.

Twoe
 Schepen
 met lijf-
 tocht ko-
 men op
 't Recif.

Twoe Amsterdamsche Schepen / die met lijftocht uit Holland quamen / dien-
 den tot berguiking van deze slaatwe lighamen / aan de welken zy een grote /
 machtige en nabjgekome bystant beloofden / om hen te verblijden. 't Been /
 't welk hen te meer tot standvastigheid aanmaande / was dat een van de hunnen /
 Flaver genoemd / den Portugezen ontsnapt was / en dat hy verzeekerde dat een
 groot geral van Hollantsche Soldaten de Portugezen niet, dan door dwang, dien-
 den, dat zy vol van genegenheit tot hun Vaderlant waren, en nergens anders
 naar wenschten, dan naar gelegenheit om zich met hen te verwoegen. Hy zeide
 ook dat zy / zo men enige Wendes tot schermutsing wilde wagen / niet nalat-
 ten zonden tot hen ober te komen. Men zond hier op twee Waandelen uit / on-
 der 't beleit van Rijbach, en la Montagne. Dezen / met het begin van de
 nacht uitgetrokken / gingen tot aan 't Bosch / daar Flaver hen geleidde. Zy
 maakten daar hun belaging / en zonden twintig mannen uit / om een begin te
 maken. Dezen / hun byanden ziende / losten hun buffen / en waken in goe-
 de ordening. De Portugezen / in de wapenen geraakt / maakten een hoop van
 tweehuzent en vijfhondert mannen / en trokken tegen de Hollanders / die / hen
 kinnen ziende / te rug waken / gelijk ook de genen / die in de belagingenge-
 legt waren. Zy waken alleens / en verwachten dat de genen / van de welken
 Flaver gesproken had / by hen zouden komen. Maar niemand dee dit / om dat
 zy toen in d'achtertocht waren : in hoegen dat men toen de wijk naar d' Affoga-
 den nam / een half mijl van 't Recif, uit het welk men al 't geschut tegen de
 Portugezen losfchoot / die ondoorzichtiglijk te nabj gekomen waren / en om-
 trent beertig van de hunnen lieten zitten / in plaats dat de Hollanders niet meer
 dan twaalf verloren.

Mislukte
 aanslag.

Portuge-
 zen gedoot.

Trou hart
 van zeker
 Hooftman
 bilas ge-
 noemt.

Klaas, zeker Hooftman / de booznaamste der gener / die niets anders spza-
 ken / dan van de Portugezen te verlaten / verdozierig van dat deze aanslag mis-
 lukt was / dacht niets anders / dan gelijke gelegenheit te vinden. Hy had on-
 der de Hollanders niets anders / dan een arm Wisscher geweest / en was een
 der gener / die gebangen was toen de Weltoberste Hous geslagen wierd. Men
 had hem gedwongen de wapenen te boeren. Andrea Vidal, Portugefche Kolo-
 nel / bespeurde in hem enige edelmoedigheid / en gaf aan hem een Waandel van
 Hollantsche Soldaten / om hem bezonderlijk aan zich te verplichten / en aan-
 d'an-

d'anderen te doen geloben dat hy zijn vertrouwen op hem stelde/ en dat hy yder/ volgens zijn verdienste/ vergelden en betalen zou. Klaas gedacht wel dat hy grotelyks aan deze Colonel verplicht was/ die hem met een ampt vereert had/ daar hy/ uit oorzak van zijn slechte staat/ niet darde naar trachten: maar hy oordeelde dat hy noch meer aan zijn Vaderlant gehouden was/ en dat hy daar booz eer zijn leven behoorde op t'offeren/ dan in zijn boozspoet en getuk boozt te baren/ om dat te verraden. Terwyl hy in deze bekommernis van zich te verontschuldigen was/ gebeurde 't dat Andrea Vidal aan hem gebood dat hy zich/ met zijn Waandel/ in tachtig mannen bestaande/ ter plaats/ de Salinen genoemt/ een kleine mijl/ en recht tegen ober't Recife, in belaging zou begeben/ om de genen/ die ober de Ribier trokken/ en in 't Lant wilden trekken/ daar de partypen der Hollanders zich dikwijls in begaven/ aan te tasten/ en/ zo hy niet de sterkste was/ hem te verkwittigen. Hy/ de tijt en plaats tot d'uitvoering van zijn boozneemen jonstig ztende/ vergaderde een half uur daar na al zijn Soldaten/ en zeide tot hen/ dat hy een aanmerkelijke aanslag uit te voeren had, zo zy gereet waren om hem te verzellen, en deel aan d'eer, die zy verkrijgen zouden, te hebben. Zy gaven aan hem tot antwoord/ dat zy bereit waren om overal, daar hy begeerde, te gaan, en met hem te sterven. Hy/ noch een vierde deel van een uur boozgetrokken/ zeide zonder bevoorneming tot hen/ dat hy voorgenomen had by zijn Lantgenooten over te gaan, en hen tegen de Portugefche yerraders by te staan; dat yder van hen besluiten zou desgelijks te doen, of dat hy met zijn hant d'eerste, die het weigerde, deurstoteu zou. Zy beloofden alle aan hem/ dat zy hem zouden volgen. Hy zond twee naar 't Recife, om d'Inwoonders van zijn koomst te verwittigen; en hy quam zelf een weinig daar na. Deze onberwachte versterking oberstolpte in 't begin het volk zodanig/ dat het naauwelijks zijn blijfchap daar af betuigen kon; 't welk alleenlyk met het gebaar gedaan wierd; want men gebruikte geen woorden hier toe. De Haartsheeren ontfingen hen met zulke een vriendelyk onthaal/ als deze weergadeloze getroutheit verdiende/ en deelden geschenken aan he/yder naar zijn staat. Dat meer is/ zy dronken alle hun buik vol van goede Wijn uit Madera, nienwelijks in een Portugefche Bark genomen/ die daar mee geladen was. De geen/ die deze prijs nam/ was Pieter Duinharder, met zijn Bark/ die met veertig Bootsgezellen gemant was/ die dertig Portugezen doodden/ en veertig gebangen in 't Recife, met deze veroverde prijs/ brachten. In de zelbe dag/ daar in Klaas met de zijnen zich weer omwiert/ quam ook een ander Schip van Terra Nova, met Roccaillo geladen/ 't welk droge Wifch is/ die men op kolen rooftert/ en met Olijfolie eet.

Omtrent driehondert Hollanders en Brasilianen van Paryba, in hun Schanssen verdrietig getwoorden/ begaven zich in 't ope Velt/ en ontwaetten acht hondert mannen/ zo Portugezen/ als Regers naar de Campinos van Eduard Gomez de Silva. Zy vielen schichtelyk op dezen/ zonder aan hen tijt van bedenking te geven/ streken omtrent een uur lang, versloegen van hen vyfendertig of veertig Soldaten/ en deden hen de blucht kleden. De Hollanders verloorren hier niet meer/ dan een man/ die/ een houtk been hebbende/ en niet volgen koomende/ gedoot wierd. De Brasilianen, hier mee niet vermoegt/ gingen/ in plaats van met d'anderen weer naar de Vesting te heren/ in 't Lant

Een
Hooftman/
met zijn
Waandel/
koomt tot
het Recife
ober.

Portu-
geefch
Schip ge-
nomen.

Hollan-
ders slaan
de Portu-
gezen.

Grote
wreetheit
der Brasili-
lianen.

Braecht
der schoon-
heit.

rontom wandelen / en verraschten op een Zondag / des uchtens / in de Suiker-
molen van Andrea Diez de la Figuereda ; tachtig Portugezen / die de Missie
hoorden. Zp doodden de Priesters / Mannen / Vrouwen en Kinderen / en de
genen / die zp in 't verdelgen der huizen vonden ; uitgezondert de Dochter
van de meester van de Suikermolen / welks wonderlijke schoonheit deze
onbesuisde lieden zodanig in verwondering optrok / dat zp machtig was om
de woestheit uit hun harten te bannen / en de heusheit en beleeftheit in deze
onbesuisde zielen dee komen. De glans / die zo veel aantlofselen op het geurig
bloos van haar aantlofelijk aangezicht deden glinsteren / bewoog deze woeste
menschen tot barmhertigheid / die grotelijks bedroeft waren / om dat zp deze
schone dus bewenelijk haar ongeluki zagen bewenen / toen zp zich allcen zag/
en aan haar voeten haar Vader en Moeder / en haar andere waarde magen/
vrienden en geburen / die in stukken gescheurt waren / in hun bloed bedolven
lagen / en geschikt waren om tot voedsel aan deze onbesuisde menschen te
dienen. Zp poogden dooz hun gebaar haar te vertroosten / en brachten haar

met zulke eerbewijzing / daar zp bequaam toe zijn / in de Burgt Paryba, en be-
beeldten haar aan de Directeur / op dat men geen hinder aan haar doen zou.

An-

Andrea Vidal, en de zijnen / deze tijding verstaande / wierden daar af als razende. Zp ontwapenden al de Hollanders / die onder hen in dienst waren / zonden enigen van de genen / die goede vrienden hadden / naar de Baap de todos los Sanctos, en d'anderen / tot een getal van zes of zeventhondert / wierden gruwelijk omgebracht. Zeker / deze gele Portugezen pleegden schrikkelijke straffen aan d'slendigen / die in hun handen gekomen waren. Sommigen wierden twee en twee ruggelings aan malkander gebonden / en met houtwers aan stukken gehapt ; anderen / met stenen aan de voeten / levendig in de beeken geworpen ; anderen by hun schamelijke leden aan de takken der bomen gelangen ; anderen met knodsen dootgeslagen / en d'anderen op verscheide wijzen met het zwaert gedoot. De Hollanders bekreunden zich weinig met deze wreechet / en achtten dit onchaal eer als een vergelding / die aan zodanige Soldaten toekomt / die de zijde der verraders gekozen / en de wapenen tegen hun meesters aangenomen hebben ; 't welk zp niet behoorden te doen / of anders de Hoofstman Klaas volgen. Maar de Portugezen zeggen dat het geen / 't welk zp daar in gedaan hebben / uit haat geschied is / om de blucht van de Hoofstman Klaas, en van zijn Vaandel / en uit breez van dat dezen desgelijks zouden doen. Zp zeggen ook dat hp door deze oberloping hun aanslag op 't Recif, daar men niet af wist / gezocht heeft. Zp deden terstont een Schans ter zelbe plaats opwerpen / daar de Hoofstman Klaas in belaging getweest had / brachten bezetting daar in / om de genen / die uit het Recif quamen / te betrappen. De Raatsheeren gaben byheit aan een Turk en Reger / of Zwart / die uit de handen der Portugezen gecraakt was / en boodschapten dat veel meesters van de Suikermolens / die zich in de Baap vertrokken hadden / toen de Hollanders in Brasil quamen / weert in de bezitting van al hun goederen gestelt waren.

Grutwe-
lijke wree-
chet der
Portu-
gezen.

Dien van Angola, aan de welken de Raatsheeren entgen uitgezonden hadden / om bystant en lijftocht te verzoeken / schreeben dat zy in een zelve noot, als dien van 't Recif, gebracht waren, door 't beleit van de Bestierder van Rio Genero, die daar voor de Koning van Portugal was, en met zeshondert mannen al de wegen stopte. Zp zonden dan niets anders / dan een Jacht met Slaven / die zp niet behoefden / en daar af men sommigen naar 't Cilant Fernandes, en d'anderen naar Sint Christoffel boerde / om daar verkocht te worden.

Angola in
gelijke noot
als 't Recif.

Het scheen dat dit rampzalig Recif met alderhande wonden geslagen moest worden / en dat d'Orlog van buiten / de berobing van al hun geyn / en de gemoyne doot van zijn Inwoonders al te kleine plagen waren. Het moest noch tegen de Burgerlijke tweedzacht / die van binnen booztquam / strijden. De Krijgslieden / van alle volken te zamen geraapt / zeiden oberluud / dat zy niet verplicht waren te quijnen, en dat zy liever hun leven in een aanval wilden verliezen, dan hun leven dus als lantlopers en schelmen eindigen : dat men hun ampt, het edelste van alle, te veel vergde, en hen dus liet verquijnen en verderven : dat, dewijl men wist dat zy niets, dan een hant vol volks waren, en dewijl men aan hen geen bystant uit Holland zond, daar men vermaak schiep in hen om detwin te leiden, het beter was (in d'onmacht, daar zy zich in bevonden, om aan te vallen, zich te verweren, en dat erger is staan te blijven) een eerlijk verdrag

Tweespalt
der Solda-
ten in 't
Recif.

drag met de Portugezen te zoeken, dan te verwachten tot dat de passende noot hen dwong zich in hun genade over te geven, als zy machteloos waren, of, indien zy weigerden met hen te verdragen, hun kracht, eer zy geheel uitgeleert was, te doen gevoelen, en met een slag op hun tegenstrevers af te zakken. Zp wilden de Doozraatshuizen plonderen / en bedzeven berscheide baldadigheden tegende Hoge Oberigheid / en tegen de Raatsheeren / batten hen tot drie of vier malen ober straat by de baart / dzeigden dat zp hen in Zee zouden werpen / en zeiden dat zp de genen waren / die 't Lant booz geschenken verkochten / en dat zp alleen hun verderf op hun hals gehaalt hadden : dat zp / 30 deel hen aanging / altijd veracht / en als het slijk hadden gewoest / en dat men de Dozrugezen / die dooz hun macht vernedert waren / altijd boven hen gestelt had. De Soldaten / berstaande dat de Heren by een van de hunnen bergadert waren / om daar hun middagmaal te houden / quamen tot een getal van twaalf / die stouter dan d'anderen waren / in de Kamer / in de zelve tijt dat deze Heren bezich waren met aan te zitten. Zp maakten een psselijk geweld met tieren en dzeigen / en ontstaken zulk een hrees in de Heren / dat zp / gelovende dat dezen quamen om hen te vernoozden / behendiglijk uit het huis geraakten / en / verblijd van dat zp om een maaltijt dus wechgeraakt waren / de Soldaten lieten eten. De Soldaten waren ook blijde van dat men hen dus gerustelijk liet bzolijk zijn.

Daar de Lezer / ik geef aan u te bedenken van hoedantige ongerustigheden deze Oberigheid geplaagt wierd. Deze versmaacheden te berdzagen was noch gering by hen. Zp waren niet meer de genen / die eertijts hen / ja ook de Bebelhebbers / 30 ruwelijk toespzaken / als zp enig verzoek aan hen te doen hadden. Zp vergaten toen wel zich gram te tonen ; en hun ootmoedig en bzien- delijk aangezicht nodigde pder / 30 men geen goet aan hen wilde / ten minste geen quaat aan hen te doen. Men moest middelen beschaffen / om deze Soldaten te stillen / die zich eindelijk dooz zachte woozden / zoete bertoningen / aangename beloften / en blijde hoop van haast ontzet te worden / lieten buigen. Zp eischten gelt / 't welk opgebzacht moest worden / schoon 'er niet was. De schatkisten van de Compagnie waren leeg / en de Scharmeesters en Ontfangers hadden geen gelt. De Joden / die deze noot zagen / en aanmerkten dat zp in een wanoozdening de roof van alle zouden worden / gedachten dat het berlies van Constantinopolen, dooz Mahomet met geweld overwommen / alleenlijk gebeurt was dooz de buile gierigheid der Stedelingen / die weigerden hun schatten aan hun Kaizer / tot betaling der Krijgslieden / en om daar dooz anderen te doen komen / mee te delen / hoewel deze goede Kaizer hen met de hoet in de hant / en van deur tot deur / tot hun eige behoudenis / ging bidden : in boegen dat zp en hun goederen tot een roof aan de Turken wierden. Deze Joden dan schatten / zonder te berwachten dat men tot hen spzak / mal kander / en bzachten een somme van hondert duizent kronen op / 't welk men aan de Soldaten uitdeelde / om hun gezicht daar mee te veruoegen ; bermits zp dat niet anders / dan tot spelen gebzuktten / en niet om enige lijftocht daar booz te kopen / die in de Doozraatshuizen / op bziefjes / die van de Heren getekent waren / aan pder booz zijn week / dooz Gemachtigden / en anders niet / op berbeurte van 't leven / gegeven wierd. De Raatsheeren / deze beroerte gestilt hebbende / hadden daar na noch tegen zich de bezondere lieden / of burgers / die

die op hun beurt verscheide smadigheden aan hun bewoezen. Zp verfoeiden hen opentlijk / beschuldigden hen van heimelijk verstant met de vbanden te hebben / deden gerucht strojen dat zp by nacht wilden vertrekken / om tot de vbanden / nu by daag / en dan by nacht / ober te lopen. Zp / om aan vder diets te maken dat hun redenen waarachtig waren / en om hun Obersten noch meer te verfnauwen / maakten Wachthuijen by hun woningen / by dag en nacht uit hun ege beweging. Zp stelden schiltwachten booz / achter / en op de toegangen / om hen te beletten : in boegen dat zp van zes uren des avonts tot aan zeven uren des uchtens niet darden uit hun hujs gaan. De dag was ook niet veilig booz hen ; 't welk zp alles verdzagen moesten.

van 't Re-
cif tegen
hun Obe-
righet.

Het elfde Hooftdeel.

Grote ontsteltenis in Hollant over de zaken van Brasíl. Vertoningen van de Portugesche Gezant. Klachte der Staten aan Frankrijk. Antwoort daar op aan hen. De Hollanders veinzen, maken grote toerusting, worden door de vorst verlet, hebben groot onweêr in Zee, en worden van d'Engelschen qualijk bejengt.

Maar laat ons nu tot Hollant komen. Wat zullen wy van al dit volk der Vereenigde Lantschappen zeggen? Van hoedanig een verwondering wierden zp oberballen op 't verhaal van zo veel berkeerde en droebe boozballen / die onder de menigte verspreid wierden. De Bedienaars der verscheide Godsdiensten / en in alle talen / die daar gepreekt worden / vergrootten met grote bitterheit in hun redenen d'ongetrouheit der Portugezen / en spraken alle woorden / die bequaam zijn om haat en schrik tegen hen t'ansteeken / in 't verhaal van deze welspreekentheit / die zp betoonden in 't verhalen der woertheden / die zp hun Lantslieden hadden doen lijden / en dit booz middel / die / gelijk zp oordeelden / niet konden uitgewischt worden. Het volk van 's Gravenhaag / geheel ontroert zijnde / wilde zich op de Gezant van Portugál / die daar zijn verblijf had / werpen. Het graau belegerde en omringde zijn herberg ; en zp zouden die overtueldigt / neergevozen / en alles in stukken gekapt hebben / zo de Vorst van Oranje / met zijn lijfwacht toeschietende / zulks niet belet / en de menigte opgeruimt had. De gezant van Frankrijk verzocht gehooz aan d'algemene Staten / booz de gezant des Konings van Portugál / die booz zijn meester al 't geen ontkende / dat de Portugezen / zo wel zijn / als hun onderzaten in Brasíl gedaan hadden. Hy betuigde dat het buiten zijn weten was, en daar af hy grote ongeneucht had. Hy bood gewapent krijgsvolk aan / om de beide Portugesche volken te helpen straffen. Hy gaf aan de Staten volle macht van zelve recht over d'onderzaten van zijn eige Koning te doen , en zijde dat hy de handel dezer beide volken verfoeide , en zodanig een bystant , als zijn krachten aan hem toelsten, wilde gebruiken, om hen weêr in de bezitting van hun

Grote ont-
steltenis in
Hollant
ober de rij-
ding van
Brasíl.

Vertonin-
gen van de
gezant van
Portugal.

hun veroverde goederen te stellen. Hy verzekerde aan zich zelf / dat hy de Strickers van de beroerte aan hen zou doen leveren, en met hun goederen de schade van de Compagnie boeten.

Maar deze Gezant dee bergeefs met grote beballijfheit dit bedriegelijk ver-
toog boozdeze wijze en boozsichtige Staatkundigen. Maende hy dat zy niet wel
van alles onderrecht waren / om te bemerken dat zijn redenen alleenlyk met
beinsing / logen en bedroch opgepronkt waren ? dat zijn aanbiedingen en booz-
stellingen alleenlyk op list en bedroch steunden ? Zy gaven ook geen antwoord
aan hem / maar zonden enigen / om aan de Chyistelykste Koning te klagen over
de meenedigheid en ondankbaarheid van de Koning van Portugal, die zo hoog
en dier aan hen verplicht was, en die, na dat zy zo grote zorg voor hem hadden
gedragen, en hun schatten tot zijn verheffing besteed, tot vergelding hen van
hun veroverde plaatsen in Brasil verradelijk berooft, hun Oversten omgekocht, en
met enkel verraat ontellijke wreetheden aan hun onderdanen gepleegt had, met
breken van d'algemene Vrede, tusschen hen in 't zeffienhondert eenenveertigste
jaar bezworen. Zy boegden hier noch by / dat zy gedwongen waren hem d' Oor-
log aan te zeggen. Zijn Majesteit dee hen weer aanzeggen / dat dit de zaken der
bezondere lieden betrof, gelijk zy zelve te voren hadden bygebracht, toen'er
verschil om Angola was: dat de Koning van Portugal ontkende ooit hier ig be-
willigt, geraden, of deze wanordeningen bevordert te hebben, en zijn dienst hen
hier toe aanbod, om verhoeging aan hen te geven: dat het van te groot belang
voor deze twee Opperste machten was, ja ook voor geheel Europa, geen vyanden
tegen malkander te worden, en hier Oorlog om een Lant, dat zo verre gele-
gen was, te voeren: dat men, in plaats van deze enigheit te breken ('t welke de
Spanjaart, de gemene vyant van alle drie, wel zou wenschen) eer de Franschen
en Engelschen moest navolgen, die, hoewel'er beroerten en zwarigheden tus-
schen hen in de Landen van Terra Nova voorvallen, echter in Europa in goede
vrede leven, en hun koophandel met malkander niet steuren, schoon deze twee
volken van weérzijden zodanige heirkrachten, als hen goet dunkt, derwaarts
zenden, om te strijden, zonder dat dit in hen hier de minste twist veroorzaakt:
dat d'algemene Staten, en de Koning van Portugal in alle geval desgelijks be-
hoorden te doen; maar dat men echter van verdrach moest handelen, en aan de
geen recht doen, dien zulks toebehoorde.

Machte
der Sta-
ten aan de
Koning
van Frank-
rijk.

Des Ko-
nings ant-
woort.

De Hol-
landers
beinzin
't ongelijk/
dat hen
van de
Portugees
aangebään
is.

D'algemene Staten besloten niet naar deze raat te luisteren / maar zich te
werken / en broeg of spade reden hier af van de Koning van Portugal / dooz
alle middelen / die zich daar toe vertonen zouden / te eiffchen. Maar zy / ooz-
delende dat het noch goen tijt was om aan deze lijn te trekken / en dat men eerst
moest beramen wat grontregelen men daar in zou houden / en ook om te ver-
wachten hoedanige voldoening de Portugeezen hier af aan hen zouden geven/
lieten hun Gezant te Liffebon blijven. De Gezant van Portugal weech ook
niet uit de Haag; en deze twee Volken moeiden malkander niet ter Zee / of te
Lant / en voeren boozt in hun koophandel aan deze zijde van de middellinie.
Maar de Staten / om geen tijt te verliezen / en zo groot een Lant / dat men hen
tegen de beloofde trou wilde ontroben / te behouden / rieden de Westindische
Compagnie aan / die noch enig gelt in de wisselbank behouden hadden / dat
zy een Bloon van vijf of zes duizent mannen zouden toerusten / die / naar dat
de

de Raatsheeren van 't Recif geschreeven hadden / meer dan genoeg zou zijn / om over al weer in 't bezit te geraken / en de weerspannigen te slaan ; en zeiden dat zy noch de beste plaatsen in hun bezitting hadden / en dat zy / om hen weer op te helpen / hun vyfheit van de bezitting in Brasil door vijftien jaren verlangden / om aan hen middel tot vergoeding van hun schade te geven. **Val-**gemene Staten slaakten ook / om hen lieftelyker te doen volk en Soldaten krijgen / vijftientwintig vaandelen van hun gehele krijgsmacht / daar af het grootste deel / met de genen / die men in yder Regiment / en deur alle Steden vergaderen kon / tot een getal van volle vier duizent mannen / zonder de Bootsgezellen en vyve Lieden / aangenomen wierd. De Schepen / die hen overboeren zonden / wierden ook ten koste van de Compagnie toegerust. De Vloot was in November van 't zestiende hondert vijfenbeertigste jaar gereet om te vertrekken ; en de Schepen waren op de Hont by Vlissingen bescheiden. Maar daar quam onverwacht een bobengebwoone vorst / die al de havens met ys besloot / en de Schepen daar drie maanden lang in hield.

Grote toerusting naar Brasili.

De vorst belet hen.

Coen de vorst gedaan / en 't ys gedooit was / ging de Vloot te zeil in 't begin van Februarus / in 't zestiende hondertzesenbeertigste jaar. De vergadering van de hoge Raat in de heerschappij der veroverde Landen van Brasil, in de plaats der gener gekozen / die zes jaren lang hun ampt bedient hadden / waren mee in deze Vloot. Zeker / de genen / die daar waren / hadden groter begeerte om weer te keran / dan de nieuwe Oberigheden om hen te trekken / schoon zy gewillig op de reis waren / vermits zy vastelijk meenden dat zy door hun tegenwoordigheid de Portugezen zouden verschrikken / door huu koomst alles weer ophelpen / en dus hun gedachtenis eeuwig maken. Maar zy hadden tijts genoeg om huu doling te bekennen / en berou van deze verwaantheit te hebben. Men verkoos deze Raatsheeren uit de genen / die de beste kennis en erbarentheit in de bestering der Steden hadden / en die men bad dit ampt aan te nemen. 't Getal daar af bestont in vijf : te weten mijn Heer de Voorzitter Schonenburg, hier toe met voorbedachte raat uit de Vergadering der algemene Staten getrokken ; mijn Heer van Goch, Raatsheer en Pensionaris van de stat Vlissingen, gewoonlijk van 't Lantschap van Zeelant naar de vergaderingen der algemene Staten afgebaerdigt ; mijn Heer van Beaumont, Advokaat Fischaal van de stat en 't Lant van Dordrecht, en langs de Maas / alle drie van sonderlinge deucht en oprechtigheid / die hun tijt in de wetenschappen / en in de konst van de Burgerlijke bestiering verstelen hadden / en in de talen / die gewoonlijk in Europa gebuikt worden / erbaren waren / en in hun jeucht in al de Koninkrijken en Lantschappen van Christenrijk hadden gereist. Zy boegden hier noch by / om de rekening van de Compagnie waar te nemen / de Heren Haaks en Trovire, treffelijke Kooplieden van de Stat Amsterdam, en tot Geheimschrijver de Heer de Heremijt, Advocaat van de Stat Delft, Zoon van de grote Schipper de Heremijt, die d'aarde rontom gezeilt heeft. De Veltoverste van 't Krijgsvolk te Lant was de Heer Sigismond Schop, een Duitscher / die 'er alree Veltoverste geweest had / en van de welk te voren gesproken is ; een dapper en edelmoedig man / maar die voorwoort geacht wierd. Doch men ried hem dat hy zich zachter en gesantfamer / dan hy eertijts gedaan had / aan de Soldaten zou betonen / om door zijn meewarigheid

Hoge Raat naar Brasili.

Namen der Raatsheeren.

warigheid

warigheid hen te verplichten tot hem getrou te zijn / en hun plicht wel te betrachten. Men verkoos tot Overste van de Zee de Heer Bankert, Admiraal van Zeelant / die zo tot Admiraal van de Zee tusschen Brasil en Angola maakten. Deze allen gingen in een zelve tijt te Scheep. De Steden / Schanffen en Schepen / die in de Habens lagen / betuigden hun goede wil tot deze Vloot / aan de welke zo / met het lossen van hun geschut / geluk en voorspoet op hun reis toewenschten. 't Getal der Schepen quam op tweeëndijstig.

Ontweer
voorz de
Vloot/

Men leest niet dat 'er / van al de Vloten uit Holland naar Brasil gezonden / ooit een gelweest heeft / die zo veel tegenspoet als deze heeft gehad. Zo verstrekte tot een gedurig speeluig aan d'ongestadigheden van de Zee / en dit niet voorz een korte tijt / maar voorz gehele zes maanden / die zo onder weeg was. Want zo / die in de kommerlijkste tijt van 't jaar te zeil ging / had ook veel zwaarigheden waar te nemen. Twee dagen na onz vertrek liepen wy / van zware stormen gedreven / in de Haven van Duins in Engelant / tegen ober Nieuport, daar twee van onze Schepen / vermits het Anker niet wilde batten / dzif raakten / en op 't zant stieten. De genen / die daar in waren / verzonken ten deel / en d'anderen wierden van de Boten der Engelschen gebergt / die / tot betaling van de moeiten / die zo gedaen hadden / al 't geen / dat in deze Schepen gebonden wierd / wechroofden. Wat het Geschut / d'Amunition / Zeilen / Coutwen / Masten en Ankers aangaat / d'Overste der Engelschen dee die in de Vestingen brengen / en zeide dat dit / met de Schepen / die daar strandden / of Schipbreuk voorz de Habens en Steden van Engelant leden / ('t welk zo des Konings Kamer noemen) een recht was / dat aan d'Admiraliteit behoorde / gelijk ook al 't geen / 't welk twee mijlen van d'Oeber in Zee valt : in boegen dat wy gedwongen waren de gebroke Coutwen / en d'Ankers / die onze Bootsgezellen uit de gront gebischt hadden / weer ober te geven. Deze storm belette ons drie dagen lang aan Lant te komen ; in welke tijt de Soldaten en Bootsgezellen / die 't gebaar ontkomen waren / en alles verloren hadden / zich / van koude en honger gedrukt / om dat men aalmoessen aan hen weigerde / in 't Lant wilden verspreiden / om daar leefmiddelelen te zoeken. Maar d'Engelschen brachten terstont de Vaandelen / die zo Tremebenden noemen / in de wapenen. Dezen bingen al deze Soldaten en Bootsgezellen / brachten hen weer in Duins, en deden mijn Heer van Goch, die ober de Vloot gebood / aanzeggen / dat hy hen baerdiglijk in zijn Schepen zou doen gaan / of dat zo hen anders ten kosten van de Compagnie weer in Holland zouden doen voeren : men moest dieshalven een Schip voorz dubbelt gelt huren / 't welk men anders met gemak had mogen doen / om hen weer naar Middelburg te brengen / en van daar weer andere Schepen te doen komen.

daar af
twee
Schepen
bergaan,

Wy kregen toen de wint een weinig ruimer ; maar na dat wy twee dagen gezeilt hadden / ontstont 'er een felle storm / die van een zelve streek quam / en de Zee zo ongestuimig maakte / dat wy gedwongen waren spoediglijk in een der Havenen van 't Eilant Wiche, daar wy alree voorzby waren / 't Anker te laten vallen. Deze Haven / Sint Helena genoemt / legt tusschen 't Eilant en 't vaste Lant / daar drie mijlen hier af gelegen / de Stat Antonne legt / daar men d'obergebleve stukken van een kostelijk Schip van Holland aan ons ver-
toonde/

toonde / dat twee Millioenen waerdig gefchat wierd / en uit Brasil quam / en 't welk ober drie dagen / dooz het stoten aan een klip / omtrent een Musketfcheut aan gene zijde van 't Eiland / vergaan was : in boegen dat men van driehondert menschen / die daar in waren / niet meer dan omtrent dertig ber- gen kon. Hoe geweldeljk dat het stoynt / zo is echter de Zee daar stil ; doch kop quamen 'er niet / dan met grote zwaarigheid / uit. Ongeftadige winden hielden ons daar negen gehele weken. Wy wonden tot twintig malen 't Anker op / en zeilden fomtijts een / twee / drie / vier / tien of twaalf mijlen berre / en wierden tot twintig malen / dooz de strydige winden / naar onze vorige plaats gedzeben. Wy kregen ondertuffchen tyding van 't Kecif, dooz middel van een ander Schip / dat twee maanden van daar had geweest / en by gebal niet berre van ons zijn Anker liet vallen. De genen / die daar in waren / zeiden / dat de Hollanders daar in grote noot waren / dat kop misschien het Lant verloren zouden vinden / en dat 'er weinigt voozraat van llytoecht was. Dit bracht te weeg dat kop met grote arbeit / en ondanks de strydige wint / in Zee geraakten / daar de wint zo geweldeljk aanwies / dat kop naar de Kusten van Portlant , heel gebaarlyke plaatsen / gewoopen wierden ; en dit ten deel dooz de vergiffing der Stierlieden / die niet diep genoeg in Zee gehouden hadden. De verwoede golben van de kop der Zee zeben onze Schepen naar de frant / die met klippen bezoomt was / daar in 't aanzien van ons alle een Schot's Schip stiet en verging / in 't welk omtrent tweehondert menschen waren / die tot een roof van deze ongetrouwe hoofstoffsie wierden / met schrikheljk getier en gekrijt / 't welk onze schrik / van gelijk ongebal te moeten uitstaan / verdubbelde. Maar de Goddelijke goetheit / ons in hrees gehouden / en de schrik des doots / die ons schijnbaarde was dan 't leven / aan ons vertoont hebbende / beschutte ons daar af / dooz middel van onze wakkerere Stierlieden / die echter alles verlaten / en de Roerpen vastgebonden hadden ; in boegen dat kop / in de genade der golben geflingert / op tien of twaalf treden na aan de klippen waren gekomen. Het scheen dat alles schichteljk veranderde. Het Schip nam een andere keer ; en zo zetten de Zeilen by de wint / en stierden de Schepen tegen de wint op / die uit het Lant quam. De hoorden vielen in 't water / 't welk in zo groot een oberbloet op d' oberloop quam / dat 'et daar deur liep / en een deel van 't geen / dat 'er in was / bedoof. Wy bleben zeven uren lang in deze verbaasheit / en verwachtten pder ogenblik niets anders / dan de doot / toen / tot vermeerdering van schrik / de duifternis van de nacht ons oberviel / en ons alle hoop dee verliezen van uit het midden van zo veel gebarelykheden te geraken. Maar 't ontweer bedaarde eindeljk / en na dat onze Schepen een wyl gedzeben en gezworben hadden / wierpen de Bootsgezellen 't Anker / en hielden ons achter een kleine heubel.

De Soldaten / Bootsgezellen en Reizigers / van zo groot een ongemak vermoet / en dooz 't gedurig braken als afgemat / daar af de felle roym oozzaak was / vielen in een diepe slaap / die hun moedeleden verguikte. Maar zo wierden schichtiglyk opgewecht dooz een verdzietige morgenwekker van zes schoten met grof geschut / die men met het kriecken van de dag uit een stene Burgt / op d' oever van de Zee / twee Musketfcheuten van ons gelegen / naar onze Schepen zond / en die drie mannen doodden / en vier of vijf quetsten.

Hollants
Schip by
Wicht ver-
gaan.

Grote te-
genfpoet
ter Zee
dooz de
Dloot.

Dyant-
fchap der
Engelfchen
aan de
Dloot /

daar af
reden ge-
eijcht word.

Antwoort
van de
Burgt-
hoofjt.

Weerant-
woort der
Hollan-
ders.

Hun ber-
trek van
daar.

Mijn Heer van Goch zond haerdiglijk in een Sloep naar deze Burgt de Schipper van 't Schip / die een Zeeu was / Hameling een Engelsch Hooftman der Soldaten / en mij / die dit schrijf / een Franschman / op dat d'een of d'ander van onze drie verstaan zou worden. Wy verhoogden ons by de geen / die daar gebood / en vraagden hem naar de reden van dit quaad onthaal, en wie hem belast had dat hy ons dus handelen zou, dewijl hy wel aan onze vaandelen zag dat wy onder d'algemene Staten stonden, die gemene vrienden van de Koning van Engelant, en van zijn Parlament waren, en of hy van ons de Vrede wilde beginnen te breken. Wy gaf aan ons tot antwoort / dat de Burgt, daar wy waren, over niet meer dan acht dagen van 't Parlament den Koning afgenomen was: dat men hem daar gestelt had om die te bewaren, en dat zijn hoofd daar voor te pant stond: dat hy vermoeden had gekregen dat zo veel Schepen om geen andere oorzaak daar gekomen waren, dan om hem te verrasschen: dat hy niet alleenlijk naar ons had doen schieten, maar dat hy ook 't gehele Lant in rep en roer had gebracht, en dat 'er in min dan drie of vier uren tijts meer dan zeven of acht duizent mannen by hem zouden zijn: dat hy om de doden en gequetsten bedroeft was, en dat hy echter niet meer dan zijn plicht betracht had, om dat wy voor de Burgt behoorden te strijken, gelijk al de Schepen, die daar ankeren, of voorby zeilen, gehouden zijn te doen: dat hy, zo veel de vaandels aangaat, niet verplicht was zich daar op te betrouwen, dewijl men die vervalschen, en een ander voeren kon, en dewijl het aan geen volk, dan aan hen zelven, veroorloft was daar hun vaandels te laten wajen. Wy zeiden weer tot hem / dat wy daar onvoordacht gekomen waren, en dat wy, naar Brasil zeilende, door de storm, in de duisternis van de nacht, en met gevaar van onz leven, daar gedreven waren, zonder dat wy de plaats, daar wy waren, kenden, of wisten dat 'er een Burgt was. Wy antwoorde weer aan ons / dat het een ongeluk was, en dat wy 't alleen moesten dragen. Wy dee ons echter zes gulden booz pder schoot met grof geschut betalen / eer tot eerbewijs, zeide hy / dan om 't gelt. Boozts / hy onthaalde ons heerlijk en wel / en zond aan ons Admiraalship Spaansche Wijn / met ontellijke verontschuldigungen aan mijn Heer van Goch. Toen dit gedaan was / lichtte men d'Ankers / en begaf zich onder zeil / na dat wy drie schoten booz de Burgt geschoten hadden / die ons weer met een schoot antwoorde.

Het twaalfde Hoofstedeel.

Muiterij onder de Soldaten. Twist tusschen van Goch en Beaumont, die zijn afscheid neemt. De Bootsgezellen en Soldaten warren te zamen, en worden door van Goch gestilt: Pico, een hoge Berg. Vreemde Visschen in de grote Noortzee. Ziekten en scheurbuik onder 't volk. Gevaar onder de Linie. Dodelijk water. Doling van enige Historieschrijvers van

van de twee Polen. Noot en elende op 't Recif. Blijde inhaling der Inwoonders over de koomst van ontzet.

N dat wy drie dagen in 't Kanaal gezeilt hadden / begonnen de Duit-
sche Soldaten van ons Admiraalesschip beroerte te maken / en d'anderen
de wapenen te doen aantasten. Zy klaagden / dat men geen Kaas /
Wandelwijn en Tobak aan hengaf / en benamen onder deze schijn den Bot-
telier de sleutels van de Bottelerp / aten en dronken daar twee dagen lang
Goch, en al de genen / die in de kajuit waren / ober boort zouden werpen. Ter-
wijl de Soldaten dus in razerny ontfteeken waren / hielden wy ons op onze
hoede. De deuren van de Stuurplecht wierden van binuten toegeslut / gelijk
ook de deuren van de Hut / die daar boven is. Men zette 't geschut om op
d'oberloop te strijden / zo zy aangetast wierden. Men bracht ook veel wape-
nen by malkander. Wy hadden ondertusschen middel om ons by d'andere
Schepen van de Bloot te voegen / en onze kajuit met Bevelhebbers te ver-
bullen / die men deur de beinsters van de Geschuthamer dee inkomen. Dit
bracht enige bedaring en stilstant onder d'oproerigen / die men niet verdelgen
wilde / om dat men hen behoefts. Zy / ziende dat zy te zwak waren / baden op
hun kniejen om vergiffenis aan mijn Heren van Goch en Beaumont, die aan
hen tot antwoort gaben / dat men niet met de wapenen in de vuist, en met dreig-
gingen iets verzoeken moest ; dat men dit met woorden of geschrift behoorde
te doen ; dat zy niet min dan de doot verdient hadden ; dat zy echter vergiffe-
nis zouden verkrijgen, op voorwaarde van nooit gelijk misdrijf weer te bedrij-
ven, en getrou te blijven. Wy dee aan pder een pont Tobak / een Hollantsche
Kaas / en Wandelwijn uitdeelen / om hen te stillen. De stichters van deze be-
roerte / schoon men hen uit zekere inzicht hun misdrijf vergeben had / wierden
echter aangetekent ; en men spaarde in Brasil de strop niet boort hen / op 't min-
ste misdrijf / dat zy begingen. Maar op dat zy niet weer gelijke beroerte aan-
bangen zouden / zo wierden zy by zebenen afgescheiden / en in andere Sche-
pen verdeelt. Twee Schippers / weigerende hun deel daar af in te nemen /
wierden van hun ampten berooft / hun huur wierd verbeurt gemaakt / en zy
weer naar Hollant gezonden.

Coen zy buiten het Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant, en in de Spaan-
sche Zee gekomen waren / dee mijn Heer van Goch in zijn Schip al de Bevel-
hebbers van de Zee / en van 't Lantheir bergaderen / om aan hen te bevelen
hoe zy zich op deze reis zonden houden / om malkander by nacht te hemmen / en
in strijden / stozmen en ongeballen malkander te helpen. Maar mijn Heer van
Beaumont, die alleen van al de Heren in onze Bloot was / (want d'anderen
hadden al van Duins in Engelant van ons afgeweest / en een andere streek ge-
kozen) wilde dit bevel niet aanneemen / en zeide / dat hy dit bevelen moest :
dat hy in 't voeren van de vlag moest gebieden, om dat hy een der voornaamste Ka-
mers van de Compagnie, en van 't Lantschap van Hollant, dat zonder tegenspre-
ken voor 't eerste van alle gehouden wierd, vertoonde : dat hy, zo veel hem in
't bezonder aanging, wel onder de Heer van Goch wilde staan, en voor hem wij-

Muting
onder de
Soldaten/

die bergiffe-
nis ver-
zoeken.

Twist tus-
sichen van
Goch en
Beau-
mont.

ken; maar dat, in staat van een beamp't man, deze eer aan hem behoorde; en dat de genen, die hem verkozen hadden, mo' it aan hem zouden verwijten dat hy hun voorrechten had laten verloren gaan. De Heer van Goch gaf hier op tot antwoort / dat in dit geval geen van beiden de Lantschappen van Holland en Zeelant vertoonden, die beide onder de wet der algemene Staten, en niet d'een onder d'ander, stonden, maar alleenlijk de Kamers, die hen hadden verkozen, en doen bevestigen: dat Middelburg, en niet Dordrecht, na Amsterdam volgde, en dat, zo hy weigerde hem te gehoorzamen, zo hy de voorste wilde zijn, en de vlag op zijn Schip voeren, hy niet wist welke plaats de Kamer van Middelburg in de Vergaderingen van de Westindische Compagnie voor de Negentien had. De Bevelhebbers wierden hier op vergadert. Dien van Zeelant / welks getal het grootste bevonden wierd / stemden vooz de Heer van Goch, en wilden dat de Heer van Beaumont niet meer dan Onderadmiraal zou zijn. Dien van Holland in tegendeel besonstigde de zijde van de genoemde Heer van Beaumont, en wilden dat hy Admiraal zou wesen. Zp konden dieghalben hier in niet verbaargen. De Heer van Beaumont, ziende dat de Hollandsche Schepen / met d'anderen vermengt / een zelbe streek hielden / als de Heer van Goch, die altijd de voortocht had / ontbood / op dat d'anderen geen eer daar af zouden hebben / al de Hollanders by hem / en wilde dat zp een andere streek zouden nemen. Hy / met grof geschut een schoot schietende / zeide baar wel / en scheid de van ons af / en betoonde zich hier vooz als Admiraal / die / van weg beraderende / schiet / om d'anderen te verwittigen tot hem te volgen. Maar men liet hem gaan.

Beaumont
scheid zich
van de
Heer van
Goch,

Een goede en gestadige wint / die een gehele maant duurde / der ons twaalf hondert mylen weegs op de Spaansche Zee afleggen / daar de Schepen heel gemakkelyk zeilen / om dat de golven / hoewel dziemaal hoger dan in andere plaatsen / daar heel langfamelijk gaan / schoon deze Zee altijd betwoogen is. Maar detwijl onze Schepen te veel tijts met malkander spilden / en somtijts de zeilen gehele dagen lang moesten strijken / zo wierd gezegt dat yder zodanig een streek / als hy begeerde / zou kiezen; en vooz uit zeilen / om te vroeger aan 't Recif te geraken. Wp zeilden voozby de Kaap van Finesterre, langs de kust van Portugal / en voozby de Stat Lissebon, en daar na by de grote en hoge Krotfen / die in Zee uitstrecken / en de Barrollen genoemt worden. De Bootsgezellen zeiden dat de genen / die daar noch niet geweest hadden / bynkingelt aan hen moesten geven / of dat zp recht hadden om hen in Zee te werpen / en dat dit altijd een gewoonte had geweest: dat de Koning van Engelant, toet noch Voort van Walles zijnde / in zijn reis naar Spanjeit gedwongen had geweest een deel gelts aan de Bootsgezellen te geven. De Soldaten spotten met hen / en met al de redenen / op de welken zp hun etsch vestten / en wilden niet horen sprekken van iets te geven. De Bootsgezellen bestonden enigen van hen aant te tasten / en hadden hen alree met touwen onder d'okfels gebonden / om hen in Zee te dompelen / toen zp zich van andere Soldaten aangetast zagen / die hant wapnen gehaalt hadden: in boegen dat zp gereet stonden om malkander te doden. De Heer van Goch had genoeg te doen om deze beroerte / die in min dan een half uur ontsaan was / te stillen. Hy bebal aan de Bevelhebbers dat yder de genen, die onder zijn beleit waren, aan zou tasten, en dat zy voor hem zouden

Twist
tusschen de
Bootsge-
zellen en
Soldaten.

den komen, om hun redenen te vertonen. De Bootsgezellen / niet wel be-
noegt zijnde / schoven al de schult op de Soldaten, en verzochten dat men eni-
gen van hen zou straffen, of dat zy anders een nieuwe beroerte wilden aanheffen.
De Soldaten / in tegendeel / vertoonden dat de Bootsgezellen d'aanheffers waren,
en zeiden dat zy zich niet wilden van hen laten verblaffen, die niet aflieten van hen
gewonelyk smadig te handelen, zo zy hen somtijts de tanden niet lieten zien, en
niet in groter getal waren. De Heer van Goch vertoonde aan deze Bootsgezel-
len dat het, door 't bevel der Negentien, 't welk hy lezen deé, uitdrukkelijk ver-
boden was iemant te dopen, dan door 't bevel van 't gerecht: dat het recht, van
't welk zy spraken, niet anders, dan in alle minnelijkheit, geeischt moest wor-
den, en dat zy niemant moesten dwingen, en dat, als de Soldaten 't ongelijk
al hadden, hy zo hy hen wilde straffen, daar in belet zou zijn, en 't gemoe-
doen beginnen. Hy bekeef daar na heel heftelyk de Soldaten van dat zy / in
plaats van aan hem te klagen / de wapenen aangetast hadden. Hy benam hen
hun musketten / hun roers en zwaerden / die hy in de geschutkamer dee slui-
ten / om die in de noot aan hen wegr te geben. En zeker / hy / om hen te ver-
noegen / dee aan yder Bootsgezel een piynt fransche wijn / en aan yder bakt
van zeven Soldaten twee piynten voor een maal geben. De Bootsgezellen be-
spotten de Soldaten van dat zy hen hadden doen ontwapenen / en noch wel be-
taalt waren; en de Soldaten lachten om dat zy hen geslagen / en noch wijn tot
vergelding gekregen hadden.

Dan Goch
stuit hen.

Terwijl top dus voortzeilden / zeiden de Stierlieden / dat wy op de hoogte
van de Straat van Gibraltar, en seventig mylen daar af / en daar na op die van
Porto Sancto waren. Wy zeiden dicht voorby d'Eilanden van Madera, en za-
gen Teneriffa, en Pico van Canarien, deze hoge Berg / welks opsteekende top tot
deur de Wolken dzingt / en die men by klaar en helder weer omtrent zeventig
mylen verre kan zien; maar als dit ook gebeurt / zo voorsteekent het een aan-
staand en schrikkelijck onweer. Onze Stierlieden / in de rekening van de streck
van 't Schip naar 't Kompas / naar de ring op de middag / en somtijts des
nachts naar de Noortstar dolende / vertoonden aan ons de Kusten van Marocco
in Barbarpen. Ja zy / menende naar 't West verre afgeschoten te zijn / beran-
derden hun streck tegen de zoute Eilanden. Maar wy / in plaats van ons op
't Eiland Sint Vincent, een der zoute Eilanden / te verbarfchen / gelijk de ge-
woonte der Zeevarende lieden is / moesten dooz 't bevel van de Heer van Goch,
daar niet landen / om zo veel te spoediger op 't Recife te komen. Wy zagen /
op zestien en een halve graden aan de middellinie / d'Eilanden van Sal, Bella en
Vifhera, niet verre van Vincent, van de Spaansche Ballingen bewoont / die
daar gebannen zijn / en zich bykopen met een getal van Bokkebellen / die men
hen beveelt jareljks te leveren / daar af men Spaarsch leer maakt. Wy za-
gen ook op deze woeste en ruime rug der Zee een ontellicke getal van verscheide
Disschen / en een grote menigte van de genen / die met hun vleugelen van kraak-
beentjes / omtrent zo groot als Haring / en heel goet van smaak / in de Lucht
vlogen / en gewonelyk tegen onze zeilen aanquammen / gelijk Snippen / Co-
nijnen / Zeebarkens / en verscheide andere Disschen / daar af wy grote over-
bloet met de lijn / en met het scherp kregen. De grote hitte van de Zon / de
gezoute spijs / en 't weinige water / daar af men des daags niet meer dan een

Grote
hoogte van
Pico.

Breemde
Disschen.

glas kreeg / 't welk heel lelijk stonk / en vol woymen was / en de beschijmnelde bishuit / die van 't Zeewater bedorven was / veroorzaakten grote pijn en ongemak : maar boven al dee een stilte van zes dagen / terwijl top onder de Linie waren / ons bijna van hitte stikken / zonder dat top in al deze tijd naauwelijks een vierdedeel van een mijl konden voortkomen. Zeker / een breemd wonder van deze schrikkelijke vochtige vlakte / die stilder was dan een Doel / en / door de winden bewogen zijnde / de werelt doet beben / en schrik in d'onversaagste menschen ontsteekt / en / tegen wil van de naerstigheid der Stierlieden / met de sterkste Schepen speelt / als met schelpen / en hen ten top van haar hoge Waterbergen ophelt / en in een ogenblik in de diepste dalen neerstort / als of 30 hen in een onschutwelijke afgront dee zinken / terwijl 30 hen schichtiglijk weer in top doet rijzen / en daar na weer in de diepte dalen / en in de volgende dag zich stil / en als zonder bewegenis vertoont.

De hete stralen van de Zon / die in onze ogen als bonken vuur waren / veroorzaakten noch (behalven 't geen / dat alree gezegt is) veel ongezontheden. De Scheurbuik / een ziekte van de Zee / die de beweging der zenuwen weerhoud / de spieren verstyft / de leden kromtrekt / het tantbleesch bederft en zwart maakt / dat men daar na met een schaer moet wechsnijden / plaagde veel van onze Soldaten en Bootsgezellen / die alle van een gedurige koozts / en van een gebarelijke pijn in 't hooft / die negen dagen duurde / geplaagt wierden. Maar als men deze dagen over was / zo had men niets te bzezen. Zp dee echter een groot getal sterben / doch boven al de genen / die booz hun gezondheid niet zeer bekommert waren / en hun bozst ontblootten booz d'aangename verbarfsching van de nacht / die daar na dodelijck aan hen was. Onze Geneesmeester / de Wondheelders / d'Opperstierman / de Hoogbootsman / en omtrent vijftig anderen van dit Schip stozben. Men bewond hen in een kleet / en wierp hen in Zee / drie of vier uren naar hun overlijden / met twee hoegels van grof geschut aan hun voeten / en schoot een scheut tot hun uitvaart. Al de genen / die de lesbet ziek wierden (onder de welken de Heer van Goch en ik waren) hielden met geen geneesmiddelen geholpen worden / om dat die alree aan anderen besteed waren. 't Geen / 't welk men noch bond / was Olijfolie / van de welken men geneesmiddelen / dranken / en waschdranken maakte. Deze strenge elende was ons noch een weinig verdragelijck / uit oorzaak van 't vermaak der grote Disschen / die tegen ons Schip aanwoezen / om ons te zien. De Dolfijnen zwommen twee en twee in onze tegenwoozdigheit. Wp zagen daar de Zeebzaaffems / de schoonste / aangenaamste en lekkerste Disschen van de Zee / met de dikke en grote Disschen / die men Blazers noemt / die hun buik tot barsstems toe met water opvulden / en daar na by onze Schepen de keel om hoog staken / en het water met geweld weer uitbliezen. Deze stilte / zo zp langer geduurt had / was machtig om ons alle te doen vergaan / gelijk in 't jaar te voren aan een Portugeesch Schip / onder de zelbe Linie / gebeurt was / in 't welk met een levendig mensch was / en dat men bond zes weken na dat zp alle gestozben waren / gelijk men uit hun dagbeschrijving bespeurde / en gelijk twee Bootsgezellen verzekerden / die op reis en daar tegenwoozdig waren. 't Water zelf / dat uit de Wolken quam / was alree bedorven eer het nederviel. Het was ook vol van kleine woymen / en zo vergifstg / dat de druppelen niet zo haast op

Zieken en
Scheur-
buik onder
't volck,

Disschen in
de Zee,

Gebaar on-
der de mid-
delinie.

Dodelijck
water uit
de Lucht.

op de handen/ op 't aangezicht/ en op d'andere delen van 't lighaam vielen/ of daar liepen terfkont blaren op/ die enige kleine pijn maakten.

Toen wy goede wint hadden gekregen/ begonnen wy de Zuidpool te zien. Wy bespeurden hier uit de misflag van zekere fabelachtige Historieschrybers/ die zeggen dat men onder de Linie de beide Polen in een oogenblik kan zien. In tegendeel/ als men recht daar onder is/ zo kan men geen van de beide Polen zien. Men zegt ook heel beuzelachtig/ dat de golven van de Zuider en Noord-der Kusten onder deze Linie tegen malkander aan komen stoten/ om die aan te wijzen. Want deze Linie/ die niet dan een ingebeelde kring in de Hemel is/ en daar wy ons onder zeggen te wezen/ als wy twee of drie graden aan d'een of d'andere zijde zijn/ kan niet op 't water bespeurt worden. Toen wy vijftien dagen voortgezeilt hadden/ zeiden de Stierlieden tot ons dat wy op de hoogte van de Waap de todos los Santos, hondert mijlen aan geen zijde van 't Recif waren/ daar zy niet voortdacht hun streek opgenomen hadden/ om de wint tot hun voortdeel te krijgen/ die daar de helft van 't jaar uit het Zuiden/ en d'andere helft uit het Noordzen waait. De Stierlieden/ hun streek naar strant zettende/ beloofden aan ons dat zy 't Lant binnen weinig dagen tonen zouden. Wy/ de ze hoop geschept hebbende/ zeilden bij dagen lang met volle zeilen/ en ontdekten eindelijk de Kaap van Sint Augustijn, twee uren daar na de Stat Olinde, en daar na 't Recif, daar wy/ op een half mijl van daar/ 't anker lieten vallen. De Heer van Goch was d'eerste van de nieuwe Heren/ die daar aangquam. Over vier of vijf dagen waren enige Schepen op deze plaats gekomen/ maar zo recht van pas/ dat/ indien zy niet voort ons daar geweest hadden/ wy nooit op 't Recif aan Lant gekomen zouden zijn/ maar vruchtelooslyk weerom gekeert zouden hebben.

Dit arm quijnend volk was van d'uitterste hongersnoot zodanig gedrukt/ dat zy alree hopeloos en duibeloos waren geworpen/ en dat zy/ het Lant/ en de middelen/ die hen overgebleven waren/ verwarelozende/ niets anders dachten/ dan hun leven te bergen/ en zich van de doot te beschutten. Zy hadden/ in d'onmacht van langer te komen bestaan/ in de Raat/ en in de vergadering der burgers besloten in de volgende dag/ toen deze drie Schepen daar quamen/ enigen uit te zenden/ met de Portugezen te handelen/ zich in hun genade over te geven/ en alles aan hen te laten/ met behouding van 't leven/ en met voortwaarde van lijfdocht en Schepen aan hen te geven/ om weer naar 't Vaderlant te keren. Van al deze Inwoonders waren 'er geen/ die meer schrik hadden/ dan de Joden; want de Portugezen hadden gezworen dat zy nooit lijfs- genade aan hen zouden geven/ maar dat zy hen allen levendig zouden verbranden. Zy hadden ook besloten eer met het geweer in de handen te sterben/ en hun huid dier genoeg te verkopen/ dan in de handen der Portugezen te vallen. Zo haast als onze Schepen gezien waren/ quamen al de Barken en Boten ons te gemoet/ en geleidden ons in 't Recif, daar wy des avonts omtrent t'acht uren quamen. Ik geef aan de lezer te bedenken hoe groot een vrucht en blijfchap dit volk/ dat van honger gedrukt was/ geboelde/ toen het zijn verlossers zag. Men had in de tijd van gehele drie maanden niets anders aan hen uitgedeelt/ dan pder week een pont meel van erreten of bonen gemaakt: in boegen dat zy gedwongen waren hun holle buik met kruiden/ wortelen en bladen/ die op

Fabel van enige Historieschrybers.

Bitterste noot der Inwoonders van 't Recif.

Schrik der Joden.

Elenden/ op 't Recif gebleven.

hun

hun beften/en op hun kerkhoben groeiden/te verzaden. Zp deden deze gerechten hier of bijf maalt in bzak water koken / te weten de genen / die hout konden krijgen / om de bitterheit daar af te verzoeten. Zp aten dit met een weinigt zout / en met de Biffchen / die zp bingen. Al de Pakhuizen waren leeg ; en daar was niet meer overgebleven / dan tweeduzent bokkens / een ton incel / drie tonnen met erreten / en byna drie hondert stokbiffchen. Om trent vijftien hondert menschen stozben van elende of van hongert / en zo veel wierden ook gedoot / gebangen / of oberlopers aan de byanden / sedert het begin van d'afval tot aan onze koomst.

Blyfchap
over de
koomst van
de Vloot.

Al de Soldaten en Burgers begaben zich in de wapenen. Men hoorde niets / dan 't gedruis van 't geschut der Schepen / die in de Haven lagen / en van de stukken / die op de beften stonden. Zeker / 't geschut wierd met zulk een wanordening afgeschoten / dat een Schip en een Hus daar dooz in bzant geraakte / en verbrande. Indien de schrikkelijke boozwerpingen verrasschen konnen / zo hadden wy wel reden om verbaast te zyn in d'aanschouwing van deze slaven / en wilde menschen / die geheel naakt waren. Hun aangezichten waren zwart als ebbenhout / geel / berookt / en pffelyk. Hun ogen / die zp met boozdacht in 't aangezicht deden hollen en drazen / met een wild gezicht / hun magere en uitgezooogde lichamen / gelijk palen / zouden ook schrik in de stoutsten ontfleeken hebben. Zp stonden in de beinsteren der Huizen / en langs de zjden der straten / en hielden fakels en licht in hun handen : inboegen dat deze nacht lichter was dan een heldere dag. De blyfchap was zo algemeen / dat zp met onteljkke bzeuchdegeruchten verzelt wierd. Sommigen stampten / tot bewijs van hun blyfchap / d'aarde met hun voeten / en anderen gingen op een gestelde maat wandelen. De Heer van Goch bewees / om deze blyfchap met geen hateljk Schoufpiel te beblefiken / 's anderen daags vergiffenis aan twee misdadigen / die van diebery obertuigt / ter doot geboert wierden.

Het dertiende Hoofddeel.

De gehele Vloot koomt aan 't Recif. Naauwe toezicht op de leefmiddelen. Oneenigheit om d' Opperzitting. Klachte over d'oude Heren. Afval der Tapoyers en Brasilianen ; oorzaken daar af. De nieuwe Raat poogt d'afvalligen door zoetigheit tot hun plicht te brengen ; 't welk averechts uitvalt. De Hollanders geslagen. Ziekten op 't Recif. Grote macht der Portugezen , die de Hollanders tot verscheide malen doen wijken. Yver van de Veltoverfte Schop , die enigen met zyn eige hant doot. Middel beraamt , om de Portugezen aan te tasten.

Koomst
van de ge-
hele Vloot
op 't Recif.

Dat verliepen zes weken eer d'andere Heren / d'opperste Veltoverfte / de Kolonellen / d'Admiraal / en al d'andere Schepen van de Vloot weer op 't Recif quamen. Zp hadden dooz de storm / en om zich te ver-
bar =

barschen / gedwongen geweest aan de gelukkige Eilanden / aan Sint Vincent, Marahon, Angola, Guinea en andere plaatsen t'ankeren. Zp behorden zich eindelijk tot een getal van vijfenbeertig Schepen. De vijf anderen waren gezonken / die met de twee / die in Duins vergaan waren / zeven Schepen uitmaakten / de welken de Westindische Compagnie in deze reis verloor; behalven noch vier of vijfhondert mannen van de Bloot / die onderweg van ziekte / elende en andersins gestorven waren. De Inwoonders van t' Recif hadden stoffe om over deze bystant verlijd te zijn / gelijk ook de genen / die van de bekommernissen der Zee ontslagen / in een goede Haven gekomen waren. Maar zp waren enige weinige dagen daar na zeer verbaast van dat zp niet meer op de wijze van Europa gehandelt wierden. Toen de gehele Bloot gekomen was / berisep'er wel een volle maant dat men niet een mont vol Bzoots booz een Pistolet kon binden. Daar waren Gemachtigden / die zulks gaben op bziefsjes / die van de Heren getekent waren; aanpder booz een week twee ponden zwart Bzoot / anderhalf pont Blesch / een pont Spek / Erreten / Bonen / Olijfsie / Bzandewijn / Wijnēdik / en ook somtijts een mutsje Spaansche Wijn. Men gebod ook dat niemant hier af meer zou hebben / dan 't geen / dat in deze geschiften geschzeven was / op verbeurte van 't leven. Maar de geen / die veel gelt had / vond middelen genoeg om in 't heimelijk meer van de Gemachtigden te kopen. Want daar was in de grootste dierte zeker Jood / die booz hondert kronen omtrent vijftien of zestien ponden kreeg.

De nieuwe Heren gaben hun bziehen van achting aan de Heren over / die zp daar in bediening bonden / die hier op de Heerschappij aan hen overgaben. Zp / in hun ampten getreden / hadden enige zwaarigheid onder malkander om 't zitten. De Kamer van Amsterdam had twee verkozen / gelijk wp gezegt hebben / de Heren Trovire en Haaks, die kooplieden waren; de Heren van Goch, en Beaumont, geleerde en beampste lieden in hun Vaderlant / wilden niet dat d'anderen booz hen zouden zitten. De Doozitter Schonenburg behal dat pder van hen by maanden en op zijn beurt by hem zou zitten; dat een der gener van Amsterdam eerst zou beginnen / de Heer van Goch daar na / en verbolgens de Heer van Beaumont, en daar na dien van Amsterdam weer. Zp bespeurden wel haast dat hun Heerkrachten niet half bestendig waren / om de Portugezen aan te tasten. Zp lasterden grotelijks d'oude Heren van dat zp 't quaat minder / dan 't in der daat was / gemaakt hadden / en van dat men niet naaktelijc de zaak zodantg / als zp was / geopenbaart had: Maar zp hadden dit met boozdacht gedaen / op dat niemant zou komen om hen te doen vertrekken. D'amptlieden van 't Gerecht / de Hoofstmannen en Soldaten / de Zeelieden / Burgers en Inwoonders klaagden alle / elk op zijn wijze / over hun Heerschappij. Zp keerden weer naar Holland / daar zp niet meer / dan onbeampste lieden / d'ontfangst van de Kamers / en van de Westindische Compagnie hadden / en van de Regentien met de nek aangezien wierden. Men maakte in alle Steden lasterschiften tegen hen / die openlijk verhocht wierden / tegen hun personen en tegen hun heerschappij. West bijzondere lieden / die hier aan geraakt waren / dzeigden hen dat zp hen zouden in geding roepen.

De nieuwe Heren reedden in 't bezit. Zwaarigheid om 't zitten.

Klaagte tegen d'oude Heren.

Lasten tegen d'oude Heren.

Het scheen dat het ongeluk zich geheel tegen deze Heren kante / in plaats dat

Afval der
Tapoyers
en Brasili-
anen.

Oorzaken
daar af.

dat hun intree in hun ampt met enig gelukkig gebolg behoorde verzelt te zijn. De eerste tijding / die men aan hen bracht / was dat het grootste deel der Tapoyers en Brasilianen , die altijd vrienden der Hollanders geweest / en vooz hen gestreden hadden / van hen afgeweken was / en de zijde van hun vanden had gekozen / uit haat van dat zes maanden te voren Georgius Garsman , Oberste van de krijgsoordening / Jakob Rabbi , een Duitscher / een obergebe man / die zich zo wel naar de zeden dezer woeste menschen geschikt had / dat hy als een van hen geworzen was / en zo hoog van hen bemint wierd / dat zy een van hun grootste Hoofdmaanen van hem maakten / had doen doden. De vrienden schreven d'oorzaak / om de welke Garsman Jakob Rabbi dees doden / aan 't geboel toe / 't welk Garsman van de dootslag en moort had / die van deze Jakob Rabbi tegen de Vader van Garsmans Gemalin bedreven had. Want hy verkoos de snodeste Tapoyers , en pleegde met hen verscheide roberpen in 't Lant. Zy zeiden dat zijn doot heel bozderlijk vooz 't gemeen was / en dat hy / de doot van zijn behutode Vader wrekende / en een rober uit de Werreld ruk- kende / die wel hondert malen de doot had verdient / wel gedaan had / en dat hter aan niets gebzak / dan een wettig gebruik van straffen / en dat het bonnis daar ober gestreken moest worden. De genen / die Garsman bijzonderlijk ken- den / en van zijn handeling konden oordelen / zeiden vastelijk dat dit zijn be- woegende oorzaken niet waren ; maar dat hy verstaan had dat Jakob Rabbi van de brucht zijner roberpen een kostelijke roof vergadert / en die in een plaats / aan Garsman wel bekend / verhoogen had / en dat hy dieshalven hem dees doden / om zijn boozdeel daar mee te doen. En zeker / men vond hy hem enige Jubwelen / die vooz de genen bekend wierden / de welke van Jakob Rabbi gerooft waren. Zo haast als Jan Dary , en al zijn vooznaamste vrienden kennis van deze doot kregen / zo deden zy verzoeken / dat men Georgius Gars- man aan hen zou leveren , om zelve recht daar over te doen ; vermits hy een van hun Hoofden gedoot had , van 't welk 't onderzoek aan hen behoorde , schoon hy schuldig daar aan had geweest , volgens 't voorrecht , 't welk aan hen gegeven was , door de Bewinthebbers van de Westindische Compagnie , van alleen onder- zoek tegen de genen , die van hun volk misdaan hadden , te doen. Zy zeiden dat Jakob Rabbi nergens af beschuldigt kon worden , en dat hy nimmer een verra- der van 't Lant had geweest ; dat , zo veel de moort betrof , die hy aan de be- huwde Vader van Garsman had gepleegt , de geen , die gedoot was , hem oor- zaak daar toe had gegeven , gelijk zy wel wisten ; dat , zo veel zijn roveryen aan- gaat , indien hy Vee genomen had , dat was alleenlijk om te leven ; dat het niet redelijk was dat hy en de zijnen van honger storven , terwijl men eten aan hen weigerde ; indien hy yzer gereetschap had gebruikt , dat het was om dat over 't Velt te gebruiken , zelf ten dienst van de Hollanders , van de welken zy nooit soldv ontfangen hadden , en voor de welken zy zich dikwijls in gevaar hadden gestelt ; dat zy , zo veel het Gout en Silver betrof , dat niet behoefden ; en weér over zouden laten geven , indien men daar af tot hen gesproken had ; dat in alle geval , indien hy strafbaar was , dit naar de gewoonte der Hollanders moest geschieden ; maar dat men hem vermoort had , toen men hem lichtelijk kon vangen ; dat zy hem meer dan hondert anderen beminden , en dat zy echter altijd hun vrienden wilden zijn , maar dat zy ook Garsman wilden hebben , om hem te doden.

doden. De Heren gaben aan hen tot antwoort / dat Garsman een hoog Bevelhebber was, en dat zy machteloos waren om hem te leveren; of hem, zonder misdaden van Staat, gerechtelijk te doen sterven; dat hy middel had om zich van 't vonnis, dat zy geven zouden, op de Negentien te beroepen, en dat men, eer men hem verwees, hem horen moest; dat zy verzekert mogten zijn dat men goed recht aan de genen zou doen, die Jakob Rabbi gedoot hadden, en dat zy heel onvernoegt daar over waren. Zp / hun woorden met de daat bevestigen willende / deden Garsman komen / en in hun tegenwoordigheid vangen; en de Heren van de Hoge Staat zeiden tot de Rechters / dat zp met hen onderzoekt van deze zaak wilden doen. D'afgebaerdigden der Tapoyers keerden weer naar, de hunnen / waren heel misnoegt van dat men Garsman aan hen geweert had / en zeiden in hun bertrek dat de Hollanders berou daar af zouden krijgen. Garsman, daar na van deze zaak onderzragt zijnde / loghende dat hp deze moort aan Jakob Rabbi gedaan had / of had laten doen. Hp beschuldigde twee Soldaten van zijn Waandel / die 't werktuig daar af hadden gekweest / en die / gebangen zijnde / gaerne hun bedrijf beleden / maar echter daar hpboegden dat Jakob Boulan, hun Waandzig / dit aan hen bevolen had. Boulan wierd ook gebangen / en zeide dat het geen / 't welk hp hier in gedaan had / dooz 't bevel was geschied / 't welk Garsman, zijn Hoofstman en Veltoverste / hier af aan hem had gegeven. Maar Garsman, in tegenwoordigheid gebracht / loghende alles volkomentlijk / en zeide tot Boulan dat hp een bedzieger was. De twee Soldaten wierden op de belijdenis van Boulan, die hen ontlast had / ontslagen; en de twee anderen bleben gebangen. Certewijl de Rechters van deze grote zwaarigheid handelden / en enige zekere blijk / van wie van deze beiden geloofst behoorde te worden / verwachtten / zeide Garsman bzaagsgewijze / of een Bevelhebber zijn Veltoverste stichter van zijn misdrijf moogt maken. Boulan, in tegendeel / bzicht weer hp of een Veltoverste / zijn macht misbruikende / het leven en de doot van zijn Bevelhebber in zijn handen zou hebben / met zijn macht te besteden in zijn haat onder een schone schijn van Oorlog te zoeken / en of hp / met zulks 't ontkennen / daar af ontslagen zou zijn / en of / zo hp het weigerde / hp hem afzetten / en dooz een schelm afkondigen zou / of anders schrybers en getuigen hpbzengen / om bewijs van zulken handel te geben. Maar men behond eindelyk dat Garsman en Boulan met malkander verdragen hadden / om Jakob Rabbi te doen doden / en dat zp de roof te zamen hadden gedeelt. Al hun goederen en soldp wierden verbeurt gemaakt / zp van hun ampten berooft / uit Brasil gebannen / en dooz schelmen weer naar Holland gezonden.

Deze nieuwe Staat zou gaerne / eer zp 't gebal der wapenen beproeft hadden / 't welk niet veel goets aan de Hollanders beloofde / de Portugezen / dooz 't vergeten der boozgaande qualen / met zoetigheid tot gehoorzaamheit aan hen gebracht hebben. Zp poogden dit te doen dooz d'afkondiging en aanslating van verscheide Plakkaten / door de welken zy, onder deksel van bewogen te zijn door zo veel gestort bloet, en dat noch in Brasil gestort zou worden, uit oorzaak van het quaat van sommigen, en de weerspannigheid van anderen, hun Onderzaten, die zy door 't staal konden verdelgen, maar die zy, eer tot barmhartigheid, dan tot strengheit geneigt, tot hun vorige staat en voorspoet wilden

De nieuwe Staat poogt d'afballigen dooz zoetigheid weer tot hun plicht te brengen.

brengen, een algemene vergiffenis en vergeving aan al de Portugezen, en aan al d'anderen gaven, die door noot of met wil afgefallen waren, en de wapenen aangetaft hadden, zo in de verlede, als in de tegenwoordige tijt, zo zy, weër tot hun plicht kerende, biñnen vijftien dagen te voorschijn quamen, om vergiffenis te verzoeken, en een nieuwe eed van getroutheit te zweren, met belofte van hen weër in hun goederen te zetten, en daar in te houden, uitgezondert Johan Fernandes Viera, Antonio Cavalgante, Dirk Hoogstraten, en Amador van Araguse, sichters van d'afval, en dootschuldigen. **Zp** verzoefden ook aan yder hen te doden, onder belofte van een zelve vergelding aan de genen, die hen doot of levendig brachten, gelijk in de voorgaande Plakkaten afgekundigt was. **Maar** deze Plakkaten hadden geen zo krachtig een uitwerking / als men wel verwacht had. **In** tegendeel / de Portugezen / hun spot hier mee hebbende / deden anderen aanslaan / daar in **zp** afkondigden / dat zy de Hollanders en hun aanhangers vergaven, en in genade aannamen, zo dikwijls als zy gewilliglijk die zijde verlieten, en zich in hun dienst begaven, met belofte van goed onthaal voor de genen, die de wapenen voor hen wilden dragen, en dat zy de soldy, die de Compagnie aan hen schuldig was, wel zouden betalen, of anders goed passport aan hen geven, en naar Portugal zenden, om van daar ter plaats, daar yder begeerde, te trekken. **Deze** Plakkaten waren in de **Neerduitsche / Fransche / Engelsche en Portugeische** Taal geschreven / en wierden op veel plaatsen langs de wegen aan de takken der bomen gebonden / en hadden een heel andere uitwerking / dan dien van 't Recif, uit het welk deel daar na ontsnapten / en / hoe naauwe toezicht men daar op nam / zich aan de zijde der vpauden begaben. **De** hoge Raat / d'andere Raaden / de Deltoberste / zijn Colonellen / en de Zeehoofman versleten gehele drie maanden in 't oberwegen op welke plaats **zp** zouden pogen in 't Lant te treden / en of **zp** dit met al hun Heichrachten zouden doen / dan of **zp** die verdelgen zouden / en of **zp** zouden zoeken strijt te leveren / dan of **zp** die zouden schulwen / welke plaatsen **zp** zouden aantasten / en zo voort. **Hun** doel strekte eindelijk om de plaatsen en 't Lant rontom 't Recif **hjp** te maken / de Portugezen daar uit te verdriven / de Stat Olinda t'obermeesteren / haar geheel te verdelgen / de Staap Sint Augustijn te belegeren / en haar op de zwakke plaatsen / die een meester van de bouwving der Vestingen daar bespeurt had / te bestozmen.

daar de
Portuge-
zen mee
spotten.

Berading
onder de
Bevel-
hebbers.

De Hol-
landers
van de Por-
tugezen
geslagen.

Ziekten
op 't Recif
onder
't volk.

De Deltoberste Schop zond tot zes of zeven malen Benden van drie / vier / of vijf hondert mannen uit / ober de Bloet / om de gedaante der Portugezen / en de staat der plaatsen te bezichtigen. **Maar** **zp** / een mijl of twee voortgetrokken / wierden van de genen / die zich verstekten hadden / zo heftiglijk aangetaft / dat een deel het leven daar liet / en d'anderen naauwelijks tijt om te wijken hadden. **Wijders** / de Soldaten op 't Recif, deze nieuwe lucht / daar de hitte alrijt overmatig is / ongewent / en berdzietig van dat **zp** dus / zonder verbarfsching / met het quaat water / en weinig lijfchocht / en gelijk besloten waren / wierden in korte tijt zwak / mager / en onbequaam tot het ambacht van d'oorlog. **De** Scheurbuik / Buikloop / de Wozmen / die hun oorzpang hadden uit het bedorve bloet / in al de delen van hun lighaam / daar men 't bel afscheurde / en die alrijt erig zaat nalieten / daar weer andere Wozmen affpooten / waren hun gewone ziekten. **Drie** of vier hondert stozben dus al quijnende / som-
migen

migen in de Gasthuizen / en sommigen in 't midden der straten / gelijk beesten / zonder hen te konnen helpen / dan met verbarffchingen / daar af men gebzek had. De leste uitbal / die Schop in 't Lant waagde / gebiedde zodanig tot zijn schande / dat / schoon hy zelf met acht hondert mannen daar by quam / de zijnen d'aankooft van vijf hondert vanden / die op hen aangamen / niet konden verdragen / maar de blucht kozen. Hy dee door dreigingen en beloften alle mogelijke vlijt om hen te doen stant houden / en te doen strijden. Maar 't was aan hem onmogelijk om hen te vergaderen : in hoegen dat hy uit toorn een Vaandrig / een Sarjant / en twee Soldaten / die d'eersten de rug geheert hadden / met zijn eige hant doodde. Een Stedehouder / en enige anderen wierden / om dat zy tot de ze blodighett geholpen hadden / geslaakt / en hun gewonne soldy verbeurt gemaakt / en als schelmen weer naar Holland gezonden.

Zwakheit
der Hollan-
ders tegen
de Portu-
gezen.

Hun Soldaten dus / zonder iets uit te rechten / te laten vergaan / was ongeraden / en noch min hen in 't Lant van Verge te doen lopen / daar zy van de vanden geslagen wierden / die tweemaal sterker dan zy waren / en die zich daar met voorzacht quamen vertrekken. Hier was echter de plaats / daar men beginnen moest zich meester van de plaatsen omtrent het Recif te maken / Olinde te veroveren / en de Kaap te belegeren / om zich daar te bevestigen. De middel / die zy hier toe vonden / was de Kolonel Hinderfon / met vijftienhondert Soldaten / uit te zenden / om Rio Sanct Francisco, een zeer rijke en overbloedige plaats / daar men uitmuntende Tobak maakt / tachtig mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde toe / gelegen / aan te tasten : want men vermoedde dat deze plaats lichtelijk t'overballen zou zijn / en datmen / met het Lant onder te brengen / en te verdelgen / daar door de genen / die zich by 't Recif omtielden / verplichten zou de humen te helpen ; terwijl Schop, hen zwak geboelende / met tweeduizent vijfhondert mannen / die niet van 't Recif afwecken / maar op hun luimen lagen / by nacht in 't Lant zou vallen / alles doden / verdelgen / en ten roof geben / de vanden verschrakten / d'Antwoonders dwingen alles aan hen te laten / daar sterke bestingen tot hun vertrek te maken / en daar na aan Hinderfon t'ontbieden by hem te komen / om de Stat Olinde t'overrompelen / en van daar naar de Kaap Sint Augustijn te trekken / met de versterking / die zy uit Holland verhoopten / volgens de brieven / die daar af aan hen gezonden wierden. Maar 't gebolg had een heel andere uitgang.

Middel
tot aantast-
ing be-
taant.

Het veertiende Hoofddeel.

Getrouheit van Jan Dary in d'afval der Tapoyers en Brasilianen. De Hollanders veroveren Rio Sanct Francisco. Overvloed van vleesch, dat niet duren kan. Wonderlijk voorval in 't straffen van een verrader gebeurt. De Hollanders van de Portugezen geslagen, Schop overvalt met list het Eilant Taparipa, en verdelgt alles.

Terwijl Hinderfon met zijn Vloot betrokken en onderweeg was / gebeurde 't dat de Tapoyers en Brasilianen, die zich van Jan Dary afscheidten / de zijde der Hollanders verlieten / en zich aan die van de Portugezen

Getroutheit
van Jan
Dary/ in
drafbat der
Tapoyers
en Brasilia-
nen/

obergaben; om de doot van Jakob Rabbi, en om dat men Garsman niet in hun handen gelebert had. Zp deden een tocht in Siara, daar zp al de Hollantsche Inwoonders van 't platte Lant doodden en vermoorzen. Zp berzochten ernstelyk dat Jan Dary, een Koning van hun volk / zich met hen zou verenigen / om de Portugezen by te staan. Zp brachten aan hem kleine geschenken / om hem te meer daar toe te verplichten. Maar hy gaf aan hen tot antwoordt / dat hy liever tegen hen zou oorlogen / dan ooit daar in betwilligen / en hun quade handel van Siara goetkennen. De Klaat van 't Recif, dit alles verstaande / en van de goede wil / die Jan Dary hen toedroeg / verzekert / zonden / uit vrees van dat hy zich zou laten omwenden / en om hem in hun verbont te houden / aan hem hun gewone Taalman / Roelof Baro, die van zijn jonkheit af by de Tapoyers opgeboed was / volkome kennis van hun taal had / en grotelyk van hen be- mint was / om hem van de vrientschap / die hy hen toedroeg / te bedanken. Zp gaben / tot bewijs van hun goede wil tot hem / Bijlen / Wiggen / Messen / Spiegelis / Kammen en diergelijke dingen aan hem / om hem in 't lang het bedroch en d'ongetroutheit der Portugezen te verhalen / en hem te vermanen tot hen niet te verlaten. Roelof Baro vond Jan Dary geschikt om altijd hun vrient / en vooz 't aanstaande / gelijk vooz 't verlede / getrou aan hen te zyn / hoe ernstelyk hy ook van de Portugezen genodigt was / om hem aan hun zijde te winnen. Zp ook / met d'andere misnoegde Tapoyers en Brasilianen, zyn dootvanden / openbaarden zich uit haat tegen hem / dreigden dat zp hem en de zyn uitroepen en verdelgen zouden / en hielden hem in eeuwige vrees / en gedurige onrust van oberballen te worden. Hy / ziende dat de duibel / die van deze Koning aangebeden / en vertrouut word / en met de welk hy zich in zijn gewichtige raden beraad / aan hem niets goet voozseide / verzocht ootmoedighlyk de bystant der Hollanders. Roelof Baro beloofde aan hem een machtige bystant van 't Recif, dat toen geheel byna geen heitkrachten had / dan om in stant te blijven / en dat uit Europa andere bystant vooz zich verwachtte / verre van hem zo haast te kommen beschermen.

De bystant
van de Hol-
landers
berzoekt.

Rio Sint
Francisco
van de Hol-
landers in-
genomen.

Toen Hinderfon en de zynen / terwijl Lichthart de Zee bewaarde / daar gekomen / en aan Lant getreden waren / verlieten de Portugezen / zo haast als zp de Hollanders zagen / de besting / die zp inhadden / en bloden in der pl met de genen / die in 't ope Velt waren / naar de Woffchen / en naar de zijde van de Waap / daar zp by malkander vergaderden / om dezen daar na te verdrjben. 't Was gemakkelijck vooz Hinderfon de besting in te nemen / en den Soldaten zich dicht in 't Lant te begeben / naar 't Dee te lopen en te ja- gen / en zich te verblijden / dewyl niemant hen tegenstont. De Heren van de Klaat / deze tijding verstaande / riepen alree zege / zege ; en zp / in plaats van de roof / en enige dagen mooy weer aan de Soldaten toe te laten / quamen ter- stont met hun zuinigheit aan / en deden 't Dee / dat men in groot getal / en on- gelijk meer dan elders / in 't Velt bind / opsluiten. Want daar woonden en- gen / die tien of vijftien duizent beesten bezaten. Men verbod scherpelijck aan yder een daar af te doden / van de welken enigen / dit gebod obergetreden heb- bende / strengelijck gestraft wierden. 't Is wel waar dat zp aan de Soldaten zo veel / of meer spijs / dan zp eten konden / omdeelden : maar eer dit deur de han- den der Hoofmannen en andere Bebellhebbers gegaan was / die 't beste kozen /

Oberbloet
van Dez.

zo kregen zy niet dan het overblijffel / dat alree stonk en bedorven was; om dat het barsche Dee in dat Lant naauwelijks kan lijden / dat men 't handelt / Lichte be-
derwing van
't vleesch. vermits het lichtelijk verderft. Want hoe grote blijft daar toe aangetoent woord / zo kan het echter niet van 's uchtens tot 's avonts bewaart worden / ten minste niet zonder dat te koken / en met Wijnéedik te bestrijken; en dan kan men 't twee dagen lang bewaren / doch men moet het zoorgvuldigh van de bliegen en woymen / die overal inkruipen / beschutten. Men moest ook een deel van zo veel beesten aan 't Recif deelachtig maken / tot verzorging van de Soldaten / Bootsgezellen en Burgers / die van zodanige verbarfchtigen alleen adem schepten / in deze gedurige en onberdzagelijke hitte / die de Gasthuizen met zieken / en de Kerkhoven met doden verbulde.

Hinderfon, deze besting / daar af wy gesproken hebben / niet naar zijn zint bindende / dee haar uitroejen / en een ander stichten / die zo haast niet gemaakt was / of zy wierd dooz een zware plasregen van vijf of zes dagen neergeworpen / ja zodanig / dat men die van nieuw weeropmaken moest. Veel Soldaten / te zeer met graben vermoeit / ontsnapten in 't Lant / daar de Portugezen een heir begonnen op te rechten. Een Peerlander / van Antwerpen geboortig / Betrades
gestraft; Schrijver van een Waandel / obertuigt van aan de vbanden te schrijven / dooz middel van zijn makker / die heimelijk tot een Bode diende / (deze was een der gener / die in onz Schip muiterp gemaakt / en eenentwintig dagen lang het Voorraats-huis had helpen plonderen) wierd gehangen en berwoozgt. Maar 't geen / wonderen/
baar in ge-
beurt. 't welk meer dan gemeen in zijn doot was / is dat hy vier stroppen behoefde / en dat hy vier malen opgeknoopt wierd / eer hy 't leven verloor. Drie stroppen vzaaken d'een na d'ander / gelijk draden: in voegen dat hy / recht op zijn voeten vallende / zonder andersins bevoogen te schijnen / genade verzocht / die men aan hem toegestaan zou hebben / zo de berwoozing niet om verraat had geweest: maar de vierde strop dee hem de reis aanneemen. Zijn makker liet zich niet betrappen. Het getal der Portugezen vermeeerde dagelijks dooz de bystant / die zy van tijt tot tijt uit de Waap ontfingen / zonder echter van 't Recif te wijken / schoon Schop zich dit ingebeeld had. Ontrent twaalf hondert De Portu-
gezen ra-
sten de Hol-
landers
aan. mannen / aantrekende om de besting van Hinderfon aan te tasten / overbielen een vierendeel van een mijl daar af / by een verre uitstaande wacht / twintig mannen van de Hollanders / die zy doodden. De naaste schiltwacht / die ge-
druis hoorde / gaf de wapenroep aan de genen / die in de besting waren. Hinderfon, aan een been gequetst / en niet uitgaan konnende / dee alles in slagorde-
ning stellen / behalven drie Waandelen / om de plaats te bewaren. Hy behal-
aan de Hoofman Montagne hen te geleiden / en de vbanden op te zoeken / die /
gelijk men geloofde / niet sterk waren. Toen zy ter plaats quamen / daar de
schiltwacht / die verre buiten stond / verflagen was / zagen zy / toen de vooz-
tocht / middelozdening en achtertocht te zamen geboegt waren / een slagorde-
ning van twee hondert mannen / tegen de welken zy met een slag aanliepen.
Maar toen zy daar na meenden weer aan te ballen / om de genen te verbolgen / De Portu-
gezen slaan
de Hollan-
ders. die zich hielden als of zy de blucht namen / zagen zy zich van vijf Benden Portu-
tugeschen omringt / die zich dus verdeelt hadden / en die hen van alle zijden
besprongen / sloegen / doodden en gebangen namen; behalven vierhondert /
die beter te voet waren / en in de besting geraakten. Nun Hoofman / la Mon-
tagne,

tagne; wierd daar gedoot / gelijk ook de Bedienaar Alette, die mee deelgenoot hier af wilde zijn / en gebangen naar de Waap de todos los Sanctos geboert wierd.

Schop, de neerlaag van Hinderfon verstaân hebbende / was genootzaakt van voornemen te veranderen. Zijn hoop / van dus de weg rontom 't Recif t'openen / dooz hulp van Hinderfon, die de Portugezen naar hem meende te lokken / was toen gebroken / en zijn verwachting vruchteloos geboorden. Hy besloot, dieshalven een andere poging te doen / en / om de vanden te verlooken / de Waap de todos los Sanctos zo zeer ter Zee te gaan plagen / als het Recif te Lant geplaaft wierd. Hinderfon, diens beleit gelastert wierd / kreeg bevel van noch enige tijt te Rio Sanct Francisco, met de zesshondert mannen / die hy overbekhouden had / te vertoeben / schoon de vanden daar de sterfsten waren geboorden / en het best geraden was dooz de Hollanders van daar te vertrekken. De Bark / die lijftocht aan hen zou bzingen / wierd onder weeg genomen / en de genen / die daar in waren / wierden alle / terwijl zy op de strant / daar zy vast lagen / kruiden plukten / van de Portugezen gedoot / behalven een oud man / die zy in 't leven en los lieten / om de tijding daar af te bzingen. De tweeduizent en vijfshondert mannen / die men in 't Recif bekhouden had / wierden in de Schepen / die men van Rio Sanct Francisco dee komen / als in de genen / die in de Haven waren / te Scheep gebzacht / en vertrokken met Schop, en met d'Admiraal Bankert. De Portugezen van de Stat Olinda, en van de Kaap Sint Augustijn, deze vloot in Zee zeilen ziende / meenden dat zy tot versterking van Hinderfon gingen / gelijk men met voozdacht gerucht daar af gestrooit had; 't welk hen dooz de genen / die ontsnapten / aangebzacht wierd. Toen de tijding hier af in de Waap van Alderheiligen gekomen was / liepen veel van deze plaats / en van 't gehele Lant daar rontom naar Rio Sanct Francisco; maar Schop verraschte hen ter plaats / daar zy 't minst verwachten. De gehele vloot wterp 't Anker booz Rio Sanct Francisco, en bleef daar enige dagen / om aan al de Portugezen / die derwaarts wilden komen / tijt / van zich daar te verboegen / te geben. Maar zy / in een ogenblik de zeilen ballen latende / nam haar streek naar 't Cilant Taparipa, twintig mijlen van daar / en drie mijlen van de Waap / recht daar ober / een mijl van de mont van de Bloet / die zich naar de Haven van de Waap strekt / en daar / gelijk ook op d'oeber van 't Lant / zebentien Schanssen en Konduiten gesticht waren. Schop landde aan dit Cilant / dat vier mijlen in zyn omkeer heeft / en dat hy wel bevolkt / vruchtbaar / en vol van rijksdommen hond. De Soldaten lieten in 't begin niemant in 't leven / en doodden ook de Vrouwen en kinderen. Alles wierd ten roof gegeven; en men verbood niets aan hen / dan bzant te maken. Tweeduizent menschen / daar mee dit Cilant bewoont was / vergingen / sommigen dooz 't staal / en d'anderen verdronken terwijl zy / op de koomst der Hollanders / overhoop in de Barken en Schuiten vielen / om naar de Waap de todos los Sanctos te bluchten. De Hollanders kregen in dezer voegen vergoeding van de schade / die zy onlangs tot Rio Sanct Francisco geleden hadden. Enigen der Aanmerkelyksten / en twee Kinderboorders wierden gebangen / en naar 't Recif geboert. De Portugezen / wetende dat de Bedienaar Alette in hun macht was / quamen dien van 't Recif, en van Rio Sanct Francisco toe

En Bark
genomen/en
de Hollan-
ders ge-
doot.

Schop
scheept zyn
volk /

ankert
booz Rio
Sanct
Francisco/
om de v-
anden te
bebzingen/

land aan
Taparipa /
daar hy al-
les bet-
deigt.

toerepen / dat zy hem zouden doen verhanden / en dat hy nooit meer pzen
 zou. Zyn Wyd / dit verstaande / wierd heel weemoedig en mistroostig / en
 kon niet rusten. De Heren van de Raat deden deze Winderbroeders aan-
 zeggen / dat zy gelijk onthaal , ten goede of ten quade , te verwachten hadden ,
 als hun Predikant aangedaan zou worden , en dat zy , zonder enige genade of
 uitsfel , een zelve doot , als hun Predikant , zouden sterven ; dat , zo zy voor hun
 behoudenis bekommert waren , zy Schrijven zouden dat men hem geen overlast
 aandoen zou , en dat men achtung op zijn staat zou hebben , op dat zy ook in ach-
 ting gehouden zouden worden. Deze Winderbroeders lieten zich geen twee-
 maal nodigen. Zy ontboden met grote naerstigheid hun mishal aan d' Onder-
 koning / en aan d' Overste van hun Klooster / en zeiden dat hun leven in de
 macht van hun vyanden was , die voorgenomen hadden hen met gelijke straffen
 te doden , die zy aan de Predikant , die zy gevangen hadden , plegen zouden. Zy
 boegden 'er noch by / dat men aan hen beloofd had , dat zy zo wel onthaalt zouden
 worden , als men verstant dat de Predikant onthaalt wierd , en dat zy niet over
 de Hollanders konden klagen , dan van de vrees , daar zy hen in brachten , van
 dat zy hen doden zouden , indien hun Predikant enig ongeval overquam. Zy
 hadden

Twee ber-
raders ge-
recht.

had ooit een zo grote toebloeying van volk om gelijke zaak / als vooz deze maal / gezien. D'een was een Molaat, die op 't Recif woonde. Deze van een Portugees omgehocht / wierd betrapt terwyl hy twee treffelijke Schepen / die in de Ma-
ben lagen / in byant wilde steken. D'ander was een Portugees / die zich in de
rijt / toen d'algemene bergiffents afgekondigt was / in 't Recif begeben had /
en onder hun bescherming leefde. Hy wierd overtuigt van een Bootsgezel te
willen omkopen / aan de welk hy alree gelt gegeven / en hondert kronen be-
looft had / om al zwemmende een brief aan de Raap Sint Augustijn te bzingen.
Deze brief was in een lode doosje gestoten / om dat 3p / 30 hy van de Hollan-
ders gebangen wierd / beter te gront zon zinken / en niet verwarde tekenen
geschreben / daar vooz hy te kennen gaf / hoe klein een getal van Soldaten de
Schanffen van 't Recif bewaarden , en dat al d'anderen in Taparipa waren , dat zy
alree hopeloos wierden , en dat zy ter storm moesten komen , zo van de zijde van
de Dijk , als van Mauritsstat , en dat men de plaats lichtelijk overweldigen zou.
Terwyl men hen ter straf boerde / zeide de Portugees overluide / dat de genen /
die hun vermaak namen in hem te zien sterben / in korte tijt geheel verwondert
zouden zijn. En zeker / toen de Beul op een Schabot aan een paal hem half
verwozgt had / ontfont 'er / terwyl hy niet een hant vol stre den Portugees de
baart en 't hair afzandde / een gedruis en beroerte onder 't volk / dat malkan-
der eerst tergde / en daar na met d'ellevogen / wuisten en ruggen stier. Daar
rees sedert een dwaarrelbui in 't midden van de plaats / die hen vooz een korte
ogenblik gelijk dzonke marmen dee waggelen / en hen alle overhoop / d'een op
d'ander / ter aarde sloeg. 3p wierden hier vooz van zulke een schrik overbal-
ten / dat de Soldaten / die in de wapenen waren / hun plaats ruimden / en
wechbloden / om zich in de huizen te verschuilen. Veel hoeden en muisen
wierden verloren / of kregen andere meesters. De Beul had ook deel aan deze
drees / en / zich alleen ziende / sprong van boben af / en had byna de hals gebys-
ken. Deze verwarring duurde langer dan een bierenbeel uurs / eer dat pter weer
tot bedaring quam / en zonder dat men sedert reden heeft konnen geben waars-
om en hoe dit gebeurt is. Maar men geloofde dat dit d'uitwerking van enige
duibelen was / die deze dienst aan deze Portugees bewozen. De Beul / daar na
weer op het Schabot geklommen / sneed hen de neus / d'oren / en de manne-
lyke leden af / opende hen de borst / en rukte 't hart daar uit / met het welk
hy hem aan de wangens sloeg / en die bloedig maakte / en dit alles aan twee gro-
te honden t'eten gaf. Hun lighamen / in vier delen gehouwen / wierden tot een
voozbeelt ten toon gestelt.

Wonderlijk
hoorzakel.

Hoewel al deze wondertekenen in de genen / die qualijk genegen waren / schrik
behoorden te dzukken / zo konden 3p echter de Soldaten van 't Recif niet weer-
houden / of beletten van dikwijls ober te lopen / om dat d'Oberigheid geen acht
nam op de klachten en bertomingen / die 3p tegen hun Bevelhebbers deden /
die hen het dardedeel van de lijftocht / 't welk men in 't Doozraatshuis aan hen
gaf / onttrokken. Want 3p deden uit hun eige macht deze lijftocht in hun huis
dzagen / en naar hun belieben uitbeeten. Indien 3p zich bertiepen dat men de
lijftocht / uit het Doozraatshuis ghaalt / in een openbare plaats / die niet aan
iemand verdacht was / en in tegenwoordigheit van alle / behoozde te defen / zo
wierden 3p in gebangenis gewoopen / en van beroerte en muiterp aangeklaagt /

Slozidge
handel met
de Solda-
ten.

en om hun misstte misflagen ter doot / of tot wippen verwozen. De strengheit van de krijgstrucht wierd daar zo boben gemeen onderhouden / dat zy / in plaats van de genen te straffen / die strafwaerdig waren / niet anders dan schrikkelijke voorbeelden gaben. Indien een Soldaat / zonder verlof van zijn Hooporaal / utging / of langer uitbleef / dan men aan hem belast had / indien hy vergat de wapenen op de schiltwacht te nemen / als 'er enig Bebelhebber hoorde / of men dee hem zonder sghouden hoor een wachtplaats zeven of acht uren lang wandelen / met acht of tien musketten op de schouders / zonder te darren rusten. Zy konden ook zwarelyk op hun soldy in hun ziekten geholpen worden / en waren genootzaakt hun lijftocht van een week te verkopen / om twee of drie duippen te hebben / en quijnden 't oberige van de tijt als elendige menschen. Als men al bebelbrieben aan hen verleende / zo deden d' Ontfangers hen twintig of dertig reizen doen / om de betaling daar af te maken. De Heren maakten een bebel / om alle bedroch der Boekhouders te besnoejen / dat niemant iets aan de Soldaten zou geben / zonder bebelbrieben / op 't verzoek / met hien hant geteekent. Maar men stelde echter hen zo lang te leue / dat het meeste deel storf / zonder geholpen te worden.

De Portugezen / die weergelcomen waren / en zich in 't Eiland Taparipa versterkt hadden / groeiden in getal / terwijl de Hollanders verminderden / zo wel op 't Recife , als in dit Eiland / daar veel stozben / behalben noch de genen / die wechraakten / en die Schop hangen der / als zy weer in zijn handen quamen. Dit gaf den wyanden middel om dagelijks vastigheit te krijgen / en eindelijk het geheel Eiland in te nemen / behalben de Schans / zonder dat Schop strijt darde leberen. Men behal aan Hinderfon Rio Sanct Francisco te verlaten / weer naar 't Recife te komen / en zijn volk naar Taparipa te zenden.

De Admiraal Bankert was zo voozspoedig ter Zee / als Schop rampspoedig op 't Lant. Hy tastte de Portugezen geduriglyk aan / nam sonijts een van hen / en schoot enigen in de gront. Hy dee dit met de Schepen der bezondere lieden / aan de welken de Westindische Compagnie verlof had gegeben / om in de Zee van Brasíl te kruiffen / om dat zy niet genoeg Schepen op haar eige kosten kon toerusten. Hy kruifte met vijf Schepen op de kust van de Baap / en zag een vloot van zeven Schepen / die van Portugal quam / en van de Koning van Portugal uitgezonden wierd / om zich derwaarts te verboegen. Hy tastte haar aan / schoot een Schip daar af in de gront / een ander getaakte deur in de Baap / en de vijf andere Schepen wierden genomen / en waren geladen met Takenen / Lijnwaat / Lijftocht / voozraat van Oozlog / Wijn van Madera , 't welk alles ober de twee Millioenen waardig geschat wierd. In deze strijt sneubelden ontrent vier hondert Portugezen / die gedoot wierden / en herdronken. Hy liet twee hondert en vijftig in 't leven / die hy gebangen en gebonden / en / op de kiel van 't Schip gespykert / op 't Recife bbracht. Men vond onder de gebangenen de nieuwe Onderkoning van Brasíl , die d'ander in zijn ampt volgen zou. De Admiraal / d' Onderadmiraal / de Probidoz / en Regidoz vooz 't zelve Lant / drie Minderbroeders / en veel andere Bebelhebers / die bezonderlyk in de Westingen gezet wierden. Maar de Soldaten en Reizigers

Bankert
slaat een
vloot van
zeven
Schepen /

bangt veel
Gzoten.

De Portu-
gezen van
de Hollan-
ders uitge-
zegen /
wierden met d'anderen in gemene gebangenissen gebracht. De Commandeur
van de Vesting en Burgt Rio grande, ziende dat de Portugezen in 't algemeen
gehaat waren / en vergramt van dat de twee spaltige Tapoyers al de Hollanders
van Siara en Cerfan gedoot hadden / verdrzeef omtrent twee hondert Portugezen /
die hy in zijn bescherming hield / onder de jonst van d'algemene bergiffenis / en
rondom de Vestingen woonden. Hy zeide tot hen / dat hy zich niet meer op hen
kon vertrouwen / en dwong hen binnen weinige dagen te vertrekken. Maar zy
waren niet zo haast in 't Lant gekomen / of de Tapoyers en Brasilianen van Jan
Dary sloegen de Gzoten en kleinen doot / zonder iemand te sparen. Maar de
Tapoyers, die van d'andere aanhang waren / deze nieuwe moozderp verstaan
hebbende / verschenen uit de Wosfchen / en oberbielen al de Hollanders van Rio-
grande en Paryba, die zy in 't Lant verstroot bonden / daar zy / veel van woos-
telen makende / zich in zekerheit waanden te zyn. Maar deze woeste menschen
doodden hen / verbrandden de Suikermolens en Lanthuizen van Siara al ber-
volgens af / tot aan deze zijde van Goyane by de Stat Olinda, dat is dat zy om-
trent twee hondert mijlen Lants berwoestten / en van daar zich tusschen 't Re-
cif, en de Baap van Sint Augustijn quamen vertrekken.

Westerking
in Brasil
gekomen,
Niet lang daar na quamen zeven Schepen uit Holland in de Haven van 't
Recif, van de welken vijf van de Compagnie by de maant gehuurt waren /
bermits zy geen middel had om een groter getal toe te rusten. In deze Sches-
pen waren omtrent vyfshondert Soldaten / en de Heer Hous, te boren Welt-
oberste / en van Andrea Vidal gebangen / naar de Waap gebracht / en van daar
met veel andere Bebelhebbers naar Portugal gezonden / van daar zy naar Hol-
lant getrokken waren / en zich weer op de reis naar Brasil hadden begeven.

Hous
koopt
weer in
Brasil,
Dezen verzekerden dat de Compagnie middelen gezek had / en dat alles in 't
wilde zou lopen / zo d'algemene Staten de bescherming van 't Lant niet in
handen namen. De Soldaten / die nieuwelyks gekomen waren / wierden
terstont naar Taparipa gezonden / daar weinige dagen daar na een deel van de-
zen / en 't oberfchot van d'andere Hollanders / tot een getal van zes hondert /
dooz 't gebied van Schop Lantwaarts in wilden trekken. Maar zy bonden booz
de bozst duizent Portugezen / die hen dwongen vaerdiglyk af te trekken / met
verlies van twintig doden / en veertig gebangenen / van de welken de genen /
die men bebond dat eenmaal gebangen hadden geweest / en naar Portugal ge-
zonden / en weer in Brasil gekeert waren / in de Waap aan vier delen wierden
gehouden. Toen de Portugezen / uit de genen / aan de welken zy 't leven schon-
ken / verstaan hadden dat Schop geen twaalf hondert strydbare mannen by hem
had / en dat d'anderen ziek en onbequaam tot de werken van d'Oorlog waren /
dat zy wel haast een machtige bystant verwachtten / en niet wel met lystocht
berzoegt waren / besloot d'Onderkoning de Schans te doen overweldigen / en
beval d'uitboering daar af aan Hoogstraten, die / met drie duizent mannen
verzelt / die by dikke duisternis in 't Eiland gekomen waren / deze Schans der
Hollanders van twee zijden heftiglyk quam bespringen. Schop, die men niet
lichtelyk oberballen kon / om zijn gedurige wakkerheit en wachthouding / was
bereid om hen tegen te staan / verweerde zich heel kloekmoediglyk twee uren
lang / en drzeef de byanden af / die / de dageraad aankomen ziende / en bzezen-
de dat de Zon een getuig van hun schande zou zyn / afweeken / met verlies van
vier

De schans
op Capa-
ripa be-
stoot,
De schans op Caparipa bestoot,

De Span-
den afge-
zegen,
De Span-
den afge-
zegen,

hier hondert / die op de plaats dootbleeben / behalven de gequetsten. In de Schans waren niet meer dan zestig doden en gequetsten. Maar 't geen / 't welk ^{Belache-lijke wapen-}aanmerkelijk was / en dat niet behoort vergeten te worden / is dat men grote bladen van papier bond / daar musketten / vuurroers / spietssen / hellebaarden / mozgenstarran / zwaerden / schichten en pijlen / die de Portugezen altijd by hun wapenen dragen / en in de strijt gebuiken / op geschildert waren. Men vond hier onder veel grote en kleine kruissen / met de letter H vermengt / die op de boest van deze lijken stonden. Hier onder aan waren verbloekingen geschreven / in de Latijnsche taal / tegen de Hollantsche wapenen / die zo kettersche wapenen noemden / welkers gelijkenissen daar vertoont wierden / om de Soldaten / die deze wapenen droegen / en 't geloof hadden / niet te quetsen. Zeker / zodanig een aangename en vernuftige toberkonst is niet ingeboert / dan boozde blohartigen / die men niet aan kan manen / dan met hen lichtelijc t'oberreden / dat zo met dit geschijft onguetselijc zijn. Maar toen men bevond dat dezen zo wel als d'anderen gedoot waren / wierd 'er gezegt dat zo dit geloof / en 't vast vertrouwen / tot deze geschrijven vereischt / niet hadden gehad / op dat de deucht / die hier aan toegeëigent wierd / kracht zou hebben : een hond van zoet waangelooft / om altijd in achtung te blijven / en niemant te doen walgen / met byzenging van dat zo die in de hitte van de strijt afgebaan mogten hebben. Schop was zo gediensig / dat hy een deel daar af aan zijn vanden zond / om die aan hun blode Soldaten te gebuiken ; op dat hy booztaan met geen anderen / dan met de genen / die dapper in schijn waren / te stryden zou hebben. D'oberigten wierden naar 't Recif geboert / en ook naar Holland / daar zo tot een byzandigheid aan d'algemene Staten wierden gezonden.

Het zestiende Hoofstedeel.

Kaapvaarders uitgezonden. Zes Hollantsche Schepen vergaan. Vier Portugesche Schepen genomen. Overlopers gestraft ; hun verwijt aan de Heren. Treurige vertoning van twee rampzaligen ; die gevangen en gedoot worden. Onderlinge wreetheit. De Zwarten slaan de Tapoyers, en mishandelen hen na hun doot.

Omtrent drie weken na dit bedryf quamen negen andere Schepen uit ^{Kaapbaar-}Holland booz 't Recif ankeren. Maar dezen waren geen anderen / dan ^{ders uit-}Schepen van de bezondere lieden / en niet van de Compagnie / die alree ^{gezonden.}zo machteloos was / dat zo niet meer tot bystant van Brasil kon uitgeeben. Zo quamen niet eens aan Lant / en kruisten geduriglijc in Zee / om tegen de Portugezen te stryden / om dat d'algemene Staten de pryzen / die zo zonden krijgen / toegestaan hadden / terwijl zo een machtige vloot zonden uetmaken. Dit verplichtte de Kaatsheeren de gehuurde Schepen van maant tot maant weert te zenden ; gelijk ook een deel van de genen / die den Compagnie toebe-
hooz-

Zes Hol-
landsche
Schepen
vergaan.

hoorden / van de welken het beste over de tuintig jaren out was. En hoewel d'Admiraal / de Schippers / en de Scheepstimmerlieden die onbeguaam om boer te keeren oordeelden / zonder blijkelijk gebaar te lopen / uit oorzaak van hun ouderdom / zo wierden zo echter tot weerkeering geschikt / daar veel ge-
williglijk intraden / om middel tot hun ondergang te hebben. Zes van deze
zwaarte Schepen van de Compagnie / en de genen / die daar in waren / wier-
den onderweg van de baren ingezwoolen / zonder dat men ooit tijding van hen
gehoort heeft.

Dier Por-
tugese
Schepen
genomen.

De Schepen der Kooplieden bedreven ondertusschen grote wonderen op de
Zee van Brasil. Zo hielden selden de genen gebangen / die zo op de Schepen
der Portugezen bonden / als zo die overweldigden / en in genade aannamen /
behalven de genen / die zo van staat bespeurden / en de genen / die / gelijk zo ver-
moedden / eertijds de Hollanders gebient hadden. Zo / die allijk op winst uit-
zagen / met het veroveren van de Schepen / wierpen al 't geen / dat hen lastig
dacht / in Zee ; en men heeft warelijk gebonden dat zo van vijf Portugesche
Schepen / die allengs genomen wierden / de Portugezen levendig overboort
wierpen / en de Schepen in de gromt boorden / na dat zo het beste daar uit ge-
loft / en in hun Schepen overgenomen hadden. Zo / enige tijt daar na zich met
d'Admiraal Bankert , die zo ontmoetten / verboegt hebbende / veroverden on-
der de Linie vier andere Portugesche Schepen / met Suiker geladen / die / uit
de Baay de todos los Santos komende / weer naar Portugal keerden. Van de
Portugezen wierden hondertentwintig / en van de Hollanders omtrent vijftig
gedoot. Deze Schepen wierden naar 't Recife gevoert. Men bond onder de
gevangenen vijftig Soldaten / die in dienst van de Compagnie geweest hadden /
en tot de Portugezen overgelopen waren. Onder dezen was een goet getal van
Franschen / die alle naar Portugal gezonden wierden / op dat pder weer naar
zijn huis zou keeren / gelijk aan hen door de geschafte beloofd was / die men
op 't Recife en elders gestrooit had. Maar toen zo meenden dat zo hun behoude-
nis verkreghen hadden / wierden zo gebangen / en aan de genen geliebert / bid
zo verlaten hadden. Deze rampzaligen / die 't bonnis van hun doot niet ont-
gaan konden / wierden alle in een week gehangen en gewoogt ; en hun ligha-
men wierden op de buitnichopen gewoopen. Veel van deze elendigen hadden
noch moeds genoeg / om op 't uitterste van hun leven de redenen en klachten te
verhondigen / die zo in hun krijgestaat niet hadden darren openbaren. Zo ver-
weten aan de Hollanders met een onbesaacht gelaat / dat zo op alderhande wij-
zen hun beloften tegen hen vervalscht hadden , en dat zy dieshalven niet verplicht
waren hen te gehoorzamen , dewijl zy hen eerst hadden bedrogen , dat zy hun eige
Lant hadden verlaten , om in gedurig gevaar een vreemt volk te dienen , en een
Lantschap voor hen te veroveren , dat twee duizent mijlen van hun geboorte-
plaatsen af lag : dat zy zodikwijls de doot voor ogen hadden gezien , zo veel ge-
vaar overgekomen waren , hun bloet hadden uitgestort , hun lighamen met won-
den beladen , hun schoonste jaren verlossen in de vyanden , de zwarigheden en
elenden van d'Oorlog , d'ongezoutheit van de lucht , en de rampen van de tijt
t'overwinnen : dat men , in plaats van hun arbeit en gevaar te vergelden , hen ver-
acht , en als beesten gehandelt had : dat men hun klachten en gefmeek niet wilde
verhoren : dat men hen , in hun ziekten , niet op hun soldy geholpen had : dat
men

Overlo-
pers geban-
gen / en ge-
strakt.

Overlo-
pers aan
de Hollan-
ders.

men hun soldy, en het deel van de lijftocht, die men aan hen had beloofd, ont-
 hield: dat men geen recht aan hen deê over de genen, die hen voor hun ogen be-
 roofden: dat men, in plaats van drie jaren te dienen, 't welk de tijt is, voor de
 welk men hen in Hollant aannam, deze jaren twee, drie jaren verdubbelde, en
 dat zy, als de rekening gemaakt was, niets te goet hadden; dat een groot getal
 van de genen, die vry verklaart waren, gedwongen hadden geweest om de wape-
 nen weêr voor zes maanden aan te nemen; dat men geweigert had hen weêr in
 hun voorgaande staat te stellen, en paspoort aan hen te geven: dat de Portugezen
 woort aan hen hielden, en hen beter hadden gehandelt, dan zy konden verhoppen.
 Anderen poogden zich te berontschuldigen/ en anderen verzochten bergiffenis.
 Maar niemant kon genade verkrijgen; en zy wierden/ als overloppers/ naar
 't bonnis van de Krijgsraat gerecht.

't Geen/ 't welk ik onverschonelyk in de strengheit van hun gerecht vind/
 was de doot van twee rampzaligen/die sedert in een ander Schip van de Waap/
 dat naar Portugal trok/ gebangen wierden. Ik zie/ om hier toe te komen/
 my genootzaakt dit voorval een weinig byder te verhalen. 't een was een
 Waal/ van Rijssel in Vlaanderen geboortig. Hy had de Hollanders gehele
 veertien jaren gedient/ van de welken men noch het grootste deel van de soldy
 aan hem schuldig was. Deze arme Waal/ het gebal/ 't welk al de rampzali-
 gen vervolgt/ tegen sich gekant vindende/ wierd van de Portugezen in de
 Waap van Sanct Augustijn gebangen/ toen Hoogstraten deze plaats aan de by-
 anden overleberde: ja men had hem byna gedoot/ vermits hy weigerde de wa-
 penen aan te tasten; gelijk ook geschied zou zijn/ zo enigen van zijn bekenden
 hem niet verloft/ en naar de Waap gebzacht hadden. Hy/ daar zijnde/ kon geen
 verlof/ van naar Portugal te trekken/ krijgen. Men stelde hem uit van weck
 tot weck/ en liet hem/ zonder eten of dzyinken aan hem te geven. Hy was ein-
 delijk gedwongen zijn klederen te verkopen/ om byoot te hebben/ en geheel
 naakt overstraat te gaan/ tertyl zijn makkers in zijn tegenwoordigheit wel
 gekleed/ wel geboed/ en niet zonder gelt waren/ zo haast als zy diensf namen.
 Hy was dieshalven gedwongen de wapenen/ gelijk zy/ aan te tasten. Hy
 diende achttien maanden lang/ en dee/ toen die ten einde waren/ dooz zijn ge-
 durige vertoningen by d'Onderkoning zo veel/ dat hy zijn paspoort van hem
 verkreeg. 't ander was een Engelschman/ die de Hollanders twaalf jaren
 gedient had. Hy was een der gener/ die zijn paspoort had gekregen/ en in een
 van deze zeven Schepen had gescheypt geweest/ die in Paryba gereet lagen/ om
 naar Hollant te bertrekken/ toen de Portugezen eerst zich weerspaltig toon-
 den. Deze Soldaat wierd ook te Rio Sanct Francisco, in de neerlaag van Hin-
 derfons volk/ gebangen/ en van daar naar de Waap gebzacht/ daar de grote
 noot hem de wapenen dee aantastten. Hy verkreeg/ na veel gesmeek/ ook zijn
 paspoort/ en wilde mee/ zo weinig als de Waal/ tegenstant bieden/ of sich ter
 weer stellen/ toen de Hollanders hun Schip aantastten/ schoon men zulks wel
 ernstelyk aan hen gebood. Zy woerdenrechtter/ zonder inzicht van deze byge-
 bzachte redenen/ die zy dooz de mont der Portugezen/ en anderen bevestigden/
 die hen in zodanig een staat gezien hadden/ gelijk zy zeiden/ verwrogt. Doch
 zy/ zulke een byot niet verzwelgen konnende/ voeren/ eer zy slozven/ met
 grote heftigheit tegen hun Rechtters uit/ dooz de welken zy/ met een stem/ die

Trentig
 verhaal
 van twee
 rampzali-
 gen / die ge-
 bangen en
 gedoot
 worden.

Beschrijving van d'Afval

74

Hun klachten en berouw tot aan de Hollandsche beest.

zo edelmoedig / als meedogend was / zeiden / of zy dus de kommer en 't gevaar, 't welk zy zo veel jaren van hun leven onderworpen hadden geweest, om Landen voor hen te winnen, en die zy besteed hadden in de vyanden te verslaan, vergolden, dat zy hun onschult dus smadiglijk handelden? of dit de vergelding van hun getroutheit was, dat men hen door een schrikkelijke doot in schande deé vergaan? Zijn wy schuldig, zeiden zy/ van dat de vyanden de sterksten waren? van dat zy in groter getal hebben geweest? Was onze staat niet rampzalig, dewijl men van honger moest sterven, of uit noot de wapenen aantasten? en dat deze zelve noot ons aan de galg leid? Want indien wy weêr naar u wilden keren, 't welk aan ons onmogelijk was, wat straf zouden ons, zo de Portugezen ons berrapt hadden; niet hebben doen lijden? gelijk wy heden moeten lijden, nu 't lot ons in uw handen gestelt heeft, en wy in uw macht geraakt zijn. Maar ach! in plaats dat gy ons behoorde te beminnen, en onze volstandige getroutheit in hoge achting te houden, zo doet gy ons een schandelijke doot sterven. De geboelike klachten dezer arme rampzaligen geraachten ter oren van de hoge Raat / die vergiffenis aan hen zond. Maar zy behoefden die niet toen zy quam; want men had hen ter straf gebacht / niet verre van d'Afogados, een half mijl van 't Recife, in 't gezicht der Portugezen / die in de zelve uur door een Soldaat / die tot hen overquam / d'oorzaak van hun doot verstonde. Vijf hondert van hen quamen ter middernacht derwaarts / namen hen van de galg / begroeben hen daar by / en loften tot dzemalen hun musketten / om daar door te tonen dat zy d'ongerechtigheit / aan deze elendigen gepleegt / vergoedden.

Schande bergiffenis.

Schandelijke doot / van een gevolg.

't Is gelooffelijk dat deze gewoone en hatelijke straffingen geen liefde in de harten der Soldaten dzukte. De schrik echter / die zy daar af ontfingen / deed aan veel de lust / van over te lopen / vergaan. Geen anderen / dan de wanhopigen / begaben zich altyt in dit gebaar / en dit alles tot verzwakking van de heikrachten der Hollanders / tegen de welken de Portugezen / en boben al de genen / die zich aan hun zijde geboegt hadden / een onderzoonelike haat ontfingen / ja zodanig / dat de Benben van Schop geen lijfsagenade te verhoppen hebben / om dat men hun makers opgehangen heeft / en dat zy misschien een zelve gebaar zullen lopen / als zy ook naar huis zullen keren. Zy hingen ook alree de genen aan bomen / die zy kregen / en die zy aan deze zijde van de Rivier bespiedden / als zy quamen om hout te zoeken / of om te visschen. Wat de vrouwen aangaat / zy waren veruoegt met die te misbruiken / hen uit te kleden / en zonder heint weêr wech te zenden. Maar als de Tapoyers hen in hun gewelt kregen / maakten zy hen tot goede spijs / zo wel mannen als vrouwen. De Portugezen / in de hagen / op de kant van de Rivier verborzen / vielen op de weg / tusschen de twee Schanssen van Mauritsstar, een kanonscheut van maikander / een Conbop van lijfsocht aan / die van 't Recife naar d'Afogados gezonden wierd. Zy tasten de Hollanders aan / zonder dat die van de Schanssen darden schieten / uit vrees van de hummen te quetsen. Zy darden ook niet zonder last uittrekken / vermits zy niet wisten of dit gedaan wierd om hen t'overballen. Van weerszijden wierden ontrent vijftig gedoot. Des anderen daags wierden twintig Tapoyers, ter zelve plaats verborzen / om iemand t'overballen / door de Zwartten van 't Recife gebangen / en van hun hoofden berooft / die zy / op hun wijze dansende en zingende / op Spietsen langs de straten droegen /

Onderlinge woerheit.

Sebecht.

De Tapoyers van de Zwartten gedoot en mis-handelt.

gen/

gen / daer mee / als met een bal / speelden / en hen daar na in Zee wierpen / De Schans van Barrette was in deze zelfde dag byna van de Portugezen ingenomen / die by nacht twee Weltstukken aanbachten / die zy op een Weukerp / achter de bomen gemaakt / hielden. Zy schoten met d'opgang van de dag tot op de middag zonder ophouden / in de Schans / en daar rontom / en doodden en quetften meer dan zestig Soldaten. Dien van 't Recife herboegden zich herwaarts ter Zee ; maar zy quamen niet / van toen de Portugezen al vertrokken waren.

Het xixentiende Hooftdeel.

Verdeling onder de Staten , om de Vrede ; Vastendag op 't Recife hierom gehouden , daar men de noot verbergt , en besluit om bystant aan de Staten te zenden , daar Haaks toe gemachtigt word. Scherpe regel tegen de genen onderhou-

den, die uit het Recif willen vertrekken; 't welk aan enigen 't leven kost.

Verdeelt-
heit onder
de Staten/
om de
Vrede.

De Vereenigde Lantschappen van Nederlant konden niet zo wel en zo vaerdiglijk in de bystant/ die de Staat van 't Recif begeerde/ berzeten/ uit oorzak van de verdeeltheit/ die hun Staat dreigde. De Koning van Spanjen/ die volkomelijk van al 't geen bericht was/ 't welk in Brasil gebeurde/ en van de misnoeging der Hollanders/ had een Gezant naar de Haag aan d'algemene Staten gezonden/ om Vrede met hen te maken. Deze Gezant wierd wel ontfangen/ en vriendelijk onthaalt. Drie Lantschappen toonden zich daar toe genegen. Maar de Zeelander's stelden zich heftiglijk daar tegen/ en betuigden oherluide/ dat zy liever de bescherming van Frankrijk zouden verzoeken, dan daar in bewilligen: dat zy geen Vrede of Bestant met de Spanjaart begeerden: dat zy vreesden van hen zo wel verraden te worden, als hun Medelantslieden van de Portugezen in Brasil verraden waren, en dat zy hun naaste geburen waren, en d'eersten van hen overvallen zouden worden. D'algemene Staten deden aan hen verstonen/ dat deze Vrede vorderlijk aan hen zou zijn: dat zy in hun behoudenis zouden verzorgen, en altijd gerust by zich blijven: dat zy ondertusschen zich met gemak aan de Koning van Portugal zouden kunnen wreken, en een machtige bystant, tot weérwinning van Brasil, vergaderen: dat de Koning van Spanjen aanbod hen by te staan, en niets liever begeerde, dan deze ongtrowwe Vorst te helpen verdelgen. Maar de bezondere Staten van Zeelant/ geen behagen in deze redenen hebbende/ zeiden hardnekkiglijk/ dat zy al 't geen/ 't welk dooz hen/ aangaande de Vrede/ gedaant zou worden/ verwierpen/ en verwierpen zouden. D'algemene Staten zeiden tot deze Afgebaerdigden/ dat zy weten moesten dat zy 't Schip van de Gemeente, en de Zeelander's alleenlijk de Boot daar af waren; en dat zy al hun Lant zouden doen onderlopen; zo zy voortaan zich genegen toonden om van malkander te scheuren: in voegen dat zy geheel niet wilden tegengesproken zijn/ dewijl dit de welstant van hun Staat betrof/ daar af de bestiering aan hen behoefde. De bezondere Staten van Zeelant zonden in d'onzekerheit van 't geen/ dat daar op gebeuren zou/ een Schip naar 't Recif, om aan d'Admiraal Banker, Commandeur op de Kusten van hun Lantschap/ en een gebore Zeeu/ vaerdiglijk weer te heren/ vermits zijn Vaderlant hem behoefde. D'algemene Staten zonden een ander Schip derwaarts/ dooz 't welk zy aan de Staat bewittigden/ dat zy de bescherming en weeroprechting van Brasil in handen namen, dewijl de Westindische Compagnie de kosten daar af niet langer dragen kon, en dat deze Oorlog voortaan op de naam der algemene Staten gevoert zou worden: dat zy van de gemene middelen een sterke en machtige Vloot zouden toerusten: dat zy pogen zouden om hun Lant in rust te stellen, om voortaan met niemant meer te doen te hebben, dan met de Portugezen, voor de welken zy werk konden bereiden: dat zy ondertusschen bestandig zouden zijn, en goede moed hebben. Deze Schepen quamen beide op 't Recif. Maar eer zy daar quamen/ wierd deze algemene tweedracht/ die te voorszijn begon te komen/ gestut en afgetweert. Men vragde aan de Zeelander's wat zy meenden te worden,

den, met te weigeren zich onder hun Opperheren t'onderstellen: dat, zo zy hun toevlucht tot de vreemdelingen namen, en die by hen in huis haalden, zy daar af zich eindelijk vermeestert zouden zien, of d'algemene Staten heel onderworpen zijn: dat zy een der Vrye Lantschappen waren, om 't welk al d'anderen, toe haar bystant, vergingen: dat zy van hun deel en recht, 't welk hen in zo veel schone Sreden, Plaatsen, Landen en Vastigheden toebehoorde, verstecken en uitgesloten zouden zijn, die door de gemene wapenen van 't Verenigt Nederlandt in Vlaanderen, Brabant, op de Maas, op de Rijn, in Oostindien, Westindien, Afrika en America veroverd waren. In voegen dat zy eindelijk Gemachtigden uitzonden om in al de vergaderingen der algemene Staten te verschijnen, met besondere macht van al 't geen, 't welk door hen gedaan, gezegt, en besloten wierd, zo veel deze Vrede aanging, aan te nemen, en te bevestigen.

De Hoge Staat van 't Recif en al 't volk waren grotelijks verbaast en bekommert / uit oorzaak van de tweedracht / die / gelijk het scheen / in hun Nederlandt spruiten zou. Zp deden een algemene Vasten afskondigen / om God te bidden dat deze oneenigheid geen wortelen zou schieten / maar dat de Geest der Bredde eer tot een Leidisman aan hun Oppersten mogt dienen. 't Geen / 't welk hun droefheit booznamelyk vermeerderde / was dat Bankert zich gezint toonde / om hen te verlaten / en de byzef / die men aan hem geschreven had / te gehoorzamen; om dat hy hun schilt / en de schryk der Portugezen op Zee was. De Heeren en Raden / heel bekommert in 't oorzelen van d'uitgang dezer tjdningen / die zp niet wisten / besloten / na dat zp tot verscheide malen raat gehouden hadden / hun Soldaten te monsteren / en hun Boorzaatshuizen te bezichtigen. Zp bebonden dat zp niet meer dan achtienhondert strydbare mannen hadden / zo in Taparipa, 't Recif, Paryba, als Riogrande, vijftien Schepen / en alleenlyk booz zeven maanden lystocht / en vreesden dat deze warringen in Nederlandt de bystant / die men aan hen beloofde / veel bertragen zouden. Dit dee hen veel uren in bangigheid deurbzengen / schoon zp in 't openbaar een vrolyk aangezicht vertoonden / en oberal zeiden dat zp goede tjdning van de Vloot hadden ontfangen / die tot hun bystant quam / en alree op weg / en misschien al by de Linie was. Zp poogden aan pder diets te maken dat dit waar was / dewyl zp 't zeiden om hen in hoop te houden. Maar zp konden zich zelven niet bedriegen. Dit betrof hun behoudenis / gelijk ook die van 't volk / en van 't Lant. Zp bonden geraden d'algemene Staten ernstiglyk te verwittigen van haerdiglyk regel daar in te stellen / om niet in een zelbe elende te komen / gelijk de gene was / die zp in hun koomst daar bonden. Want indien dit gebeurde / zo zouden ongetwijffelt de Soldaten en Burgers / in gelijke tegenspoet als de boorzaande / geen gelijk gedult hebben. Zp zouden zich wel vernoegt hebben met dooz Bankert te schryben / en haar zaak aan hem te bevelen / en met lebendige stem het gebaar / dat hen op de hielen volgde / aan d'algemene Staten / en aan de Regentien te vertoeten; maar zp wisten niet wanneer zp antwoort daar op zouden krygen. De Staat bond dieshalben / in deze byzringende noot / daar in men niemant / dan zich zelf / vertrouwen moest / geraden een van hun Vergadering naar 't Hof van Hollandt te zenden / om beter indzuk op hun geesten te maken / en dooz de bredde vertoning van de staat der zaken hen te verplichten tot de bystant haerdiglyker te zenden / ook

Wastendag
op 't Recif
gehouden.

Zwak vermogen van de Hollander in Brasl;

't welk verbergt woerd.

De Hoge Staat besluit aan de Staten te zenden.

om te vertonen of men hen daar gebannen had, om hen te laten vergaan: dat zy niet meer in staat van aan te vallen, maar van zich te verweren waren: dat hun heirkrachten allengs op verscheide wijzen versmolten waren: dat zy tienduizent strijdbare mannen behoefden, en dat zy, met dit getal, en met het overschot der Tapoyers en Brasillanen, van hun aanhang, die zy ontbieden zouden, de Baay de todos los Sanctos konden belegeren, en de genen, die de plaatsen rontom 't Recif inhadden, verdrijven: dat zy de Stat Oline moesten verbranden, om den vyant alle vertrek te benemen: dat zy niet meer behoefden, dan de Kaap van Sint Augustijn, om zich weêr sterk te maken: dat zy 't gehele Lant, van de Baay af, tot aan Riogenero, zouden verwoesten en verdelgen: dat men, zo zy geen machtige bystant kregen, niets te verhoppen had, en liever aan hen ontbieden zich te vertrekken, dan meer volk en goederen te verliezen, zo zy niet gezint waren genoegsame heirkrachten aan hen te zenden.

Toen deze afvaardiging besloten was / wierd hier in zwarigheid gemaakt / wte van deze Heren het Gezantschap doen zou / vermits pder dit ampt booz zich begeerde. De Boorzitter Schonenburg wenschte wel meest van alle / niet alleenlijk weer te keren / maar dat hy nooit gedachten / van derwaarts te trekken / had gehad. Hy wenschte wel om dertig duizent guldens dat hy nooit uit de Haag geweken was. Zp konden niet eenstemmig worden. Men vergaderde weer te samen / en stemde dat men de Heer Haaks, de jongste van hen / en minst in Staatzaken geoeffent / zou zenden / en zeiden dat het volk niet dulden zou dat de beste Hoofden bertrokken / en zich tegen de scheping van een der drie anderen zou stellen. Men besloot dieshalven dat Haaks bertrekken zou; en zijn reistruig wierd dagelijks gereet gemaakt. De Kolonel Hinderfon, die niet meer in achting was / uit oorzak van de neerlaag van Rio Sanct Francisco, verzocht verlof van te bertrekken / 't welk aan hem gegeven wierd. Zp begaven zich met Bankert, in 't Admiraals Schip / 't welk van 't Recif bertrok / met vijf andere Schepen / die / in plaats van Suiker / met ballast / Soldaten / zieken / ondienstige lieden / Joden / Reizigers / Portugesche gebangenen / en met Bootsgezellen tot de weerkeering geladen waren / die niet langer / dan booz tien weken / met lijstocht verzoegt wierden / schoon de gewoonte was hen ten minsten booz drie maanden te verzoegen.

Haaks en Hinderfon naar 't Baerclant gezonden.

Regel booz de genen / die uit Baerclant willen bertrekken;

Daar was een regel booz de genen / die van daar wilden bertrekken / ingeboert / booz de welk de genen / die al verlof van bertrek had / zich niet te scheep mogten begeben / zo zp niet zes weken te voren hun namen in een lijst / die men aan de deur van de Kerk hegte / geschreven hadden; om 't gemeen van hun bertrek te verwittigen / en de schuldenaren en misdadigen daar te houden; met scherp verbod aan de Schippers van niemant in te nemen / dan de genen / die in de lijst begrepen waren / van de welke men aan hen een afschijft gaf: op verbeurte om te staan booz de schulden en misdaden der gener / die zp deden ontsnappen / verbeurtemaking van hun verdiende penningen / berobing van hun ampten / en zware byzaken. Zp moesten ook alle te boozschijn komen / op verbeurte van boozbeeldelijke straf / en dubbelde betafing van hun schulden / van drie maanden gebangenis / en drie hondert gulden. Wpders / om te bezien of men ook bodzoch hier in pleegt / zo gaan de Procureur Fiscaal, een Raatsheer / en hun dienaars / terwyl d'een op d'overloop monstert / d'anderen in de hoeken

naantoe onderhouden baar af /

hoeken van 't Schip zoeken / om te bezien of 'er ook anderen verborzgen zijn / als de genen / diens namen in de lijsten bekent zijn. Het gebeurde dat een man en een vrou / die geen verlof hadden / en diens namen niet aangetekent waren / door de jonst van enige Bootsgezellen in onz Schip waren getreden / om met ons weer naar 't Vaderlant te heren. Zy / bespeurende dat de Procureur Fiscaal aanquam / om hen te bezoeken / deden zich in een ton met droefem beklijpen / daar zy niet uit varden komen / uit oorzaak van de Fiscaal ; inboegen dat zy beide verstikten. Een andere vrou / diens koffer ook bezien wierd / daar men duizent gulden in bond / wierd met haar koffer weer naar 't Recif gebzacht / om haar gelt te zien verbeurt maken / uit oorzaak van 't uitgedrukt bebel van geen gout of zilber / op deze verbeurte uit het Lant te voeren / maar dat aan d' Ontfanger te behandigen / die dan een Wisselbzief gaf / om dat in HOLLANT / tegen tien ten hondert / r'ontfangen.

die aan twee 't le-
ben kost.

Het achtiende Hoofdeed.

Bankert vertrekt naar 't Vaderlant, en sterft. Lof van zijn dapperheit. D' Onderadmiraal zinkt ; een ander Schip nauwelijks boven te houden. Hamburger Schepen ontfetten hen. Enige Schepen van de Turk genomen. Oostendenaars bieden hun dienst aan. Landing te Vliissingen.

Toen onze Zeilen uitgespannen / en d' Ankers gelicht waren / zeide Haaks, die wel duizent malen beloofd had dat hy zelf weerkeeren zou / om reden van zijn ampt te geben / en bystant mee te bzengen / al spottende dat hy nimmer weer derwaarts heren zou. Al de genen / die in onz Schip waren / deden desgelijks / en waren van blyfschap als opgetogen / om dat zy zo rampzalig een Lant verlieten. Onze wensch was dan niet anders / dan boospediglyk weer in Europa te heren. Wy waren zonder ophouden drie maanden bezich met boorzzeilen / in welke tijt gehele tachtig dagen verlieden / zonder dat wy iets anders / dan de Hemel en 't water zagen. Wy volgden niet de zelbe streck / die wy gekomen waren ; want onze Stierlieden namen hun streck laeger naar 't Noord. Bankert, onze Admiraal / gaf de geest onder de Linie / twaalf dagen na dat wy te scheep gegaan waren / van een beroertheit / die hem trof. Zijn Vaderlant verloor deel in zijn doot. Hy wierd ook zeer beweent / om dat hy een der uitmuntenste Zeehoofstmannen had geweest / die d'algemene Staten gehad hebben. Zijn dapperheit en zijn verdiensten hadden hem allengs van een slecht Bootsgezel / tot het ampt van Commandeur ober de Kusten van Zeelant / en Admiraal van de Brasiliaansche Zee verheben. 't Geen / 't welk zijn achting dee rijzen / was dat hy / niet meer dan Kapitein ter Zee zijnde / met zijn Schip op een tijt tegen d'artien Oninkerkers sloeg / drie daar af in de gront schoot / en / gelyk een zift deurboort / zich heerlyk uit de handen der anderen redde. Zijn grote mged / en de verachting van de doot / die hy toen toonde / maakte hem sedert altyt verwonderlyk / toen hy / van twee Schepen

Wetrek
van Ban-
keert en
Haaks uit
Bzacht.

De doot
van Ban-
kert ;

Lof van
zijn dapper-
heit.

aan

aan weerszijden befozmt en vastgemaakt / en van d'anderen omringt / niet alleenlijk geensins booz zijn byanden / die hem tot overgeven nodigden / bezwoek / maar / dat meer is / zijn oudste Zoon / met een byzandende lont / by 't bussekruid stelde / met bebel van de byant daar in te steken / zo haast als hy 't geblood / of dat hy zelf hem anders doden zou. Hy had het beste deel aan de verwinning / die d'algemeene Staten / zijn Meesters / in 't zefstienhondert negenendartigste jaar op de Bloot van Spanjen / in Duins onder Engeland / verkreeg. Hy dee grote diensten aan Frankryk / in 't beleg van Grevelingen , 't welk hy onder tusschen ter Zee besloten hield. Hy was de geffel der Spanjaarden / en wierd in Brasil den Portugezen verschrikkelijk. Maar hy / doch niet zijn naam en achting / storf eindelyk gelijc d'andere menschen. Zijn twee Zonen / die by hem waren / verhinderden dat men zijn grof en opgeblut lighaam in Zee zette / en dat men hem opende / om zout / tot zijn bewaring / in zyn ingewant te werpen. De lelijke stank / die uit dit Lijk spzoot / dee ons byna barsten. De spijs / die in 't Schip was / scheen dooz deze quade lucht geheel smakeloos te worden. De grote menigte van 't peck / daar mee men zijn lighaam / en zyn kist bestreken had / die noch in geteert zeildoek / drie of vier dik bewonden / en dus in de ballast begraven was / kon de snode stank / die dit verrotte Lijk afgaf / niet beletten. Men poogde tot zes of zeven malen hem in 't water te zetten / en de visschen tot zyn graf te maken / om ons van dit ongemak te verlossen : maar vernits men in Zeelant / daar hun Magen woonden / aankomen moest / zo stont te vzezen / dat zy / de machtigsten zynde / ons het daar te bang zonden maken / hoedanige redenen men ook byvzengen zou. Dit verplichtte ons om stantvastiglyc gedult te tonen.

Quade lijf-
tocht op
Zee.

Ongeftuimige
Zee.

D' Onder-
admiraal
begaat ;

een ander
Schip lek.

Dreemdig-
heden in
Zee.

Terwijl wy in dit liden waren / en niets anders te dzyngen hadden / dan stinkend water / vol modder en woornen / en tot onz eten oude verdozve spijs / zagen wy byna geen / of weinig visschen. Onze Stierlieden boerden ons omtrent vijftig mylen achter de Vlaamsche Eilanden om / en langs een plaats / daar men / gelijcmen verzekert / de Zee nimmer stil gezien heeft / en daar zy altyt betoogen is. Wy versleten gehele vijf dagen in deze Zee / met zullc een strydige wint / en zo gedurig een storm / dat onze Schepen / die nergens na de besten waren / vzees in ons ontfaken. De zware golven quamcn dikwijls daar binnen / en deden ons drieemaal meer pompen / dan de gewoonte is. D' Onderadmiraal / die de zware stoot dezer grote baren niet tegenstaan kon / bozst / inboegen dat wy grote mocite en kommer hadden om de genen / die daar in waren / te bergen / van de welken echter enigen verdzonken. De genen / die deze Schipbzeuk ontquamcn / wierden in d' andere Schepen verdeelt ; en dit Schip berging in 't geheel / met al zyn toerusting. Een ander Schip was ook byna gezonken / maar geraakte echter uit dit gebaar / dooz de uaerstigheid der Tinmerlieden / die met grote vlyt de gaten / daar deur 't water ingquam / stoppen / gelijc ook de gaten / die de woornen beneden in 't verrotte hout / daar zy hun oorzpzung hebben / gemaakt hadden. Dit kon nochtans niet zo wel gedaan worden / of men moest zonder ophouden in 't etmaal hierduizent steken pompen / zo men 't Schip boven water wilde houden. Na dat wy uit deze ongeftuimige Zee gekomen waren / traden wy in een stille Zee / daar onze Schepen pder ogenblik tegengehouden wierden / dooz een grote menigte van rakken / en grote bzeede bladeren / in mal-

lander

kander geblochten/ eben als veil / daar een vrucht gelijk van eiken bomen/ aan
 groeit / in malkander gehoopt gelijk grote klompen / vijf of zes treden hœct/
 en oneindelijk lang / en omtrent vijf of zes hondert treden van malkander ge-
 legen. Deze dingen/ die onze Schepen tegenhielden/ dwongen ons in de
 Boot te klimmen / om deze verhindernissen deur te kappen. De Stierlieden/
 die geen Lant zagen te voorschijn komen / wierpen drie of vier malen des
 daags het zinkloot / om te bernenen of wip verre daar af waren. Toen wip
 geen gront konden peilen / en niet wisten waar wip waren / wierd onz rant-
 soen vermindert / en toen de Stierlieden meenden dat wip achter Schotland
 waren / zagen wip twee Schepen van verre. Wip zetten onze streck op hen aan/
 en verstonen wie zp waren / en dat zp naar Hamburg keerden. Zp quamen Twee
Hamburg
der Schep-
pen ont-
zetten
d'onzer,
 van Desportes, de vermaartste Haven van Portugal na Lissebon, en waren
 met Spaansche Wijnen / Oranjeappelen / Citroenen / Limoenen en Kar-
 stengen geladen. Wip wonden't Roer naar hen / om by hen te zijn. Maar
 zp / wel vermoedende dat wip van honger en konner afgemat waren / en dat
 zp geen winst zouden doen / zo wip hen op de zijde geraakten / poogden van ons
 af te wijken. Wip / dit bespeurende / vervolgden hen / en / niet by hen komen
 konnende/ dan op een muskertscheut weegs / schoten/ op't ballen van d'abont/
 een schoot met grof geschut naar hen. Zp geraakten's anderen daags heel
 vroeg / hoewel met onwil / heel na aan ons / dooz middel van de wint. Men
 beschonk hen al voozt met twee grote hoegels. Zp/ ziende dat zp ons niet kon-
 den ontkomen / zonden een Boot naar onz Admiraalschip. Zp gaben daar na
 aan d'anderen twee baten Spaansche Wijn / en drie kopben met Citroenen/
 Oranjeappelen en Karstengen / en brachten daar na een grote menigte hier af
 op d'overloop / die zp aan de Soldaten en Bootsgezellen verkochten. Zp
 zeiden dat zy onze bykoomst gevreesd hadden, vermits zy vreesden dat wy Zee-
 rovers waren ; om dat, noch geen vijftien dagen geleden, vijf Turksche Schep-
 en, Hollantsche vlaggen voerende, drie Schepen van Hamburg, die van Lisse-
 bon quamen, omtrent dertig mijlen in Zee, genomen hadden : dat de Schipper
 en Stierman van 't een dezer Schepen, die zy by hen hadden, bespeurende dat
 dit Rovers waren, die d'anderen genomen hadden, en dat zy op hun Schip aan-
 quamen, om desgelijks met hen te doen, en dat zy hun handen niet ontkomen
 konden, alleen, zonder een woort tot hun volk te spreken, en onder schijn van
 deze onbekende Schepen te bezichtigen, in een Boot klommen, en zich, zonder
 Kompas, Zeilen of lijftocht, in de genade der golven begaven, en dertig mijlen
 voortvoeren ; en dat zy eindelijk, als door een groot wonder, te Desportes qua-
 men, zonder dat zy wisten waar hun drie Schepen gebleven waren. Zp verze-
 kerden ook / dat de Koning van Portugal een machtige en talrijke Vloot toe-
 rustte, om die naar Brasil te zenden. Zp boegden'er noch by / dat wy niet verre
 van 't groot Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant waren. Wip zagen ook twee
 dagen daar na 't Cilant van Serlingen, daar een Schans op de strant gemaakt
 is / alleenlijk tot beletsel van dat de Zeerovers dit tot hun vertrek zonden ne-
 men / gelijk zp eertijts gedaan hebben. Wip boeren daar voozby / en zeilden
 tien dagen lang in 't groot Kanaal tusschen Frankrijk en Engelant / en by 't Ci-
 lant van Wicht, daar d'overlede en leste Koning van Engelant toen in de Burgt
 van de Stat Nieuport, in 't midden van 't Cilant/ gebangen wierd gehouden.

Schepen
 van de
 Turk ge-
 nonnen.

Deurtocht
 deur 't Ka-
 naal.

om de Landen dezer lieden te veroveren, hen zelve gevangen te nemen, en zo veel moorden aan deze arme lieden te plegen, die hen nooit gekent of misdaan hadden; dat zy, in plaats van 't Christendom daar te planten, daar eer de goddeloosheit gezaait hadden; dat de Koning van Portugal, en zijn Onderzaten, sedert hun afval van de Koning van Spanjen, hen voor Opperheren van de veroverde Landen in Brasíl hadden gekent, en de Vrede plechtelijk gehandelt en bezworen, en die weêr meinediglijk gebroken; dat zy, volgens de rechten van de veroveringen, al de Portugezen, die in hun Landen woonden, daar uit mogten verdrijven; dat men zich vernoegt had met hun belofte van gehoorzaamheit en getrouheit, op welke voorwaarden zy hen in de bezitting van al hun goederen hebben gelaten en onderhouden, schoon zy in tegendeel hen alle mogten doen verdelen, en hen op een zelve wijze handelen, als zy met veel hondert duizent menschen wredelijk gehandelt hebben, toen zy dit Lant innamen, en zich daar in vestigden, gelijk hun eige Historien met grote verschrikking verhalen; dat, indien zy meenden hun meenedigheit te bevestigen, met voorgeeven dat men hen gerechtigheid weigerde, en dat zy voor alle smaats en overlafst bloot stonden, dit een gewone werking van d'ongerechtigheid was, die onder de menschen heerscht; indien gelijke oorzaken genoeg waren om deze weêrspaltigheden effen te maken, zo zouden alle volken gelegenheit zoeken, om d'afval aan te nemen; dat de Koning van Portugal zich zelf niet moest tot rechter maken, of recht aan hun Onderdanen geven, schoon hy 't al had kunnen doen, ten minste niet zonder hen gehoord te hebben; dat d'Inwoonders, zo veel die betrof, eerst verplicht waren zich by hen, hun Opperheren, en by de Westindische Compagnie te vervoegen, en aan hen hun klachten t'openbaren; dat zy, in tegendeel, nooit de mont daar afgeopent hadden, of iets daar af ontboden; dat zy niet alleenlijk de Hoge Overigheden hadden doen straffen, maar ook d'andere Bevelhebbers, en besondere lieden, groten en kleinen, die qualijk deden; dat zy zorgvuldig waren om recht door hun Bevelhebbers te doen geven, die daar niet om gelt ingevoerd waren, maar naar hun verdiensten; dat zy wilden dat men recht zou doen, zonder voor gelt te klagen; dat zy zonder vergiffenis en uitzondering de genen moesten straffen, die by oogluiking iets toelieten, en hun plicht niet waarnamen, die zy altyt door deuchdelijke lieden, die bequaam, en goed van geweten waren, begeerden gepleegt te hebben, en niet van rovers en bloetzuigers van 't volk; zy wilden ook dat men op deze verrasschende tijding getrouw onderzoek van 't leven, en van de zeden van al de genen zou doen, die in Brasíl enige Ampten hadden bezeten, of noch bezaten, zo van de genen, die 'er noch gevonden wierden, als van d'anderen, die weêrom quamen, gelijk ook van de Burgers en besondere lieden, om, tot voorbeelt van anderen, de schuldigen te straffen. **En zeker / zp zonden uitzukkelijk Gemachtigden uit / om onderzoek daar op te doen. Zp boegden hier noch by /** dat zy niet een duim breed Lants aan de Portugezen zouden laten; dat zy eer hun Staat zouden wagen, dan Brasíl aan hen overgeven; dat zy eer gezint waren dat Lant van 't een tot aan 't ander einde geheel te verdelen en uit te roejen, op dat het niet tot nut en voordeel van de Portugezen zou zijn; dat zy aan deze meenedige Koning hun grontregels zouden leren, dat is nimmer bedroch te plegen, maar zich viervoudig aan de genen te wreken, die hun belofte en eed vervalſchen.

De Gezant van Portugal / aan de welk dit alles aangebacht wierd / verwachtte

wachtte geen zo strenge antwoort. De Koning van Spanjen wierd ook door zijn Gezant van deze verwarring bericht; en hy besloot toen volkomenlijk ^{Spanjen} ^{zoekt} ^{De} de met d'algemene Staten te maken / met aanbieding van alle bystant / ^{de} ^{Sche-} pen / goud / zilber / en lijfstoelt / om hen weer in Brasil te helpen / en de Portugezen daar uit te drijven. Ja hy verzocht door Nederland / en Oost- en West-Indien verbont van gelijke vrienden en vanden te hebben. De gewone en ^{daar} ^{Frankrijk} ^{sich} ^{regen-} ^{steit.} hobergewone Gezanten van Frankrijk deden ondertufften hun uitterste ver- mogen / om zich tegen deze Wyde te stellen / en die te beletten. De Spanjaart ^{Bestant} ^{met} ^{de} ^{Spanjaart} ^{gemaakt.} dee echter zo veel / dat hy door eerst Bestant door een jaar verkreeg. Toen dit Bestant besloten en bezegelt was / maakten d'algemene Staten deze Vloot toe / die wy / gelijk wy gezegt hebben / in de Havens van Zeelant aag Antier bonden. In deze Schepen waren byna gehele Regementen / die men in Hol- land geslaakt had / toen 't Bestant gemaakt was.

De Koning van Portugal / die / eer hy zijn aanslag op Brasil begon / zich twee dingen ingebeeld had / 't een dat hy in drie maanden de plaatsen en 't Land in zijn gehoorzaamheit zou brengen / 't ander dat d'algemene Staten de zaak niet ter harten zouden nemen / en zich daar mee bemoejen / behond zich heel bedrogen. Hy vreesde door de Wyde / die van de Spanjaart ernstiglijk ver- zocht wierd. Zijn Gezant wierd met de nek aangezien / en had niets te zeg- gen / om iets tot beletting by te brengen. De Gezant van Frankrijk had toen gehoor / en wendde alle middelen aan. Hy oberwoog dat de Staten / door 't hoorszfel van de Gezant der Portugezen / te weten van de schade aan de Com- pagnie te vergoeden / te meer verbittert waren / en bespeurde dat zy / in tegen- deel / hun veroverde Landen volkomenlijk begeerden weer te hebben / en te be- zitten. D'aanbiedingen van de Koning van Spanjen in hen te helpen / de machtige Vloot der Hollanders / die zeilreede lag / om naar Brasil te gaan / de parssende noot / die hen dwong deze Vloot derwaarts te zenden / waren gesta- diglijk door zijn ogen. Hy dan / door de Gezant van Portugal aangeprikkelt / en geen middel ziende / om enige verhindernis in deze tocht te brengen / ver- toonde aan de Staten / dat deze Koning de weêrleevering van hun veroverde plaatsen in Brasil aan hen toefont; dat hy beloofde en hem verplichtte hen daar weêr in te zetten; dat hy de schade, die zy geleden hadden, vergoeden zou, en daar voor de goederen van zijn eige Onderzaten, die in de Baay woonden, ver- pandde, indien die van d'afvalligen niet genoeg waren; dat hy, tot uitvoering hier af, een Vloot zou toerusten, en een nieuwe Onderkoning, die zijn bevel strik- telijk zou volgen, derwaarts zenden; dat dit al 't geen was, 't welk de Staten konden eiffchen, en dat zy daar meê behoorden vernoegt te zijn; dat men niet behoefde zo veel schatten te verquisten, en zo veel volk te wagen, 't welk veel gelt zou bedragen, en daar voor zy niets anders zouden hebben, dan 't geen, 't welk zy zonder slag of stoot verkrijgen konden; dat dit het moorden en doot- slaan zou vernieuwen, en dat men deze Vloot beter tot andere nutter aanslagen gebruiken kon. De Staten / deze vertoningen gehoorz hebrende / vergaderden / om gezamentlijk te beramen hoedanig een antwoort men daar op geben zou. Men weertfeld derhalven deze Vloot / daar af gehandelt wierd / en die pder ogenblik bebel van te bertrekken bertwachtte: in boegen dat men niet zeker wist of zy bertrekken zou. Maar toen de Heer Haaks in de Haag gekonten

De Ge-
zant van
Portugal
in gebaar.

Haaks
weigert
mer de
Bloot te
trekken.

De Sol-
daten en
Bootsge-
zellen wo-
den onwil-
lig tot de
reis naar
Brasil.

De Bloot
betreft
naar Bra-
zil.

was / gelooft verkregen / reden van zijn koomst gegeven / en de brieven der
Staatsheeren van 't Recif (die gelezen wierden) overgeliefert had / geraakte/
toen dit ruchtbaar wierd / de Gezant van Portugal boozt de tweede maal in ge-
baar van zijn leven. Maar men hoopde dat dooz 't vangen van enigen / die
beredte onder 't volk wilden maken. T'algemene Staten ontboden aan de
Bloot / dat zy terstont zou vertrekken / en haar reis verhaasten / met belofte van
binnen twee maanden een andere Bloot van vijf of zes duizent mannen tot ver-
sterking te zenden. Haaks herontschuldigde zich van zelf derwaarts te trekken /
om dien van 't Recif van d' ontwoort der Staten te bezekeren. Maar hy / om
dooz zijn weigering niemant flaanmoedig te maken / beinsde zich zich te zigt /
en schreef aan de Hoofsteden en Bevelhebbers / dat zy vooruit zouden trekken,
en dat hy , zo haast als hy genezen was , hen volgen zou , en dat hy een Schip voor
hem tot deze reis deë toerufften.

De Soldaten en Bootsgezellen van deze Bloot / van ons / die nieuwoerlyks
aankwamen / verstaande in hoedanig een staat en elende wy Brasil gelaten had-
den / hoedanige kommer en moeite de genen / die derwaarts trokken / in hun
verblijf en weerkeering uitstaan moesten / en hoe men daar gehandelt wierd /
wilden gaerne ontslagen zijn / en weigerden sich op de reis te begeven. Wi de
genen / die verlof hadden van uit de Schepen aan Land te komen / poogden
wech te geraken / en verbergden sich / zonder weer te komen. Wyders / de
geneer / die in de Schepen gehouden wierden / begonnen te moeren / en gedruis
te maken. De Burgermeesters der Steden en Havenen van Zeeant geboden
aan de Schippers en Schuitvoerders / dat zy niemant uit hun Landtschap
zouden voeren / zonder uitgedrukt verlof / met hun hand onderteekent / onder
berbeuring van zware boete. Zy deden ondertuffchen de Soldaten / die
aangenouwen waren / weer opzoeken / en in de Schepen brengen. Enigen van
dezen wilden geheel tot nuttelyc uitspatten ; maar de Schepen der Staten / de
Havenen bewakende / dreigden hen dat zy hen in de gront zouden schieten. Doch
om hen dooz zoetichete weer tot hun plicht te brengen / gaf men aan pder van
hen drie Realen volen hun gagie / en zo veel bier / als zy in een dag konden
drieken. Toen dit gedaan was / begaf de Bloot zich te zee naar Brasil , op 't
einde van Wintermaant / in 't zestienhondert zevenenbeertigste jaar. Men
bergaderde ondertuffchen andere Beden in al de veremigde Landtschappen / om
hen met een andere Bloot te zenden.

Het rwinzigste Hoofdeel.

Zielkoper aartiglijk uitgestreken. Taparipa van de Hollan-
ders verlaten. 't Recif beschoten. Bedenkingen op de stant
van Brasil ; macht van de Portugezen daar in. Macht der
Hollanders ter Zee, daar zy 't den Portugezen bang maken.

Zielko-
pers.

T Erwijl men hier mee bezicht was / gebeurde in de Stat Middelburg , dat
twee Zielkopers / dus genoemd om dat af hun kunst bestaat in de songs
breeindelingen / die zy vinden / te verrukken / en hen te verbinden om de
reis

reis naar **Indien** aan te nemen / breekt by hen voor/ doen / en de verre gelege Landen aan hen bertouwen / gelijk een aardfch **Paradijs** / dat alles naar wil en woensch voortbrengt / hen groot geluk doen berhopen / hen in hun huizen houden / en heerlijk de volop geven tot aan de dag van hun bertrek / op de welk zy zich in 's **Herenboek** doen inschrijven / schultbzielen van hun hant nemen / hun gagie / die noch te winnen is / doen beslaan / en zich van de kosten / die zy gedaan hebben / wel viervoudig laten betalen : inboegen dat het geen / 't welk in twee maanden verteert en opgemaakt is / naautoelijks in twee jaren betaalt kan worden. Deze sielten poogden in dezer voegen zes jongelingen / van de welken vijf nieuwelijks uit **Frankrijk** gekomen waren / te bedriegen. Maar d'een was onlangs met de vijf **Schepen** / die nieuwelijks aangekomen waren / woer van 't **Recif** gekeert ; 't welk deze bedriegers en **Zielkopers** niet konden onderscheiden. Zy / zich aan hun zijden boegende / zeiden tot hen / of zy zo veel kloeke jongelingen , die de reis naar **Brasil** aannamen , niet wilden navolgen ; dat zodanig een nieuwsgierigheid alleen aan kloekmoedige lieden toebehoorde , en , behalven 't zien van zulk een ruime **Zee** , en zo veel **Lants** , op ontellijke wijzen verderlijk aan hen zou zijn ; dat het **Lant** van zich zelf uitneemend , en d'Oorlog gerechtig was ; dat de **Hollanders** d'overhant op de **Portugezen** hadden , en alle van hun goederen , die men ten roof gaf , rijk wierden ; dat men , na verloop van drie jaren , met gout en zilver beladen , weérkeerde ; dat zy , die dit spraken , onlangs uit dit **Lant** gekomen waren , en zich niet gelukkig hielden , dan in zo goed een **Lant** , daar zy hun woning meenden te vesten ; dat zy aan hun aangezichten wel zagen dat zy al te zeer van eer aangeprikkelt wierden , om de gelegenheit van roem te verkrijgen dus te laten voorbygaan ; dat zy alleenlijk zijde hadden te kiezen , en dat zy hen aan goed onthaal en hoge gagie zouden helpen. Men zou deze vijf **Frankche** jongelingen lichtelijk overteed hebben / zo de zeste / die nieuwelijks gekomen was / niet heel anders van **Brasil** gesproken had. Zy / aan dezen meer geloof gevende / van aan de **Zielkopers** / deze onbeschaamde bedriegers / kregen begeerte om hen te straffen / en beinsden dat zy daar toe genegen waren. Zy deden enige vragen aan hen / en spraken daar na van **drinken** / en gingen om deze oorzaak ter zijde in een **Herberg** / daar deze bedriegers geheel van verbaasheit overstolpt wierden / vernits deze zes / in plaats van zich te laten aanneemen en inschrijven / hen met stokken zo dicht op 't lijf quamen / dat zy hen op de plaats loeten / en aan hen middel gaben om hun armp / en zo rampzalig een ontmoeting / te verbloeken. D'anderen achtten zich groteelijks aan de geen verplicht / die deze raad aan hen gegeven had / vernits zy zich andersins in grote en zehere elenden gedonmpelt zouden hebben.

Zy pogen enige jongelingen te vercraken.

Zy woerden wakker uitgestreken.

Taparipa verlaten.

't Recif beschooten.

Een maant na 't bertrek van deze **Vloot** quamen twee **Schepen** van 't **Recif** te **Vlissingen** , met bzielen van de **Kraat** / daar in geschreben stont dat de **Welt** oberste **Schop** gedwongen had geweest het **Eiland** **Taparipa** , en de **Koninklijke** **Schans** / in **Wijnmaant** van 't zeshienhondert zevenenveertigste jaar / te verlaten / en in genade van de **Portugezen** te geven / om 't **Recif** t'ontzetten / dat van de **Portugezen** heel overhoop geschoten wierd / dooz middel van een **Schans** / die zy daar recht over / op de hant van de **zoute Rivier** / in 't baste **Lant** gemaakt hadden / uit de welk zy een groot getal van menschen doodden / zo over de straten / als in de huizen / die zy onder de voet schieten : inboegen dat men daar

daar niet in zekerheit kan wonen. Zp namen / met de schoot van een grof geschut / de Rijk van d'oberlede Admiraal Lichhart wech / die in een hoge kamer was / daar zp tapijten maakte. Men kreeg enige tijd daar na tijding dat de Hollantsche Vloot daar gelukkiglijk gekomen was / en dat die van Portugal van Lissebon naar de Baap de todos los Sanctos vertrokken / onderweeg was / en dat de Hollanders zich gereet maakten / om tegen haar te strijden / en scherpe wacht hielden / om haar te verwachten / zonder dat ik sedert verstaan heb hoe danig d'uitgang hier af geweest is.

Bedenkingen op de stant van Brasil.

Doch indien 't geoorloft is enig oordeel van 't aanstaande dooz de bedenking / die op gissing der berlede dingen steunt / met die van de tegenwoordige tijd / te geven / zo schijnt 'er geen gelegenheit te zijn dat de Hollanders zich ooit weer in Brasil konnen inzetten en vastmaken / gelijk zp te voren waren / schoon zp met hun Schepen de Portugeste Vloot versloegen. Want alwaar 't dat men noch een andere bpstant / zo groot als de leste / aan hen zond / zo zullen zp echter niets anders uitrechten / dan menschen op de bleeschbank brengen / en hun schatkisten leegputten / zonder iets te verdoeren ; om dat / gelijk aangemerkt is / het platte Lant / dat zp behouden hebben / van Siara , tot aan de Stat Olinda , geheel verloren / en zonder woning is / en de huizen / Blekken en Dozpen / tot aan de vuchthomen / verbrant en verdozven zijn : inboegen dat zp geen boozdeel daar af hebben. En hoewel zp de Vestingen van Riogrande en Paryba bezitten / die alleen met het Recif houden / zp zijn hen weinig dienstig / en konnen geen bpstant daar af krijgen. Want de genen / die daar weer hutten pogen te maken / om het Lant te bouwen / of de genen / die de kans waagden van daar af te wijken / woorden verrascht en gedoot / als zp minst daar op denken / dooz de gewone tochten der Portugezen / Tapoyers en Brasilianen , die gedeelt zijn / en geen meedogen ober iemand hebben. De Portugezen houden het Recif van alle zijden naar 't Lant besloten / dooz middel van de Stat Olinda , van de Kaap Sint Augustijn , en dooz de Schanssen en Vestingen / die zp daar nontom gemaakt en opgeworpen hebben. Zp zijn volkome meesters van 't Welt / dat vuchtbbaar en oberbloedig is / en van al de sterke plaatsen / Havenen / en wegen van 't Recif , tot aan d'andere uitterste palen van Brasil , boozbp Rio genero. 't Gehele Lant / dat zp bezitten / is wel bevolkt / en van krijgslieden wel verzien / die in stant konnen blijven / en van 't geen leven / 't welk d'aarde oberbloediglijk boozbrengt / en konnen dien van Europa lichtelijk missen. Maar dit is onmogelijk booz de Hollanders / die geen andere krijgslieden hebben / dan zodanigen / die van verscheide volken te zamen geraapt / en eer gekocht dan verkozen zijn / op welkers getrouheit zp zich niet mogen berzekeren / onbequaam tot de gewoonten van 't Lant / en tot de breezende lucht / zonder de geheime plaatsen en omwoegen te kennen : in plaats dat de Portugezen ten meefstendeel daar geboren / en tot aan 't hierde lid hun oozsprong daar af hebben / sterki / een volk / van zelbe zeden en neigingen zijn / die malkander verdzagen / 't Lant konnen goet maken / en hun boozdeel daar mee doen / die ook de minste plaatsen kennen / en hun tegenstrevers alleenlijk op de wegen behoeven te verwachten / om hen te verslaan. De Portugezen zijn nu alle in de wapenen geoffent / en hebben in alle plaatsen / en op alle toegangen / daar zp 't nodig oozdeciden / Schanssen en Vestingen opgeworpen / op dat de Hollanders deze Lan-

Plaatsen / die de Compagnie noch bezit.

't Recif besloten.

Macht der Portugezen /

die zich tegen d'aankoomst der Hollanders verstercken.

den

den niet zo gemakkelijk / als te boren / zouden hornen beroberen. De Hollanders hebben geen opening / om in 't Lant der Portugezen te komen / en geen verrek tot hun verblijf: inboegen dat zy nimmer plaats en zullen hornen belegeren / en van al hun rechten en inkomsten ontbloot zijn. De Brasilianen en Tapoyers zijn in twee delen gespteren: maar 't getal der afgeboekenen is veel groter / dan dat van de genen / die noch de zijde der Hollanders houden; en 't is te vzezen dat zy alle van hen afwijken zullen. Daar by / de Hollantsche Soldaten vergaan van zelf dooz de ziekten van 't Lant / die hun zwakke natuur aantasten; 't welk alle quade tekenen zijn om d'overhant te verkrijgen.

Wat d'algemene Staten aangaat / wy zeggen dat zy / tot dit werck aangeprikkelt / en achtende dat zy 't recht op hun zijde hebben / echter / schoon zy de zwaksten te Lant te zijn / onbergelyklyk machtiger zijn ter Zee / dan de Portugezen / die zy zonder ophouden zullen in de weeg toezien / en altijd in kommer en vzees houden. Want hoewel zy niet meer dan drie plaatsen oberbehouden hebben / zo worden zy echter niet moedeloos / en willen die niet verlaten. Hun Recife alleen is een van de sterkste plaatsen in de hele werelt / daar de natuur veel meer / dan de konst / toegebaan heeft: en hoewel de koophandel daar geheel gebluscht is / zo schikken zy die echter tot hun Oorlogsstat en wapenplaats / die zy met een groot getal van bezettingen zullen bezetten / die zy geduriglyk verbullen zullen. De Haven is zo ruim en vzeet / als een Reede / en de Schepen zijn daar beilig / en hornen daar t'alle tijden aankomen en ankeren / onder de beschutting van een stene Burgt: inboegen dat zy / ter Zee veel gaauwer en kloekmoediger zijnde / al de reizen van Brasil naar Portugal / en van Portugal naar Brasil heel gebarelyk zullen maken. Want zy / niets meer daar te verliezen hebbende / zullen pogen de koophandel der Portugezen te beherben / en met de Schepen / die zy nemen / de bezetting van 't Lant / en de Soldaten der Zee t'onderhouden. Maar op dat de Portugezen hen niet zouden ontsnappen / zo veroorloven zy ('t welk zy te boren nooit gedaen hebben) aan alle kooplieden en besondere menschen Schepen op hun eige kosten toe te rusten / en op de Zee van Brasil te kruiffen / doch op voorwaarde van een gedeekte van 't geen / 't welk zy beroberen / aan hen te geven. Zy zullen echter dez Portugezen in gedurige vzees op de Stranden houden / en hen dwingen altijd op hun hoede te zijn. Indien zy / of dooz geweld / of dooz list / eenmaal op enige plaatsen boet in 't Lant hornen krijgen / (men behoeft niet te twyffelen dat zy niet vlijtriglyk naar gelegenheit daar toe trachten) zo hebben zy / vergramt van 't bedzych dat men aan hen gepleegt heeft / uitzukkelyk bebel van alle deer nis en meedogen uit te trekken / d'Inwoonders / van wat staat / geslacht of jaren zy zijn / zonder enige uitzondering / met het staal te verdelgen / 't gehele Lant / daar zy boet in krijgen / van 't Recife af / tot aan Rio genero , en verder te verbyanden / uit te roeyen en te verdelgen / en woester te maken / dan toen het eerst ondeckt wierd; op dat de Portugezen geen nut daar af zouden hebben / en geen voordeel van hun ongetroutheit verkrijgen.

Markt der
Hollanders
ter Zee.

Sterkte
van 't Re-
cif.

't Gevaar
der Portu-
gezen naar
Brasil.

Het eenentwintigste Hoofddeel.

Eifch der Hollanders op Brasil; ordening, die men daar gestelt zou hebben. Bybel in de Brasiliaansche taal gezet. Oogwit der Staten met Brasil. Verbonden der Hollanders met d'Uittheemsche volken. Redenen waarom de Hollanders Brasil verloren hebben.

Eifch op
Brasil.

Wat een verdrach aangaat / hier toe is geen schijn. D'algemene Staten zeggen / dat de weêrlevering van 't Lant, die men hen aanbied, van 't Recif tot aan de Baay toe, niet genoeg is, om dat het hen toebehoort; dat de zwaarigheid bestaat in de vergoeding van de schade, die men hen aangedaan heeft, en in 't betalen van de grote sommen en renten daar af, die de Portugezen zo aan de Compagnie, als aan bezondere lieden, hun Onderzaten, schuldig zijn, en in 't betalen van de kosten, die zy en de Compagnie gedaan hebben, om zo veel Schepen toe te rusten, die zy, tot beletting van d'afval, naar Brasil gezonden hebben; dat deze dingen meer dan tweeduizent machtige huisgezinnen van hun Gemeente geheel bedorven hebben, zonder noch te spreken van 't verlies van een groot getal van hun Onderzaten en Vreemdelingen, die in hun dienst waren, en die zy in andere dienstige gelegentheden hadden konnen gebruiken; dat al deze schaden, uit oorzaak van de gebroke trou bygekomen, niet te vergoeden waren; dat het geheel Koninkrijk van de Koning van Portugal, 't welk, gelijk zy achten, niet alleenlijk de misdaden van zijn Onderzaten, maar ook het misdrijf der Portugezen in de veroverde Landen, moet boeten, om dat zy hen tot afval aangezocht, bewogen, angeprikkelt, en daar in bejonstigt hebben, tegen hun gemaakt Vredeverdrach, dat, zeg ik, zijn geheel Koninkrijk niet genoeg is om 't verlies, dat zy geleden hebben, gerechtelijk te voldoen: *in* boegen dat *zy* zich liever wilden zoeken / dan in een verdrach / daar in *zy* / gelijk *zy* achten / niet voldaan zouden worden / treden / en noch met zodanige lieden / op welkers eden en beloften *zy* / gelijk *zy* betuigen / zich niet mogen vertrouwen. En zeker / *zy* betonen dat het hun ernst is / dat *zy* een krachtig geboel van 't berraat hebben / 't welk de Portugezen aan hen hebben betoont / en dat *zy* alles willen wagen / om reden hier af te trekken. Want *zy* / niet vernoegt met hem in Brasil in kommer te houden / tasten hem ook in Europa ter Zee en te Lant / en in zijn eige Koninkrijk aan. Wyders / d'algemene Staten hebben / om zijn Rijk meer te doen waggelen / Wyde met de Koning van Spanjen / een groot byant van de Koning van Portugal / gemaakt / en zich met hem verbonden en verboegt / om hem in alle plaatsen / daar zijn heerschappij zich uitspreid / neer te vellen. Doozts / deze algemene Staten hebben de Gemeente / en 't Parlement van Engelant ook in hun twist getrokken / 't welk hem ook d'Orlog aangezegt heeft: inboegen dat deze drie machtige byanden / die de Koning van Portugal op zijn hals gebaalt heeft / hem niet in rust zullen laten. *Hy* mag dieshalven in zijn Landen wel op zijn hoede wezen / en geen Schepen

Byanden
van Por-
tugal.

of

of Vloten in Zee zenden/ die niet bequaam zijn om hen tegen te staan. Maar hy zal grote arbeit moeten doen/ om zich daar af te verhoeden.

Doch het ga zo 't wil / de hoge en grote aanslagen / dooz d'algemene Staten van oberlang boozgenomen / hebben in deze tegenwoordige staat / daar die zaken nu toegebracht zijn / een quade smak gekregen / of misschien geheel Schipbruek geleden / hoewel zy van dit wonderlijk geluk / daar mee zy zich in Nederlant / en in Oostindien opgehoopt zien / gebleid wierden. Zy zouden geen bryde aan de Koning van Spanjen bewilligt hebben / zo zy niet in Brasíl gemoect hadden geweest / en zo zy daar brydige Bezitters waren gebleven. Hun boozneemen was dit Lant / na 't zestienhondert bierenbystigste jaar / niet meer van deze bezondere lieden te laten beheerschen / en dat zelf dooz een van hun Vergadering te doen bestieren / aan al de Werelt brye koophandel te geven / snarige tollen en schattingen t'eiffchen / van 't Kecif een Hoge School van America te maken / 't welk d'oeffenplaats van alle konsten en wetenschappen geweest zou hebben / verzoegt met inkomsten / tot onderhouding der geleerde lieden / die daar in de geleertheit onderwoezen zouden hebben. Men zou ook een bezondere vlyt hebben betoont / in de Brasílianen en Tapoyers wel t'onderwijzen / om hun jonge kinderen broeg te doen oeffenen / en hen zediger en bequamer te maken tot de Hunnen in de menschelijke wetenschappen / en in de verbogentheden van 't Chzistendom t'onderwijzen / in 't welk de Brasílianen alree enig begin hadden. De Jesuiten zijn pryffelikh / om dat zy een Letterkonst gemaakt hebben / daar in alle de woorden en benamingen van hun taal / de naturelijke uitspraak heel naby komende / met onze letteren uitgedrukt worden / en om dat zy d'eersten hen hebben geleert lezen en schryben. De Hollanders hebben sedert ook altyt Predikanten en Schoolmeesters onderhouden / om booz hen te prediken / en hen in de Chzistelyke Godsdiens in die taal t'onderwijzen. Maar de geen / die onder alle anderen 't meeste lof verdient / om dat hy de meeste spoet daar in gehad heeft / is een jong Engelsch Predikant / die gehyk d'anderen / zijn medegenoten / onder hen opgeboed is van zes tot veertien of vijftien jaren / en van daar naar de Hoge School van Leiden gezonden wierd / daar hy eenige tystudeerde / en Godgeleerde geworzen / weer in Brasíl keerde / en / na zyn weerkeering by deze volken / het Oude en Nieuwe Testament uit d'oozprontelike in de Brasíliansche taal vertaalt heeft / daar ober deze woeste volken een wonderlyke vernoeging betoonden / berrmits zy hier dooz de Heilige Historie / die aan al hun boozouders onbekent was / geheel verstaan / en zich met vermaak begeben om die te lezen en te verstaan. D'algemene Staten namen ook dooz de Tapoyers allengs tot de kennis aan God te bryngen / en dit dooz zachticheit / en dooz de zelve middelen / die men aan de Brasílianen gebuyt had / die met d'anderen van taal verschillen / en die men noch niet in de ware Godsdiens heeft konnen onderwijzen / uit oozzaak van de Duibelen / die hen gestadighk in de Boschen een zame plaatsen berzellen / zich by dit arm volk gezeest / en van hen aangebeden maken / en zich by hen verboegen als hun Cobenaars en Waarzeggers hen uiteiffchen / om met hen van 't verlede en aanstaande raat te leven / en 't geen / 't welk zy nodig achten geweten te worden.

D'algemene Staten wilden daar ook / tot groter gemak van Boeken te hebben / een Drukkerij tot verlichting van d'een en d'ander oprechten. Wij-

Ordening / die men in Brasíl gestelt zou hebben.

De Witten in de Chzistelyke Godsdiens onderwoezen.

Bijbel in de Brasíliansche taal vertaalt.

Doormeemen der Staten

met Brasil
hoor 't aan-
staande,

ders / zj zouden ook aan de jeucht van deze beide wilde Volken onze hantwerken geleert hebben / als Lantbouwten / arbeiden / en hun kost winnen / gelijk byze menschen. Zj wilden 't Lant aan yder omdeelen / gelijk Romulus en Remus te Romen deden. Zj wilden ook uit Oostindien Bomen van Muskaat / Nagelen / Kaneel / Peper en andere Speterpen doen komen / om die daar te planten / en te doen wassen / en naauw onderzoek van de Mijnen van Gout en Zilber doen. Deze Mijnen zijn in de wildernissen en onbruchtebare plaatsen van Brasil, maar men heeft noch geen bequame gelegenheit gehad om die t'ontdekken / en daar int' arbeiden. Zj hadden ook voorgenomen de Koophandel van Oost- en Westindien in malkander te versnelten ; 't welk d' Oostindische Compagnie / van de welken de Heren hun Hof en verblijf op Bacavia houden / niet toegestaan zou hebben ; die aan malkander te hechten / en hier toe een Opperraat in de Haag te verkiezen / die de bestiering en 't beleid van deze twee veroberingen zou hebben ; 't Recife, om zijn bequame gelegenheit / als tot een algemene waarburg te maken / om daar al 't geen / 't welk uit Europa zou komen / te bzingen / en dat in de plaatsen van Afrika, die hen toebehoorden / en in d' Oosterse Landen te verdelen ; en ook om al 't kostelijke en keurzinnelijke / dat men uit deze verregelege plaatsen bond / daar te bzingen / om dat daar na naar Holland te voeren. Maar hoewel deze dingen alleenlijk de staat en heerlijkheit van Brasil schenen te treffen / 't welk zj / gelijk zj zich beinsden / aanmerkelijk wilden maken / en dooz deze openbare gemeenschap van verscheide Waren / die d'aarde op d' een of d' andere wijze vooz hen vooztbzengt / de rijkdom en overbloet beter in alle plaatsen / die onder hun heerschappij staan / te verspreiden / zo was echter dit niets anders / dan de schaduwte van hun grote voozneemens en aanslagen / die een hoger blucht gekozen zouden hebben. Want zj hadden / onder de schijn van deze vermaarde Koophandel / (die tot een dekmantel gedient zou hebben / om niemant van de menigte der Schepen / en van 't getal der menschen / die zj in Zee gebzacht zouden hebben / als 't hen goed dacht / te doen twijffelen) voorgenomen een grote en machtige Vloot in 't Recife te vergaderen / 't welk zj vooz de bequaamste plaats tot hun voozneemen hielden / gelijk zj ook was / om 't geen / 't welk zj voozhadden / verborzen te houden / zonder dat iemant iets daar af zou konnen ontdekken. Zj zouden dan / op de gestelde dag / terwyl d' een beinsde herwaarts / en d' ander derwaarts te trekken / de streek van 't Hoorden naar Maragnan genomen hebben / en / daar aan 't Lant komende / Cartagena, en 't Koninkrijk en vaste Lant van de Koning van Spanjen ingenomen hebben / daar al de Zilvermijnen zijn / die zo veel schatten aan hem leveren. Zj zonden met grote zorgvuldigheid jarelijks enige Schepen / doch anders van de Hollantsche Schepen gemaakt / om niet verdacht te zijn / en op Zee te kruiffen / en om zich aan de stranden van dat Lant te houden / en te vernemen in hoedanig een gestalte het volk was. Deze Schepen hadden altijt tot bescheit gebzacht / dat 'er veel ingangen waren / daar men lichtelijk aan kon komen / en dat 'er weinig sterke plaatsen waren ; dat de Spanjaarden / in de wellusten en vermakelijheden des Werrelts verzopen / niet dachten dat zj immer aangetast zouden worden ; dat zj niet tot d' Oorlog toegerust waren ; dat zj zich niet bezommerden om zich op hun goede te houden ; dat men dit volk lichtelijk zou kon-

konnen overballeu / en zich met minder moeite Meester van dit Landt maken / dan men van Brasíl gedaán had.

D'algemene Staten hadden ook van overlang kennis met de Koning van Chili gemaakt / 't welk wel duizent mijlen van 't Recif, naar de Zuidzijde / dooz by d'engte van Rio de la Plata, een der grenspalen van 't Recif, gelegen is. Zp deden hem eens of tweemaal in 't jaar bezoeken / en beschikten dikwijls wapenen aan hem / om de Spanjaarden daar uit te verdrrijven / die een deel daar af bezaten. Zp hadden oorlog onder hen doen spzuiten / om de Spanjaarden van die zijde ook te verzwakken. Chili is een Koninkrijk / dat heel gematigt / en vruchtbaar van Landt is / daar men alles in overbloet vind. Deze Koning begeerde niets lieber / dan zich alleen gehoozsaamt te zien. Dit was ook 't enig begeren van de Hollanders / die daar een goed vrient dooz hen maakten / aan de welk zp enige Krijgsbenden wilden zenden / om de Koning van Spanjen te dwingen zijn gedachten derwaarts te keeren / en zijn Heirkrachten daar te zenden / terwijl zp de handen in Cartagena gerept zouden hebben : in boegen dat d'algemene Staten boozgenomen hadden van Brasíl een rijke / treffelijke en ontsaghelijke Gemeente te maken / zo de tegenwoordige beroerten / die daar zijn / hen niet belet hadden. Want zp / die veel grote Landen in Europa, Afrika en America, Oostwaarts / Westwaarts en Noortwaarts / aan deze en gene zijde van de Linie / en in de beide halve delen van d'Harde bezitten / en noch veel met weinig moeiten hoopten te veroveren / dooz middel van hun Heirkrachten / en ook van hun verbonden / die zp overal / meer dan drieduizent mijlen weegs / gemaakt hebben / van Hollandt af / tot in China toe / met de Koningen van Marocco, Fez, en Congo, met de Koningin van Angola, met de Persianen en Moren, met de Koningen van Java, China, Japon, en met deze Koning van Chili, (ik verzwijg noch de verbonden / die zp in Europa hebben / byna met al de Vorsten en Gemeenten van 't Christenrijk / en zelf ook van de grote Turk) hadden boozgenomen zich de bloeijeste en prijffelijste Volken / die in de Werelt zijn / te maken / en hun Vereenigde Landtschappen / dooz de middel van de treffelijke handel / die hun Onderzaten in al de Noortsche Landen drijven / tot in Moskovien, en op de Middellantsche Zee / tot een algemeen en weergadeloos Pakhuis van alle vreemde / kostelijke / nutte en nodige dingen te verheffen / die in al de gewesten en delen des Werrelts / met zo groot een onderscheit / als de natuur voortbrengen kan / gevonden worden.

Maar zp / die heden zo verre van deze hoge boozneemens af zijn / als zp nabij aan d'uitboering daar af geweest hebben / zien nu 't geen / 't welk zp in Brasíl bezeten hebben / verwoest / en de droeve fakkel van d'oorlog ontstecken / niet alleenlijk in deze plaats / die zp in zo hoge achtting hadden / maar ook in Oost-Indien / en in Afrika, daar de zelbe tegenstrebers malkander pogen te verdelgen. Zp hebben ook / om zich te beter aan de Koning van Portugal te wreken / Vrede met de Koning van Spanjen gemaakt / en om deze oorzaak zich baster / dan te boren / met d'Engelschen verbonden / alles om de ramp en verzwarring / in Brasíl boozgeballen. Wp zullen / tot besluit van deze tegenwoordige Beschrijving der beroerten van Brasíl (zonder 't berraat van de Koning van Portugal tegen de Hollanders te prijzen / of alle andere verraderpen goet

Kennis der
algemene
Staten
met de Koning van
Chili,

Verbonden der
Hollanders
met vze em-
de Volken,

Redenen/
waarom
de Hollan-
ders Brasilia
verloren
hebben.

te nemen / die men gepléegt heeft / tegenwoordiglijk pleegt / of noch plegen zal / van wie of wat volk het ook gedaan word) met de verstandigste Staatkundigen zeggen dat de Hollanders te beschuldigen zijn van dat zy de grontreregelen niet waargenomen hebben / die zy behoorden t'onderhouden / om voozeuwig in Brasil te blijven ; daar op zy wel behoorden achtung te nemen / dewijl het van zo groot belang vooz hen was ; namelijk dat zy daar altijd een Staat behoorden gehad te hebben / die uit de treffelijkste mannen van hun Lant bestont / gelijk de genen / die zy na de beroerte en afval daar gezonden hebben / die vermogen en kennis hadden / om een goede regel / en volmaakte bestiering t'onderhouden / die zich van de meinéedigheid der Portugezen gehoed en beschut / en niet geleden zouden hebben dat gewichtige zaken aan lieden van slechte staat vertrouwt wierden / die hun eige belang en voozdeel boven dat van 't gemeen stelden / en die / menende alles te hebben / eindelijk alles verloren. Zy behoorden ook de Landen / die zy innamen / met hun eige Onderzaten te doen beholken / en hier toe een genoegzaam getal van armen en behoeftigen te vergaderen / om die derwaarts té zenden. Zy behoorden mee de genen / die hertoezen / en quaat van leven waren / daar te bannen / en de vuchtbare Landen / onder zekere schattingen / aan allen uit te delen / en deze lieden onder de Portugezen te vermengen / gelijk de Koningen van Portugal behendiglijk gedaan hebben / om dat te doen bewonen : in voegen dat dezen / die nu daar de Landen bezitten / de Kintskinderen der eerstgekomenen zijn / die daar heden zo wel met d'aart van 't Lant overeenkomen / en zich tot de spijs / die daar waast / zo wel gewent hebben / dat zy zelden Broot uit Europa eten / 't welk daar in hoge achtung is. Wyders / zy behoorden ook niet toe te laten dat deze zelve Portugezen enige ampten / en de zwaarste pachten bezaten / en kennis van al de gemene en bezondere zaken van de Staat kregen. Eindelijk / zy moesten ook byna al hun Soldaten niet geslaakt / en alleerlijk het minste deel daar af behouden / en hun behoudenis niet verwaarloost hebben / en zich niet op een volk vertrouwen / dat hen dooz dwang gehoozzaamde.

Maar laat ons al deze inzichten voozbyggaan / en zeggen dat de ware oorzak en oorzprong van zo veel vzeemde en erbarmelijke elenden / daar dit Lant in gebzacht is / daar zo veel menschen rampzaliglijk vergaan en gedoot worden / en daar men op d'onnenschelijke wyetheiden noch roem dzaagt ; een Lant echter / dat van zich zelf vuchtbaar en overbloedig is / en daar zesmaal zo veel Inwoonders gelukkig en vernoecht zouden kunnen leven / zonder enig ongemak te gevoelen / zo zy met malkander in vrede en vrientfchap hadden kunnen wonen ; laat ons / zeg ik / zeggen dat deze wonderlijke verwoesting / en deze erbarmelijke verandering een gerechtigte straf van de Hemel is / om dat deze twee Volken malkander beracht en verwozpen hebben / tot schending en vzeking van de Gerechtigheit en Godbvuchtigheid / die zy uit hun hand als gebannen hadden / zonder hun leven daar naar te schikken / en zonder t'overwogen dat zy niet / dan op deze twee pijlers / kunnen staan / die zo nootzakelijk zijn om een Staat te doen bloejen / en de Huisgezinnen daar in voozspoedig te maken / dat zonder deze twee de bestendigste Vorstendommen / Koninkrijken en Gemeenten neerstozten.

E I N D E.

X u 122 -

VI 122

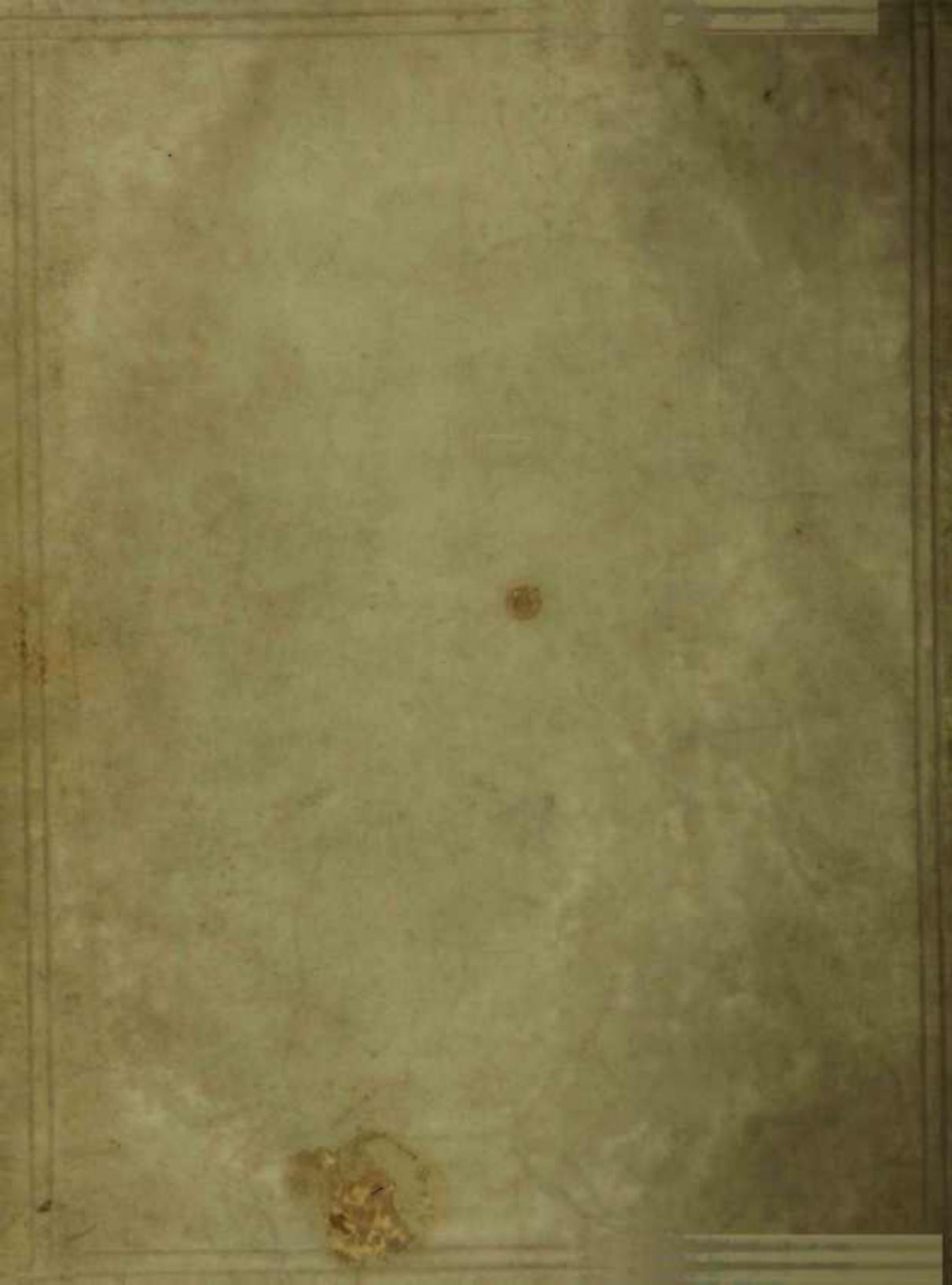
1,040.000, —

p/ In Hinder - alc
Stefan

(EXANE)

m. pe.

AF

BRASILIANA DIGITAL

ORIENTAÇÕES PARA O USO

Esta é uma cópia digital de um documento (ou parte dele) que pertence a um dos acervos que participam do projeto BRASILIANA USP. Trata-se de uma referência, a mais fiel possível, a um documento original. Neste sentido, procuramos manter a integridade e a autenticidade da fonte, não realizando alterações no ambiente digital - com exceção de ajustes de cor, contraste e definição.

1. Você apenas deve utilizar esta obra para fins não comerciais. Os livros, textos e imagens que publicamos na Brasiliiana Digital são todos de domínio público, no entanto, é proibido o uso comercial das nossas imagens.

2. Atribuição. Quando utilizar este documento em outro contexto, você deve dar crédito ao autor (ou autores), à Brasiliiana Digital e ao acervo original, da forma como aparece na ficha catalográfica (metadados) do repositório digital. Pedimos que você não republique este conteúdo na rede mundial de computadores (internet) sem a nossa expressa autorização.

3. Direitos do autor. No Brasil, os direitos do autor são regulados pela Lei n.º 9.610, de 19 de Fevereiro de 1998. Os direitos do autor estão também respaldados na Convenção de Berna, de 1971. Sabemos das dificuldades existentes para a verificação se um obra realmente encontra-se em domínio público. Neste sentido, se você acreditar que algum documento publicado na Brasiliiana Digital esteja violando direitos autorais de tradução, versão, exibição, reprodução ou quaisquer outros, solicitamos que nos informe imediatamente (brasiliiana@usp.br).